

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Mgr. Pavlína Siberová

DLUHY A POHLEDÁVKY ZEMŘELÉHO

(Debts and claims of the deceased)

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: JUDr. PhDr. David Elischer, Ph.D.

Občanské právo hmotné

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): říjen 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20.10.2015

.....
Mgr. Pavlína Siberová

Poděkování

Děkuji JUDr. PhDr. Davidu Elischerovi, Ph.D., vedoucímu mé rigorózní práce, za jeho ochotu, rychlé odpovědi na mé dotazy a cenné připomínky při zpracování této rigorózní práce.

Obsah

1. ÚVOD.....	4
2. DĚDICKÉ PRÁVO A PRINCIP UNIVERZÁLNÍ SUKCESE.....	6
2.1 Otázka zániku některých práv zůstavitele	7
2.2 Splynutí jako způsob zániku dluhu a pohledávky	8
2.3 Přechod práv a povinností na základě zvláštních režimů právního nástupnictví	9
2.3.1 Přechod dávek důchodového pojištění, nemocenských dávek, peněžitých dávek osob se zdravotním postižením a dávek státní sociální podpory	10
2.3.2 Přechod mzdových a platových práv podle zákoníku práce.....	11
2.3.3 Přechod nájmu bytu.....	11
2.3.4 Pojistné smlouvy	12
2.4 Finanční leasing	13
2.5 Právo na zaopatření.....	14
2.5.1 Právo nepominutelných dědiců na zaopatření	15
2.5.2 Právo manžela na zaopatření	15
2.5.3 Právo rodičů a ostatních osob na zaopatření	16
3. ODPOVĚDNOST DĚDICŮ ZA DLUHY ZŮSTAVITELE – HISTORICKÝ EXKURZ	17
3.1 Stručný exkurz do středověkého práva	17
3.2 Obecný zákoník občanský.....	18
3.2.1 Princip dědického práva	18
3.2.2 Zřeknutí se dědického práva.....	19
3.2.3 Odkazy	20
3.2.4 Dědické přihlášky.....	20
3.2.5 Procesní úprava	22
3.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937	23
3.4 Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.	24
3.4.1 Změny právní úpravy	24
3.4.2 K výrazné změně odpovědnosti za dluhy zůstavitele	25
3.4.3 K institutu odkazu	26
3.5 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.	26
3.5.1 Změny právní úpravy	26
3.5.2 K odpovědnosti za dluhy zůstavitele	27
3.6 Účinná právní úprava	28
4. ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA DLUHY ZŮSTAVITELE V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU. 29	
4.1 Obecně a komparativně.....	29
4.2 Výhrada soupisu.....	31
4.2.1 Právní účinky neuplatnění výhrady soupisu.....	31
4.2.2 Právní účinky výhrady soupisu	33

4.2.3	Zrušení účinků výhrady soupisu.....	34
4.2.4	Solidární odpovědnost spoludědiců.....	36
4.2.5	Procesní úprava výhrady soupisu	38
4.2.6	Soupis pozůstalosti jako takový – dřívější úprava.....	41
4.2.7	Soupis pozůstalosti jako takový – účinná úprava	41
4.2.8	Možnosti nahrazení soupisu jinými instituty.....	45
4.2.9	Zjišťování aktiv a pasiv pozůstalosti v ostatních případech	46
4.3	Vyhledání dluhů zůstavitele	47
4.4	Pohřeb zůstavitele	50
4.4.1	Povinnost k úhradě nákladů pohřbu obecně	50
4.4.2	Náklady pohřbu při zastavení řízení pro nepatrnost hodnoty majetku	51
4.5	Rozdělení pozůstalosti	53
4.5.1	Práva věřitelů před potvrzením nabytí dědictví.....	53
4.5.2	Rozdělení pozůstalosti dohodou dědiců	54
4.5.3	Rozdělení pozůstalosti rozhodnutím soudu.....	56
5.	ODMÍTNUTÍ, ZŘEKnutí SE ČI VZDÁNÍ SE DĚDICTVÍ PRO DOMNĚLOU PŘEDLUŽENOST ..	56
5.1	Odmítnutí dědictví	57
5.2	Zřeknutí se dědického práva	59
5.3	Vzdání se dědického práva.....	61
6.	ODKAZ.....	63
6.1	Stručná historie institutu	63
6.2	Právní postavení odkazovníka.....	65
6.3	Druhy odkazů.....	68
6.3.1	Odkaz věcí určitého druhu	69
6.3.2	Odkaz určité věci.....	69
6.3.3	Odkaz pohledávky a odkaz splnění dluhu	70
6.4	Problematická terminologie	70
6.5	Dědění odkazovníků	74
7.	NOVÉ INSTITUTY CHRÁNÍCÍ VĚŘITELE ZEMŘELÉHO	75
7.1	Problémy věřitelů zůstavitele za účinnosti OZ č. 40/1964Sb.....	75
7.2	Odloučení pozůstalosti	78
7.3	Závěra pozůstalosti a plnění do úschovy soudu	80
7.4	Zcizení dědictví.....	82
8.	SPRÁVA POZŮSTALOSTI	85
8.1	Obecně	85
8.2	Správce pozůstalosti.....	86
8.3	Vykonavatel závěti.....	87
8.4	Výkon správy dědicem.....	88

9.	EXEKUCE A DĚDICKÉ ŘÍZENÍ.....	89
9.1	Postup v dědickém řízení	89
9.2	Postup v exekučním řízení	90
10.	DĚDĚNÍ A DANĚ	92
10.1	Obecně k daňovým souvislostem smrti.....	92
10.2	Řízení o daních, které se týkají období, kdy zůstavitel žil	93
10.3	Zdanění skutečností, které nastaly v průběhu řízení o pozůstalosti	94
10.4	Okamžik daňové smrti zůstavitele	96
10.5	Daňové důsledky vstupu do práv a povinností vlastníka či držitele	97
11.	PRÁVNÍ ÚPRAVA DLUHŮ A POHLEDÁVEK ZEMŘELÉHO VE VELKÉ BRITÁNII.....	98
11.1	Základy právní úpravy	99
11.2	Přechod práv mimo dědictví	100
11.3	Správce pozůstalosti (<i>personal representative</i>)	101
11.3.1	Pojmy	101
11.3.2	Činnost správce pozůstalosti	102
11.4	Právo na zaopatření.....	103
11.5	Dluhy zůstavitele.....	104
11.6	Odkazy	105
12.	PRÁVNÍ ÚPRAVA DLUHŮ A POHLEDÁVEK ZEMŘELÉHO V NĚMECKU.....	105
12.1	Základy právní úpravy	105
12.2	Odpovědnost za dluhy zůstavitele.....	106
12.3	Soupis pozůstalosti.....	107
12.3.1	Lhůta k učinění soupisu.....	108
12.3.2	Obsah a právní účinky soupisu	108
12.3.3	Ztráta výhrady soupisu	109
13.	PRÁVNÍ ÚPRAVA DLUHŮ A POHLEDÁVEK ZEMŘELÉHO VE FRANCII.....	109
13.1	Základy právní úpravy	110
13.2	Možnosti dědice týkající se přijetí dědictví.....	111
13.2.1	Bezvýhradné přijetí dědictví (L´acceptation pure et simple).....	112
13.2.2	Přijetí do výše čistých aktiv (L´acceptation à concurrence de l´actif net ou L´acceptation sous bénéfice d´inventaire).....	113
13.2.3	Odmítnutí dědictví (La renonciation à la succession).....	114
14.	EVROPSKÉ NAŘÍZENÍ K DĚDICKÉMU PRÁVU	115
15.	ZÁVĚR	116
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	118
	POUŽITÁ LITERATURA, JUDIKATURA A OSTATNÍ ZDROJE	119
	SUMMARY.....	125

1. ÚVOD

Následující práce má za cíl komplexně popsat právní úpravu přechodu dluhů a pohledávek ze zůstavitele na dědice v účinné právní úpravě nového občanského zákoníku, a dále porovnat úpravu odpovědnosti za dluhy zůstavitele a souvisejících institutů v České republice s právními řády dalších tří států. Cílem této práce je tak poskytnout všestranný pohled na problematiku dluhů a pohledávek zemřelého, jak z hlediska právně teoretického, tak i praktického. Dílčím cílem je poskytnout též přehled pro potenciální dědice, jaké instituty mohou využít, aby nebyli neomezeně odpovědní za dluhy zemřelého a zároveň poskytnout přehled pro věřitele, jaké instituty mohou využít k ochraně svého postavení. V následujícím textu použiji zejména metodu deskriptivní, analytickou a komparativní. Komparativní metoda se bude týkat především srovnání účinné právní úpravy a předchozích právních úprav v České republice a dále porovnání poznatků o odpovědnosti za dluhy zůstavitele dle právních předpisů v České republice s předpisy platnými ve Velké Británii, Německu a Francii.

Nový občanský zákoník obnovuje ve svých ustanoveních několik zapomenutých institutů dědického práva, které jsou tradiční součástí moderních civilních kodexů ve světě, jako například dědickou smlouvu, odkazy nebo zřeknutí se dědictví. Obecně lze tak tvrdit, že dědické právo v novém občanském zákoníku nabízí širší možnosti projevů poslední vůle zůstavitele, avšak na druhé straně nabízí i dědici více možností nakládání s jeho dědickým právem, např. učinit výhradu soupisu pozůstalosti. V neposlední řadě je v nové právní úpravě ve větší míře rozvinuta ochrana věřitelů.

Důvodem výběru tohoto tématu práce je, že přechod dluhů, k němuž při dědění dochází, představuje odvrácenou stranu majetkového prospěchu, kterého se dědici nabytím zůstavitelova jmění dostává, a ze své praxe advokátního koncipienta vím, že povědomost veřejnosti o tomto tématu je poměrně malá, ať už se jedná o dědice zůstavitelových dluhů nebo věřitele pohledávek za zůstavitelem. Zároveň o tomto tématu neexistuje ucelená odborná literatura a je popsáno spíše jen v kratších kapitolách obecnějších děl věnujících se celému dědickému právu. O tématu odpovědnosti za dluhy zůstavitele v právních řádech jiných evropských zemí neexistuje v češtině literatura prakticky žádná.

Rigorózní práce je rozdělena na patnáct kapitol, z nichž první a poslední tvoří úvod a závěr. Ve druhé kapitole se zaměřím na princip univerzální sukcese, výjimky z něj a dále na přechod práv a povinností na základě zvláštních režimů právního nástupnictví.

Ve třetí kapitole se budu podrobně věnovat úpravě odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele a souvisejících institutů v předpisech, které předcházely účinné právní úpravě, což bude doplněno četnými vzájemnými komparacemi mezi přepisy a poukázáním na inspiraci nového občanského zákoníku v obecném zákoníku občanském z roku 1811.

Těžiště práce tvoří nejobsáhlejší kapitola čtvrtá, kde se pokusím o komplexní vysvětlení úpravy odpovědnosti za dluhy zůstavitele v novém občanském zákoníku a zejména objasním z více hledisek institut výhrady soupisu a možnost neomezené odpovědnosti dědiců, což předchozí občanský zákoník z roku 1964 neobsahoval. V kapitole páté popíšu instituty odmítnutí, vzdání se a zřeknutí se dědictví, přičemž poslední dva zmíněné předchozí právní úprava taktéž neobsahovala. Velmi důležitá je kapitola šestá, věnující se odkazu jako staronovému institutu dědického práva, na základě něhož dochází k singulární sukcesi. Rozebráno bude zejména právní postavení odkazovníka a věnovat se budu také výkladu závěti, jehož problém bude nově spočívat v rozlišení, zda zůstavitel zamýšlel jmenovat dědice či odkazovníka.

V sedmé kapitole budou podrobně rozebrány problémy věřitelů, které způsobovala předchozí právní úprava a popsány nové instituty chránící věřitele zemřelého, kterými jsou odloučení pozůstalosti a závěra pozůstalosti. Ochranu práv věřitelů lze nalézt i v úpravě institutů, které právní řád neobsahuje primárně za účelem zlepšení postavení věřitele. Jako příklad lze uvést např. společnou a nerozdílnou odpovědnost za dluhy zůstavitele u zcizitele a nabyvatele dědictví a proto je téma zcizení dědictví také zařazeno do této kapitoly. Samostatná kapitola osmá bude věnována různým možnostem správy pozůstalosti a kapitola devátá vztahu exekučního a dědického řízení

Zvláštní pozornost je věnována vztahu daňovým souvislostem smrti, a to v kapitole desáté, kde je také blíže rozebrána zvláštní konstrukce ležící pozůstalosti pro účely správy daní. V kapitole jedenácté až třinácté se budu věnovat úpravě dluhů zůstavitele v právním řádu Velké Británie, Německa a Francie, a to na základě četných poznatků získaných z cizojazyčné literatury a studiem právních předpisů v jejich originálním znění. V neposlední řadě je čtrnáctá kapitola věnována poukázání na nové evropské nařízení k dědickému právu.

2. DĚDICKÉ PRÁVO A PRINCIP UNIVERZÁLNÍ SUKCESE

Smrtí člověk ztrácí svojí právní osobnost (způsobilost mít práva a povinnosti) a celé jeho jmění, které zůstalo, se až na určité výjimky stává pozůstalostí. Dědické právo v České republice je založeno na principu všeobecné dědické posloupnosti (tzv. univerzální sukcese), což znamená, že dědic vstupuje (tzv. sukceduje) do všech práv a povinností svého předchůdce (zůstavitele), a to okamžikem smrti zůstavitele.

Nová právní úprava v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „NOZ“) rozlišuje důsledně termíny „dědictví“ a „pozůstalost“, na rozdíl od úpravy předešlé, která požívala jednotného pojmu „dědictví“. Za „pozůstalost“ je tak nyní označováno celé jmění (*bona*), které zůstavitel zanechal (zákon tak hovoří např. o „správci pozůstalosti“, „soupisu pozůstalosti“ atd.) a „dědictvím“ se označuje pozůstalost ve vztahu k dědici (proto zákon používá spojení „odmítnutí dědictví“, „vzdání se dědictví“ atd.)

Pozůstalost (*hereditas*) tedy přechází na dědice vcelku (*in universitatem*) a nikoliv v jednotlivostech. Je-li dědiců více, neděje se přechod pozůstalosti po jednotlivých kusech, ale podle podílů. Dědic si tedy nemůže vybírat, která práva a povinnosti po zůstaviteli na něj přejdou a která nikoli. Dědic jedním aktem (*uno actu*) vstupuje do všech práv a povinností zůstavitele a nabývá tak vše, aniž by musel každou věc či právo nabývat zvláštním právním jednáním, které zákon předepisuje pro nabytí v případě, kdy jde o nabytí právním jednáním mezi živými. Nastupuje tedy také do dluhů a pohledávek zemřelého.¹

Dědic je tak univerzálním právním nástupcem zůstavitele a přechází na něj celé zůstavitelovo jmění s výjimkou toho, co bylo vázáno pouze na osobu zůstavitele. U některých smluvních typů toto pravidlo občanský zákoník stanoví ještě zvlášť. Činí tak např. u smlouvy o dílo v § 2588 NOZ² a u smlouvy příkazní v § 2441 NOZ³. Na okraj si dovolím poznamenat, že tato ustanovení jsou dispozitivní a tak si strany mohou odchýlně od zákonné úpravy dojednat, že v případě smrti dluh nezanikne. Stejně tak opačně je možné si i u jiných smluvních typů ujednat podmínku, že v případě smrti dlužníka či věřitele dluh zanikne.

¹ § 1721 NOZ stanoví, že věřitel má ze závazku vůči dlužníku právo na určité plnění jako *pohledávku* a dlužník má povinnost toto právo splněním *dluhu* uspokojit.

² § 2588 NOZ odst. 1: „Záleží-li provedení díla ve zvláštních osobních schopnostech zhotovitele, zaniká závazek ztrátou jeho způsobilosti, nebo jeho smrtí. To neplatí, může-li dílo úspěšně provést ten, kdo převzal činnost zhotovitele jako jeho právní nástupce.“ Odst. 2: „Smrt objednatelů sama o sobě závazek neruší, ledaže se tím splnění závazku stane nemožným nebo zbytečným. To platí i v případě zániku závazku smrtí objednatelů.“

³ § 2441 NOZ: „Závazek z příkazu zaniká smrtí příkazce i smrtí příkazníka. To platí i tehdy, zanikne-li právnícká osoba, aniž má právního nástupce.“

2.1 Otázka zániku některých práv zůstavitele

Smrtí člověka zaniká *většina* jeho osobních práv. Typicky smrtí jednoho z manželů zaniká manželství. Pokud byla např. zůstaviteli soudem uložena povinnost hradit výživné na nezletilé dítě, tak povinnost k hrazení výživného nepřechází na zůstavitelovy dědice, jelikož se jedná o povinnost výlučně spjatou s osobou zůstavitele. Pokud však na výživném vznikl dluh, který je již exekučně vymáhán, přechází tento dluh spolu s jinými na zůstavitelovy dědice.

Smrtí člověka však dochází také k zániku *některých* jeho majetkových práv, a to těch, která byla omezena na dobu života člověka. Jedná se například o:

- a) smluvní zastoupení (zmocnění) – které dle § 448 odst. 1 NOZ zaniká smrtí zmocněnce nebo zmocnitele, ledaže bylo ujednáno něco jiného; rozdílně však prokura dle § 456 NOZ nezaniká smrtí podnikatele, který ji udělil;
- b) právo na doživotní bydlení – které dle § 1302 NOZ jako jeden z druhů osobních služebnosti výslovně zaniká smrtí oprávněného, pokud není smluvně rozšířena na zákonné dědice první třídy;
- c) prostá i plná správa cizího majetku – která dle § 1444 NOZ zaniká smrtí správce;
- d) právo odvolat dar – které dle § 2070 nepřechází na dárcovy dědice, vyjma případů, kdy obdarovaný zabránil dárci v odvolání daru nebo v tom dárci zabránila vyšší moc;
- e) právo na důchod ze smlouvy o důchodu – které dle § 2702 NOZ zaniká nejpozději smrtí příjemce;
- f) právo na výměnek ze smlouvy o výměnku – které dle § 2714 NOZ nepřechází na výměnkářovy dědice, nebo
- g) společnické právo – dle § 2742 NOZ se dědic společníka ze smlouvy o společnosti (*societas*) nestává společníkem, ledaže bylo ujednáno něco jiného.

Konečně smrtí člověka zanikají také autorská práva osobní povahy, mezi která patří právo rozhodnout o zveřejnění díla, právo osobovat si autorství (včetně práva rozhodnout, zda a jakým způsobem má být autorství uvedeno při zveřejnění díla) a právo nedotknutelnosti díla (zejména právo udělit svolení k jakékoli změně nebo jinému zásahu do díla).

Dalším majetkovým právem, které dle judikatury⁴ zaniká, je i oprávnění nepominutelného dědice uplatnit své právo povinný díl. Toto je „výlučně osobním oprávněním, které zaniká smrtí oprávněného a nenáleží tudíž do jeho pozůstalosti. Od

⁴ Rozhodnutí NS ČSR Rv II 488/43 (Vážný 18787) – ze dne 27. června 1944

oprávnění požadovati povinný díl jest rozeznávati nárok na povinný díl, jenž vzniká teprve tou skutečností, že jej nepominutelný dědic uplatnil – tento nárok může být předmětem pozůstalosti.“ Ačkoliv je tento judikát poměrně starý, mám za to, že i po účinnosti zcela nové právní úpravy z něj i nadále můžeme vycházet.

Všechna výše uvedená práva jsou však spíše výjimky z pravidla, že smrtí člověka jeho majetková práva nezanikají a přechází na dědice, a to děděním, anebo jiným způsobem mimo řízení o pozůstalosti, což bude blíže rozebráno v kapitole 2.3. této práce.

Dříve v souladu s § 579 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku platilo, že zanikají práva a povinnosti dlužníka či věřitele vázaná výlučně na jeho osobu, v důsledku čehož zanikalo také např. právo na bolestné a to i když bylo za života přiznáno rozhodnutím soudu.⁵ Úprava nového občanského zákoníku je však odlišná. „*Nová úprava je posunem oproti dosavadní právní úpravě, který znamená posílení zásady zachování hodnot. Podle § 1475 odst. 2 NOZ totiž mohou do pozůstalosti přejít i subjektivní práva či povinnosti zůstavitele, která se zakládají pouze na osobních poměrech, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávky uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci (například právo na bolestné či na satisfakci v penězích⁶, bylo-li zažalováno či uznáno.)*“⁷

Dále platí, že výhrada zpětné koupě (§ 2135 odst. 2 NOZ), výhrada zpětného prodeje (§ 2139 NOZ) a výhrada předkupního práva (§ 2142 NOZ) na dědice *přechází* a zavazuje ho. Na nového dědice jako nového vlastníka přejdou dle § 2221 NOZ také práva a povinnosti pronajímatele.

2.2 Splynutí jako způsob zániku dluhu a pohledávky

Zabýváme-li se otázkou přechodu dluhu a pohledávek ze zůstavitele na dědice, ocitáme se vždy na pomezí střetu práva dědického s právem závazkovým.

Splynutí znal jako způsob zániku dluhu již § 1445 ABGB: „*Kdykoli se jakýmkoli způsobem sloučí právo se závazkem v jedné osobě, pomine obé, ledaže by mohl věřitel ještě žádati za oddělení svých páv nebo že by nastaly poměry zcela zvláštního způsobu.*“

⁵ Toto pravidlo obsahoval ve svém odůvodnění např. již Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 26. 1. 1971, sp. zn. 1 Cz 11/71.

⁶ Naopak však i nadále platí, že povinnost poskytnout zadostiučinění za protiprávní zásah do osobnostních práv fyzické osoby zaniká smrtí původce zásahu, jak judikoval ve svém usnesení Vrchní soud v Olomouci dne 25.6.2009, sp. zn. 1 Co 46/2009.

⁷Hurdík, J. a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva*. 2. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, str. 272

Splynutí (*confusio*) je jedním ze způsobů zániku závazků, který nastává v případě spojení práv a povinností ze závazkového vztahu z jakýchkoliv důvodů v jediné osobě, čímž závazkový vztah pojmově zaniká.⁸ Příkladem je sloučení dvou právnických osob, z nichž jedna je věřitelem a druhá dlužníkem z téhož závazku, ale typicky také dědění osoby po zůstaviteli, který byl vůči této osobě věřitelem nebo dlužníkem. Tento princip zakotvený v § 1993 NOZ („*Splyne-li jakýmkoli způsobem právo s povinností v jedné osobě, zaniknou právo i povinnost, nestanoví-li zákon jinak.*“) platí obousměrně, ať už byl zůstavitel věřitelem osoby, která se stala jeho dědicem, nebo když byl zůstavitel dlužníkem osoby, která se stala jeho dědicem. Jde-li o případ, kdy dědictví nabývá jediný dědic, dluh a pohledávka zanikne v plném rozsahu. Jde-li však o případ, kdy je dědiců více, zanikají dluh či pohledávka jen v rozsahu dědického podílu dědice, který byl se zůstavitelem v závazkovém právním vztahu.

Judikatura⁹ dovodila, že jestliže byla za života zůstavitele podepsána smlouva o převodu nemovitosti, jejíž smluvní stranou byl zůstavitel, avšak nedošlo do okamžiku smrti zůstavitele k návrhu na provedení vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, je touto smlouvou dědic i přesto vázán. Toto však bude platit jen za předpokladu, že úmrtím jedné smluvní strany nedošlo k zániku práv a povinností splynutím, o což by se jednalo typicky v případě, kdy by byl dědic druhou smluvní stranou např. jako nabyvatel převáděné nemovitosti.

2.3 Přejed práv a povinností na základě zvláštních režimů právního nástupnictví

Některé zákony obsahují výslovnou úpravu, že určité plnění není předmětem pozůstalosti (přechází mimo řízení o pozůstalosti na určité osoby) a teprve, není-li takových osob, tvoří pozůstalost. Některá práva a povinnosti tak přecházejí smrtí osoby na jinou osobu (obvykle z řad nejbližších příbuzných) bez zřetele k tomu, zda je dědicem, a to proto, že za života zůstavitele sloužila tato práva k uspokojování potřeb zemřelého a členů jeho domácnosti. Jedná se zde tak o výjimku z ustanovení § 1475 odst. 2 NOZ, které stanoví, že pozůstalost tvoří *celé* jmění zůstavitele. Zůstavitel o těchto nárocích nemůže platně pořídit závětí. Nabyvatelé těchto práv nemají postavení dědice a neodpovídají proto za zůstavitelovy závazky. Nabytí práv nebrání ani skutečnost, že tito nejbližší odmítli dědictví, byli zůstavitelem vydědění či se stali nezpůsobilými dědit.

⁸ Hendrych, D. a kol. *Právnický slovník. 2. rozšířené vydání*. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 951

⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 26.12.1982, sp. zn. 4 Cz 13/82

Vzhledem k roztříštěnosti právní úpravy považuji za důležité se na tomto místě své práce těmto právům stručně věnovat.

2.3.1 Přejedod dávek důchodového pojištění, nemocenských dávek, peněžitých dávek osob se zdravotním postižením a dávek státní sociální podpory

Jestliže zemřel zůstavitel po uplatnění nároku na dávku důchodového pojištění, vstupují ve smyslu § 63 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění do dalšího řízení o dávce a zároveň nabývají nároku na částky splatné do dne smrti oprávněného zůstavitele postupně manžel, děti¹⁰ a rodiče, a to pokud žili se zůstavitelem v době smrti ve společné domácnosti (požadavek na společnou domácnost nemusí být splněn u dětí, které mají právo zároveň na sirotčí důchod po zemřelém zůstaviteli). Byla-li dávka přiznána před smrtí oprávněného, vyplatí se splatné částky takto členům rodiny podle stanoveného pořadí. Není-li uvedených osob, nebo nesplňují-li podmínku společné domácnosti, splatné částky se stanou součástí pozůstalosti.

Totožný princip platí u dávek dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Těmito dávkami jsou nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Nárok na výplatu dosud nevyplacených dávek přechází na manžela, děti a rodiče, přičemž podmínka společné domácnosti je zde také zachována. Pokud zůstavitel neuplatnil nárok na výplatu dávky, mohou ho navíc ještě po jeho smrti uplatnit tyto osoby. Pokud není těchto osob, splatné částky se dle § 51 zákona o nemocenském pojištění stávají součástí pozůstalosti.

Opět totožný princip platí u *peněžitých* dávek osob se zdravotním postižením dle zákona č. 329/2011Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Těmito dávkami jsou příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Okruh osob i podmínka společné domácnosti jsou stejné. Zde však není možné uplatnit nárok na dávku až po smrti zůstavitele. U příspěvku na zvláštní pomůcku nárok zaniká, jestliže věc nebyla před smrtí oprávněné osoby zakoupena.

Peněžitými dávkami dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře jsou přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení, porodné a pohřebné. Platí pro ně obdobný princip jako u důchodového a nemocenského pojištění, avšak s tím rozdílem, že pokud není oprávněných osob, nestávají se součástí pozůstalosti, jak výslovně stanoví § 56 zákona č. 117/1995 Sb.

¹⁰ Ať už zletilé, či nezletilé

2.3.2 *Přechod mzdových a platových práv podle zákoníku práce*

Jedním z důvodů zániku pracovního poměru je dle § 48 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce (dále též jen „ZPr“) i smrt zaměstnance. Smrtí fyzické osoby, která byla zaměstnavatelem, zaniká pracovní poměr jen tehdy, pokud oprávněná osoba podle § 13 zákona č. 455/1991 Sb., živnostenského zákona, nepokračuje v živnosti. Nehodlá-li žádný z dědiců pokračovat v živnosti, dle § 342 odst. 1 ZPr marným uplynutím lhůty 3 měsíců ode dne smrti zaměstnavatele pracovní poměr také zaniká.

Peněžité nároky z pracovního poměru nebo právních vztahů založených dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr však přecházejí na třetí osoby. Přecházejí dle § 328 odst. 1 ZPr do výše odpovídající trojnásobku průměrného měsíčního výdělku zemřelého zaměstnance postupně na jeho manžela, děti a rodiče, jestliže s ním žili v době smrti ve společné domácnosti. „Postupně“ znamená, že splňuje-li podmínku společné domácnosti manžel, částka přejde pouze na něj, není-li manžel nebo nesplňuje-li uvedenou podmínku, přejde částka na zůstavitelovy děti, a není-li ani těchto dětí, částku nabydou rodiče zůstavitele, splňují-li onu podmínku. Předmětem dědictví se stávají, není-li těchto osob, resp. pokud uvedené osoby nesplňují podmínku společné domácnosti.

Odborná literatura¹¹ k tomuto uvádí příklad, který výše uvedený výklad osvětlí. Jestliže měl zaměstnanec průměrný měsíční výdělek ve výši 20 000 Kč a zaměstnavatel mu do dne jeho smrti nevyplatil 62 000 Kč a náhradu cestovních výdajů ve výši 4 000 Kč, tak dlužná mzda ve výši 60 000 Kč přechází postupně na uvedené osoby. Zbývající částka (nad trojnásobek průměrného měsíčního výdělku) ve výši 2 000 Kč a cestovní náhrady ve výši 4 000 Kč (nejde o mzdové nebo platové právo) se stávají součástí pozůstalosti.

Peněžité nároky zaměstnavatele smrtí zaměstnance naopak zanikají, avšak s výjimkou nároků, o nichž bylo pravomocně rozhodnuto nebo které byly zaměstnancem před jeho smrtí písemně uznány. Nezaniká také nárok na náhradu škody způsobené úmyslně.

2.3.3 *Přechod nájmu bytu*

Přechod nájmu bytu je upraven v § 766 a násl. a § 2279 a násl. NOZ a dále potom v § 737 zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, kde je upraven přechod družstevního podílu v bytovém družstvu a v důsledku toho přechod nájmu družstevního bytu nebo práva na uzavření smlouvy o nájmu.

¹¹ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 135

V souvislosti s přechodem družstevního podílu se v odborné literatuře¹² řeší otázka, zda předmětem odkazu¹³ může být i družstevní podíl a zda se tak může dostat do rukou i jiných osob, než dědiců. Komentářová literatura¹⁴ řeší tuto otázku s kladným závěrem a osobně jsem stejného názoru, a to s ohledem na zásadu legální licence a dále zásadu testovací svobody.

Nájemní právo je právem majetkovým, které smrtí zůstavitele nezaniká, nýbrž přechází na zákonem určené osoby mimo řízení o pozůstalost, a není-li jich, pak přechází na nájemcovy dědice. Nově je v § 2284 upravena situace, kdy není nájemcův dědic znám ani do šesti měsíců ode dne nájemcovy smrti, pak pronajímatel může byt vyklidit a nájem zaniká. U přechodu nájmu nedružstevních bytů je základní otázkou, zda šlo o společný nájem bytu, nebo zda výlučným nájemcem bytu byl zůstavitel.

Jestliže zaniklo manželství smrtí manžela a manželé měli společné nájemní právo k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, nájemcem bytu se *ex lege* zůstává pozůstalý manžel.

Zemřel-li nájemce bytu a nejde-li o společný nájem bytu, přechází nájem na člena nájemcovy domácnosti, žil-li v bytě ke dni smrti zůstavitele a zároveň nemá-li vlastní byt. „Zákon dále rozlišuje dvě kategorie osob, které tvořily nájemcovu domácnost. Jde jednak o nájemcova manžela, partnera, rodiče, sourozence, zeteř, snachu, dítě nebo vnuka, na které přejde nájem bytu za splnění uvedených podmínek bez dalšího (není třeba součinnosti ze strany pronajímatele), a jednak o jiné osoby, na které přejde nájem za splnění uvedených dvou podmínek a jen pokud pronajímatel s přechodem nájmu na takovou osobu vysloví souhlas.“¹⁵ Přednostně přitom práva z nájmu přechází na potomka zůstavitele a je-li oprávněných osob více, přecházejí na ně práva a povinnosti z nájmu společně a nerozdílně.

2.3.4 Pojistné smlouvy

Podle § 2810 NOZ pojištění zaniká dnem smrti pojištěné osoby. Již judikatura¹⁶ z roku 1968 dovodila, že „*plnenie z pojistnej zmluvy, patriace už priamo osobe z poistnej zmluvy oprávnenej, do dedičstva po poručiteľovi nepatrí.*“ Je tomu tak i nadále. Právo na pojistné plnění nabývá dle § 2829 NOZ obmyšlený, je-li pojistnou událostí smrt pojištěného a určil-li

¹² Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 141

¹³ Blíže rozebrán v kapitole 6 této práce.

¹⁴ Fiala, R., Drápal, L a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo*. Praha: C.H. Beck, 2015, 634s

¹⁵ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 143

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29.9.1967, sp. zn. 4 Cz 100/67

pojištěný, kdo je obmyšleným, a to buď jménem¹⁷, nebo jeho vztahem k pojištěnému. Nebyli v době pojistné události obmyšlený určen, nebo nenabyl-li obmyšlený práva na pojistné plnění, nabývá dle § 2831 NOZ tohoto práva manžel pojištěného, není-li ho, tak děti pojištěného, není-li jich, tak rodiče pojištěného a není-li jich, nabývají práva na pojistné plnění dědici pojištěného. I tak však přecházejí práva na pojistné plnění na dědice pojištěného mimo řízení o pozůstalosti.

2.4 Finanční leasing

Poměrně zajímavou se jeví právní otázka, zda a jak zahrnout do dědictví práva a povinnosti ze smlouvy o finančním leasingu, kterou jako leasingový nájemce zůstavitel uzavřel před svou smrtí.

Ze smlouvy o finančním leasingu vzniká poskytovateli leasingu povinnost přenechat leasingovému nájemci do užívání věc (předmět leasingu) zakoupenou poskytovatelem leasingu, a leasingovému nájemci vzniká povinnost uhradit poskytovateli leasingu před převzetím předmětu leasingu mimořádnou leasingovou splátku (akontaci) a dále platit po dobu trvání leasingu poskytovateli leasingu splátky v předem dohodnuté výši. Typickým ujednáním smlouvy je právo (nikoliv povinnost) po skončení doby trvání leasingu předmět odkoupit za symbolickou cenu.

Nezohlednit skutečnost, že byl zůstavitel leasingovým nájemcem, není možné, a to porto, že se nejedná o závazek, který by smrtí zanikl, nebo závazek, který přechází jinak než děděním. Tento závěr koresponduje i s odbornou literaturou¹⁸, podle níž práva (resp. závazky) ze smlouvy o finančním leasingu jsou předmětem dědického nástupnictví. Otázkou je, jak tato práva začlenit do soupisu pozůstalosti¹⁹. Odborný článek²⁰ k tomu dává následující návod: „*je třeba do aktiv dědictví zařadit práva z leasingové smlouvy v hodnotě prakticky odpovídající ceně předmětu leasingu v době smrti leasingového nájemce (aniž by předmět leasingu byl předmětem dědictví) a do pasiv zůstavitelův dluh vůči poskytovateli leasingu ve výši odpovídající součtu dosud neuhrazených leasingových splátek.*“ S tímto názorem se zcela ztotožňuji. Předmět leasingu (např. automobil) totiž zůstává po celou dobu trvání leasingu ve

¹⁷ Ve smyslu § 77 odst. 1 NOZ se jménem člověka rozumí jeho osobní jméno a příjmení, popřípadě jeho další jména a rodné příjmení, která mu podle zákona náležejí.

¹⁸ Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011

¹⁹ Podrobně rozebrán v kapitole 4.2. této práce.

²⁰ Bartoš, J. *Finanční leasing a dědictví*. Ad Notam, 2010, č.3, str. 23

vlastnictví poskytovatele leasingu, a proto ho jako takový nelze zahrnout do pozůstalosti. Zároveň na dosud neuhrazené splátky má poskytovatel leasingu právo a je tak zůstavitelovým věřitelem. Vždy je dále také nutné zkoumat samotný text smlouvy a všeobecné obchodní podmínky, které mohou smluvním stranám např. založit právo výpovědi v důsledku smrti.

2.5 Právo na zaopatření

Život se smrtí zůstavitele nezastaví a převzetím dědictví a zaplacením případných dluhů nelze pokládat majetkové záležitosti za uzavřené. Smrt blízké osoby přináší mnohokrát obavu i o to, jak bez této osoby bude možné zajistit zaopatření rodiny. Aby nedocházelo k situacím, kdy se zůstaviteli blízcí ocitnou zcela bez prostředků, přináší zákon jako výraz humanity vymezenému okruhu osob kolem zůstavitele právo na zaopatření, které je upraveno v § 1665 NOZ a následujících ustanoveních.

Jedná se vždy o osoby, které se zůstavitelem pojí blízký vztah, ale z nějakého důvodu nemají právo na povinný díl, ať už proto, že nejsou nepominutelnými dědici (jsou např. manželem či rodičem zůstavitele a závětí lze jejich dědění snadno vyloučit), nebo jim dědické právo nenáleží (děti, které byly vyděděné). Zůstavitelovým rodičům a manželovi však nenáleží právo na zaopatření v případě, že se dopustili činu, který splňuje podmínky pro vydědění.²¹

Právo na zaopatření je spíše obdobou práva na výživné a není právem na dědictví. Jde o nabývací tituly vzniklé ze zákona, které se neopírají o dědické právo v přesném slova smyslu. „Kdo má právo na zaopatření podle těchto ustanovení, není dědicem a toto právo nabývá přímo ze zákona.“²²

Povinnost poskytovat z pozůstalosti těmto osobám splátky na zaopatření má dle § 1678 odst. 2 NOZ ten, kdo spravuje pozůstalost (blíže viz kapitola 8 této práce). Zákon ovšem nijak neřeší situaci, nejsou-li v pozůstalosti prostředky, ze kterých by se zaopatřovací dávky mohly uhradit. Analogicky se tak dle mého názoru nabízí povinnost dědiců přispět poměrně, jako je tomu dle § 1686 odst. 1 NOZ u úhrady nákladů na soupis pozůstalosti.

²¹ Dle § 1646 NOZ.

²² Schelle, K., Schelleová, I. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, str. 98

Je třeba zdůraznit, že se tedy nejedná o dědická práva, „svou povahou jde spíše o zákonné přednostní odkazy. Taková práva nelze uplatňovat v řízení o pozůstalosti, nýbrž jen žalobami na plnění u obecných soudů.“²³

Nároky, které z práva na zaopatření plynou, nejsou pro jednotlivé skupiny osob stejné, na což se zaměřím v následujících podkapitolách.

2.5.1 Právo nepominutelných dědiců na zaopatření

Zůstavitelovy děti mají právo na zaopatření, pokud jako nepominutelní dědicové nemají právo na povinný díl a nedědí-li místo nich ani jejich potomci nebo nejsou-li tito jejich potomci samostatně povoláváni k povinnému dílu. K tomuto může dojít například v důsledku pravidel pro započtení na povinný díl, nebo pokud jde o osobu dědicky nezpůsobilou či vyděděnou.

Děti zůstavitele tak mají *nárok na nutnou výživu*, pokud nejsou schopni sami se živit a pokud se jim takové výživy nedostává. Zaopatření, na které mají nárok, činí maximálně tolik, kolik by byla výše jejich povinného dílu. Výše povinného dílu se oproti úpravě v občanském zákoníku snížila a dle § 1643 odst. 2 NOZ činí pro nezletilého tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu a pro zletilého jednu čtvrtinu jejich zákonného dědického podílu.

Pokud by potomci oprávněného k povinnému dílu povolání byli, nárok na nutnou výživu by oprávněnému nevznikl, protože by tu byla jiná osoba, která může vyživovací povinnost plnit a nemusela by tak být zabezpečena z pozůstalosti.

2.5.2 Právo manžela na zaopatření

Manžel zůstavitele žijící se zůstavitelem ve společné domácnosti má *právo na slušnou výživu*²⁴ z pozůstalosti, a to po dobu 6 týdnů po smrti zůstavitele.

Dále v případě, že byl pozůstalý manžel zkrácen o svůj dědický podíl nebo mu byl tento podíl odepřen (typicky závětí bylo vše odkázáno dětem) a zároveň pokud není schopen sám se živit a nedostává se mu jiného zaopatření, má právo na zaopatření až do uzavření nového manželství.

²³ Šešina, Wawerka in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 408

²⁴ Tamtéž – „Lze říci, že jde o takovou výživu, kterou rodina průměrně konzumovala v době, kdy zůstavitel žil. Pojem slušný výživa je širší, než pojem nutná výživa.“

Tato úprava je zcela nová a zabezpečuje manželovi do určité míry právo na důstojný život. Vzhledem k přechodnému ustanovení § 3020 NOZ se tato úprava vztahuje také na *partnera* zůstavitele ve smyslu zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

Kromě práva na slušnou výživu má dále pozůstalý manžel právo na tzv. *nutné zaopatření* až do uzavření nového manželství, pokud se mu takového zaopatření nedostává a není schopen sám se živit. Nemůže však z pozůstalosti obdržet více, než kolik by činila polovina jeho zákonného dědického podílu. Právo na toto nutné zaopatření manžel nemá, pokud bez vážného důvodu nesdílel se zůstavitelem rodinnou domácnost, není dědicky způsobilý, dědictví odmítl nebo se ho zřekl.

Těhotná *vdova* nebo *matka zůstavitelova dítěte*, i když nebyla za zůstavitele provdána, má také nárok na slušnou výživu, a to do konce šestého týdne po porodu.

V této souvislosti uvádím, že dalším příkladem přechodu práv mimo řízení o pozůstalost, o kterých je blíže pojednáno v kapitole 2.3 této práce, je nabytí vlastnického práva k movitým věcem tvořícím *základní* vybavení rodinné domácnosti, i když manžel není dědicem. Tyto movité věci se tak nestávají součástí pozůstalosti. Nesmí však jít o manžela, který bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem společnou domácnost. Zákon výslovně stanoví, že se má jednat základní vybavení, nikoliv *obvyklé* vybavení, kterým je např. i osobní automobil. Za základní vybavení se dle důvodové zprávy považuje nábytek, nádobí, ložní prádlo apod.

2.5.3 Právo rodičů a ostatních osob na zaopatření

Rodiče zůstavitele mají nárok na *nutné zaopatření*, pokud se nejsou schopni sami živit, nedostává se jim jiného zaopatření a zároveň byli zkráceni o svůj zákonný dědický podíl nebo jim byl tento podíl odepřen (typicky závětí bylo vše odkázáno třetím osobám, ač nebyť jí, dle zákona by dle § 1636 NOZ dědili ve druhé dědické třídě). Rodič zůstavitele ovšem nemůže získat z pozůstalosti více, než kolik by činila třetina jeho zákonného podílu.

Dále osoby, které požívaly až do smrti zůstavitele bezplatné zaopatření v jeho domácnosti, mají *nárok na stejné zaopatření* ještě 3 týdny po smrti zůstavitele. Těmito osobami jsou typicky nejčastěji partner a nevlastní děti zůstavitele. Lhůta tří týdnů pro trvání tohoto práva je sice krátká a peněžitá hodnota zaopatření tak nebude vysoká, nicméně i ten, komu toto právo náleží a nebylo uspokojeno, se může u obecného soudu domáhat splnění tohoto závazku (může nejspíše žádat peněžitou náhradu).

3. ODPOVĚDNOST DĚDICŮ ZA DLUHY ZŮSTAVITELE – HISTORICKÝ EXKURZ

Další výklad v této práci se bude týkat zejména odpovědnosti za dluhy zůstavitele, které jsou součástí pozůstalosti a přecházejí na dědice. Domnívám se, že není na škodu na tomto místě nejprve shrnout právní úpravu, která předcházela aktuální účinné úpravě obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku.

Je tomu tak nejen z důvodů teoretických, ale také ryze praktických, a to vzhledem k základní zásadě úpravy dědění, podle níž se jak hmotněprávní dědické vztahy, tak i procesní postup soudu řídí právem platným v době úmrtí zůstavitele. Důsledkem této zásady je stále aktuální potřeba znalosti předchozích úprav dědění, neboť tyto mnohdy již historické předpisy je třeba aplikovat i v současné době, v případě tzv. dodatečných projednáních pozůstalosti či pozůstalostí vůbec neprojednaných, kdy původní řízení bylo zastaveno pro nepatrnost majetku.

3.1 Stručný exkurz do středověkého práva

V době předhusitské nebylo v českých zemích dědické právo rozvinuto, a to z důvodu silného odúmrtího práva panovníka. Později nabylo na významu dědění nemovitého majetku, pokud rodiny netvořily v majetkové oblasti tzv. nedíly. Dědění podle testamentu (kšaftu) se do českých zemí dostalo až vlivem práva kanonického.²⁵ Princip univerzální sukcese nebyl zprvu vůbec akceptován. Až později se v právu městském (vlivem římského práva přes právo německé) začal projevovat. K nabytí dědictví v zásadě nebyl třeba výslovný projev vůle dědice a přijetí dědictví ve smyslu římského „aditio hereditatis“ nebylo třeba.

V oblasti odpovědnosti za dluhy platilo, že nikoliv všechny dluhy zůstavitele přecházely na dědice. „*Dluhy čistě osobní, jako např. z deliktu nebo z rukojemství nepřecházely, ale české právo připouštělo přechod závazku z rukojemství za podmínky, že to bylo při vzniku tohoto závazku dohodnuto. Posléze se vžila zásada, že dědictví přechází i s dluhy, ale dědic byl povinen je uhradit jen do té výše, na kterou stačilo dědictví. Soukromé jmění dědice tím nebylo dotčeno.*“²⁶ Postupným uvolňováním nedílných svazků, jakož i zrušením odúmrtího práva panovníka (roku 1497 se ho král Vladislav II. vzdal za sebe a své nástupce pro Čechy a v roce 1587 tak učinil Rudolf II. pro Moravu) začaly do českého práva pronikat zásady

²⁵ Schelle, K., Schelleová, I. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, str.15

²⁶ Tamtéž

moderního dědického práva. Tím také pozbyly na významu tzv. zápisy s místem a bez místa, které se vyvinuly v důsledku neexistence pravidel pro dědění. Podstatou těchto zápisů byla konstrukce, že fingovaly závazek (dluh), ve kterém zůstavitel vystupuje jako dlužník a obmyšlený jako věřitel. Tyto zápisy se vkládaly do zemských desek a v případě smrti zůstavitele nabyly obmyšlený svůj podíl na dědictví z titulu fingované smlouvy.²⁷

Jako zajímavost ze středověkého práva v českých zemích lze uvést také to, že v dobách procesů s čarodějnicemi (zejména v okolí Velkých Losin za působnosti inkvizitora jménem Jindřich František Boblig z Edelstadtu v letech 1678-1680) bylo pravidlem to, že pozůstalí obviněného museli jako pasivum pozůstalosti zaplatit náklady na mučení, výslechy a soudní proces, a když byl zůstavitel odsouzen k upálení, tak i dřevo, které s ním shořelo na hranici.

3.2 Obecný zákoník občanský

Obecný zákoník občanský (německy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch²⁸, dále též „ABGB“) platil na území dnešní České republiky od 1.1.1812 do 31.12.1950. Ustanovení, která budu dále citovat, jsou ve znění platném od 1.1.1925, neboť výskyt neprojednaných dědictví či dodatečných projednání dědictví z období před rokem 1925 je již pouze hypotetickou možností. Ustanovení týkající se dědického práva jsou obsažena v § 531 až § 824 ABGB. V mnoha ohledech je ABGB pro úpravu zakotvenou v novém občanském zákoníku inspiračním zdrojem. Lze poukázat např. na institut zřeknutí se dědického práva, dědické smlouvy, výhrady inventáře, nepovinné uvedení důvodu vydědění, obecné a svěřenské náhradnictví, podmínky v závěti, odkazy, právo na zaopatření a mnohé další.

3.2.1 Princip dědického práva

Podle tohoto zákona se dědictví nenabývalo okamžikem smrti. Úmrtím zůstavitele se pozůstalost, definovaná v § 531 ABGB jako souhrn práv a závazků zemřelého, s výjimkou práv a závazků vázaných k osobě zůstavitele, stala tzv. ležící pozůstalostí (*hereditas iacens*). Jednalo se o samostatný majetkový soubor sui generis, který zahrnoval veškerý majetek (tedy majetek dědicům známý a majetek, který se objeví teprve v budoucnu), který do odevzdání sám odpovídal za dluhy a odkazy. Pozůstalost zastupoval dědic, jakmile mu soud svěřil správu pozůstalosti, případně opatrovník.

²⁷ Malý, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 str.118

²⁸ Císařský patent č. 946/1811 ř.z. vyhlášený dne 1.6.1811

Úmrtím zůstavitele vzniklo osobě povoláné dědickým titulem²⁹ (tzv. *delátovi*) právo nabízenou (tzv. *deferovanou*) pozůstalost přijmout. Pozůstalost tedy jako určitý majetkový soubor existovala a čekalo se na to, kdo se k ní přihlásí. Za tímto účelem soud vyzval domnělé dědice, aby podali dědické přihlášky. Konstrukce ležící pozůstalosti je nyní v České republice zachovaná v omezené míře již jen u platného daňového práva, což je blíže rozebráno v kapitole 10 této práce.

Pouze dědic (či více dědiců společně, každý určitým podílem k celku) byl právním nástupcem zůstavitele ve všech jeho právech a závazcích tvořících pozůstalost. Docházelo u něj k univerzální sukcesi, aniž by bylo třeba činit ke každé věci v pozůstalosti nabývací úkon.

Univerzální sukcese byla stejně jako dnes vyloučena ve vztahu k závazkům, jejichž předmět plnění byl vázán výhradně na osobu zemřelého.³⁰

3.2.2 Zřeknutí se dědického práva

Obecný zákoník občanský upravil v § 551 zřeknutí se dědického práva, a to obdobným způsobem, jakým tak činí nový občanský zákoník.

Jednalo se o smlouvu, kterou uzavírala osoba, po které bude mít dědic dědické právo (tedy budoucí zůstavitel) s osobou, které by její smrtí dědické právo vzniklo (předpokládaný dědic). Předmětem smlouvy bylo vzdání se dědického práva k celé pozůstalosti, povinnému dílu, nebo určité věci, a to zcela nebo zčásti. Smlouva musela být uzavřena ve formě notářského zápisu nebo soudního protokolu. Následkem takovéto smlouvy bylo, že pozůstalost nebyla takovéto osobě deferována. Obdobně jako dnes zřeknutí se dědictví působilo i proti potomkům, nebylo-li smluveno něco jiného. Právní úprava na rozdíl od současné úpravy neznala institut vzdání se dědického práva. Vzdal-li se někdo napadlého dědického práva ve prospěch určité osoby, považovalo se to za darování.

Účinná úprava tohoto institutu zřeknutí se dědictví je v podrobnostech blíže rozebrána v kapitole 5.2. této práce a institut vzdání se dědictví je blíže rozebrán v kapitole 5.3. této práce.

²⁹ Na prvním místě dle právní síly dědická smlouva, dále závěť a zákon, stejně tak je tomu dle nového občanského zákoníku.

³⁰ Dle § 1171 ABGB: „Smlouva o dílo týkající se prací, při nichž záleží na zvláštních osobních vlastnostech podnikatelových, ruší se jeho smrtí a jeho dědicové mohou žádati toliko cenu za přichystanou upotřebitelnou hmotu a část platu přiměřenou hodnotě vykonané práce. Zemře-li objednatel, zůstávají dědicové smlouvou vázáni.“

3.2.3 Odkazy

Obecný zákoník občanský rozlišoval mezi pozůstalostí a odkazem. Za odkaz byla považována jednotlivá věc, několik věcí určitého druhu, částka peněz nebo právo. Odkazovník nebyl dědicem, měl pouze obligační nárok na vydání odkazu vůči dědici, který mohl uplatnit žalobou na plnění. „*Před odevzdáním pozůstalosti směřoval nárok odkazovníka vůči pozůstalosti. Po odevzdání pozůstalosti, bylo-li více dědiců a zůstavitel v tomto směru nic neurčil, byli odkazovníkovi zavázáni dědici společně a nerozdílně, pokud podali dědické přihlášky bezvýhradně, nebo sice s výhradou právního dobrodiní soupisu, avšak šlo o vydání nedělitelné věci.*“³¹

K odkazu bylo stejně jako dnes možné zřídit i náhradnictví a fungovala tzv. *akrescence*, tedy přirůstání předmětu odkazu jiným odkazovníkům, pokud ho původní odkazovník nenabyl. Dále stejně jako dnes byly odkazy zpravidla splatné rok od smrti zůstavitele. Úprava odkazu byla tedy velmi podrobná. V řadě ustanovení upřesňovala a doplňovala vůli zůstavitele pro případ, že nebude přesně vyjádřena v pořízení pro případ smrti. Definovala například, co konkrétně se zpravidla míní tím, když zůstavitel někomu odkáže nábytek, náradí, zařízení domácnosti, klenoty nebo obsah schránky.

Účinná úprava tohoto institutu je v podrobnostech blíže rozebrána v kapitole 6 této práce.

3.2.4 Dědické přihlášky

Ačkoliv tento institut nemá v účinné právní úpravě³² svou obdobu, považují za důležité se mu na tomto místě krátce věnovat, a to proto, že v souvislosti s ním lze nejlépe vyložit obdobu tzv. výhrady soupisu, která v současné době odpovědnost za dluhy zůstavitele ovlivnila s nástupem nové právní úpravy nejvíce.

Podle ustanovení § 797 ABGB se nikdo nesměl ujmout dědictví svévolně, nýbrž dědictví muselo být projednáno před soudem a soud musel dědici pozůstalost tzv. *odevzdat*, tedy převést na něj právní držbu. Je zde tedy zakotven tzv. *adiční princip*.

³¹ Bílek, P., Šešina, M. *Dědické právo v předpisech let 1952-2001. Zákony s poznámkami. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2001, str. 9

³² Dodnes zná obdobu dědických přihlášek např. italský (čl. 459), nizozemský (čl. 1093), polský či quebecký občanský zákoník.

Nejprve však bylo nutno podat dědickou přihlášku³³ a v ní uvést dědický titul, o který svůj nárok dědic opírá, dále výslovné vyjádření, že dědictví přijímá a to, zda podává přihlášku tzv. bezvýminečně (bezvýhradně) nebo s výhradou právního dobrodiní soupisu. Každá dědická přihláška, která vyhovovala předepsané formě, musela být přijata usnesením soudu. V době mezi podáním přihlášky a odevzdáním dědictví dědici náleželo jen tzv. *naturální vlastnictví*.

Přihlásil-li se dědic k pozůstalosti *bezvýhradně*, byl zavázán věřitelům zůstavitele a odkazovníkům za splnění jejich pohledávek, i když sama pozůstalost nestačila. Odpovídal tedy celým svým majetkem neomezeně. Více dědiců, kteří podali bezvýhradnou přihlášku, bylo věřiteli dle § 820 ABGB zavázáno společně a nerozdílně a vzájemně mezi sebou byli zavázáni podle poměru svých podílů.

Přihlásil-li se dědic k pozůstalosti *s výhradou právního dobrodiní soupisu (inventáře)*, byl zavázán věřitelům a odkazovníkům za splnění jejich pohledávek také celým svým majetkem, avšak jen do výše ceny svého dědického podílu. Soud musel vyhotovit seznam veškerého jmění³⁴ zůstavitele, které muselo být oceněno „*cenami v době přikázání pozůstalosti, tedy v době doručení odevzdací listiny*“³⁵ I v případě, kdy byla mezi dědici uzavřena dohoda, na základě které např. převzal celou pozůstalost jen jeden z dědiců, neměla tato dohoda vliv na závazky vůči věřitelům.

Do doby, než byla pozůstalost odevzdána dědicům, mohli se věřitelé domáhat zaplacení pohledávek za zůstavitelem jen z pozůstalostního jmění a dědici ručili společně a nerozdílně, přičemž nerozhodovalo, zda se dědici přihlásili s výhradou dobrodiní soupisu nebo bezvýhradně. V této době se dle § 550 ABGB věřitelé nemohli domáhat úhrady z vlastního jmění dědiců, a to i pokud dědici podali dědickou přihlášku bezvýhradnou. Dle § 811 ABGB věřitelé dokonce ani nemuseli vyčkat dědické přihlášky a mohli podat své nároky vůči pozůstalosti a žádat, aby k jejímu zastupování byl ustanoven opatrovník.

Zemřel-li dědic dříve, než sám podal dědickou přihlášku nebo než odmítl dědictví, v důsledku tzv. *transmise* přešlo právo podat dědickou přihlášku nebo dědictví odmítnout na

³³ Soudem byli dědicové k podání dědické přihlášky vyzváni spolu s vyrozuměním o dědickém nápadu dle § 76 nesporného patentu.

³⁴ Tento mohl být nahrazen tzv. místopřísežným seznáním jmění, obdobou dnešních institutů nahrazujících soupis pozůstalosti, o kterých bude blíže pojednáno v kapitole 4.2.8. této práce.

³⁵ Bílek, P., Šešina, M. *Dědické právo v předpisech let 1952-2001. Zákony s poznámkami. I. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2001, str. 16

dědicovi dědice (tzv. *transmisaře*).³⁶ Pokud však dědic za svého života ještě stihl podat dědickou přihlášku či dědictví odmítnout, byli rozhodnutím v podobě právního úkonu dědicovi dědici vázáni.

Byla-li pozůstalost soudem odevzdána, nebylo již možné, aby někdo podával dědickou přihlášku. Pravý dědic se mohl domoci dědictví jen dědickou žalobou, která směřovala k uznání jeho dědického práva a k vydání podílu na dědictví. Promlčecí doba k podání této žaloby činila 30 let³⁷ od úmrtí zůstavitele.

Považuji za velmi zajímavé na tomto místě citovat též z důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku, z níž se dozvídáme, proč zákonodárce nezakotvil znovu nutnost podání dědické přihlášky. „*Za situace, kdy se zamýšlí upravit možnost dědice převzít dědictví buď s výhradou soupisu, nebo bez něho a vyžaduje se v tomto směru od něho aktivní vyjádření, se zvažovalo, zda po vzoru některých zahraničních úprav dědickou přihlášku opět nezavést. Leč se dospělo k rozhodnutí, že by tato úprava nebyla potřebná. Návrh vychází z toho, že dědice netřeba nutit k nadbytečným krokům; častější je, že se dědictví přijímá, než že se odmítá. Ani pro účely dobrodiní inventáře není nutné se k dědictví přihlašovat.*“

3.2.5 Procesní úprava

Procesní úpravu dědického práva obsahoval v době účinnosti ABGB císařský patent č. 208 ze dne 9.8.1854, kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech (nesporný patent). Dále byl přijat zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.

Nesporný patent ve svém § 73 obsahoval úpravu přenechání předlužené pozůstalosti věřitelům k úhradě jejich dluhů. Ve svém § 92 – 114 dále nesporný patent obsahoval velmi podrobnou úpravu soupisu pozůstalosti³⁸. Bylo zde upraveno, kdy se soupis zřizuje z návrhu stran a kdy z úřední povinnosti, zda ho bude provádět notář či soudní vyslanci a dále postup obeslání stran a znalců. Následovala samostatná pravidla pro zápis cenných papírů, pohledávek, svršků, nemovitostí, věcí zdánlivě cizích, dluhů a živnostenského jmění.

³⁶ Transmise nenastala, pokud zůstavitel ustanovil dědicovi náhradníka pro takový případ, tzv. *substituta*.

³⁷ Poukazoval-li však na neplatnou závěť, musel žalobu podat do 3 let.

³⁸ Dle § 97 nesporného patentu: „*Soupis musí obsahovati přesný a úplný seznam všeho movitého a nemovitého jmění, v jehož držení byl zůstavitel při své smrti, a udávati jeho tehdejší hodnotu a souhrn. Jednotlivé součástky jmění buďte seřazeny podle oddílů a na konci soupisu úhrnné částky všech oddílů opakovány a sečteny. Bud' v něm poznamenáno, kdy a v čí přítomnosti byl soupis udělán.*“

3.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Za první republiky bylo rozhodnuto přijmout zcela nový občanský zákoník. Důvodem byla zejména snaha o odstranění právního dualismu Čech a Slovenska a také to, že jazykem ABGB byla němčina. Proto byla připravena osnova československého občanského zákoníku z roku 1937 obsahující 1369 paragrafů³⁹, která však nestačila být před začátkem druhé světové války schválena (dále jen „Osnova“).

V Osnově bylo dědické právo upraveno v § 377 až § 689, což svědčí o tom, že úprava to byla velmi rozsáhlá, stejně jako v Obecném zákoníku občanském. Důvodem dědického práva měla být dle § 380 Osnovy dědická smlouva, závěť nebo rodinný poměr (zákonná posloupnost). Úprava počítala i s možností zřeknutí se dědictví na základě smlouvy, zcizení dědictví, odloučení pozůstalosti, podrobně vymezovala odkazy, vyhledání pozůstalostních dluhů a počítala s institutem dědických přihlášek. Úprava předjímalá též zakotvení práva na zaopatrění, které je však v účinné právní úpravě až dnes.⁴⁰

Odpovědnost za dluhy zůstavitele byla upravena v Hlavě 24 (Přechod pozůstalosti na dědice). Dle § 660 Osnovy zůstavitelovy závazky přecházely na dědice, pokud zákon nestanovil jinak a na vrub pozůstalosti šly i útraty s opatřením přiměřeného pohřbu a pohřebiště. Pokud se dědic přihlásil bez výhrady, ode dne příkázání pozůstalosti byl pozůstalostním věřitelům zavázán veškerým svým jměním. Ustanovení § 666 Osnovy upravoval právní následky přihlášky učiněné s výhradou: *„Dědic, který se přihlásil s výhradou soupisu, je zavázán ode dne, kdy mu pozůstalost byla přikázána, pozůstalostním věřitelům, jen pokud stačí pozůstalost podle hodnoty, jakou měla v době příkázání. Soupis se pokládá za správný a ceny v soupise uvedené za správné i pro dobu příkázání pozůstalosti, pokud nebude proveden důkaz o nesprávnosti.“* Dále dle § 675 Osnovy platilo, že v době před příkázáním pozůstalosti mohou dědicovi věřitelé provádět exekuci jen na ty kusy pozůstalosti, které byly dědici propuštěny k volnému nakládání.⁴¹

³⁹ Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník, 1937, sněmovní tisk č. 844

http://psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_05.htm (přístup dne 4.8.2015)

⁴⁰ Blíže rozebrána v kapitole 2.5. této práce.

⁴¹ § 643 Osnovy: *„Dědici, jehož dědické právo je již prokázáno, může soud i před skončením pozůstalostního řízení propustiti jednotlivé kusy pozůstalosti k volnému nakládání (částečné příkázání pozůstalosti), je-li zabezpečeno, že pořízení pro případ smrti bude splněno, nebo souhlasí-li spoludědicové, nepominutelní dědicové a odkazovníci.“*

3.4 Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.

Občanský zákoník jako zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950 platil na našem území od 1.1.1951 do 31.3.1964⁴² a označuje se někdy také jako tzv. střední občanský zákoník (dále též „SOZ“). V oblasti dědického práva přinesl podstatné zestručnění, kdy Obecný zákoník občanský věnoval dědickému právu 293 paragrafů, avšak tento již jen 52 paragrafů. Byť zákonodárce převzal některé dřívější instituty dědického práva, podstatně je zjednodušil, „*spoléhaje zřejmě na to, že přetrvávající právní vědomí si vyloží jednotlivé instituty s použitím dosavadní praxe bez toho, aby stanovil složitá vykládací pravidla či podrobnější úpravu jednotlivých institutů, jak ji obsahoval obecný zákoník občanský. Navíc tím, že došlo k rozsáhlému znárodnění majetku a k jiným způsobům jeho odnětí, přicházel do dědictví pouze tzv. osobní majetek menšího rozsahu, jehož nabývání a správa podle mínění zákonodárce nevyžadovaly rozsáhlejší právní úpravu.*“⁴³

3.4.1 Změny právní úpravy

Nezákladnější změna byla proklamována v § 509 SOZ, podle něhož se dědictví nabývá již zůstavitelovou smrtí. Tím byla zrušena instituce ležící pozůstalosti a dědických přihlášek. Byla stanovena zásada preferování dědění ze zákona oproti dědění ze závěti a v závěti již zůstavitel nemohl uvést podmínky, doložení času, příkazy či svěřenské nástupnictví. Dále byl např. zrušen institut darování pro případ smrti⁴⁴ a bylo zrušeno rozlišování mezi závětí a dovětkem (kodicilem). Zrušen byl také institut oddělení majetku dědice od pozůstalostního majetku.

Došlo také k výraznému omezení počtu dědických skupin (dříve tříd) na pouhé dvě, kdy do první skupiny byli zařazeni potomci a manžel a do druhé skupiny manžel, rodiče, sourozenci, prarodiče a nově členové společné domácnosti. Dále byl zrušen institut dědické smlouvy. Z pohledu moderních civilních kodexů bylo snad jedinou vítanou změnou zrovnoprávnění postavení manželských a nemanželských dětí jako dědiců.

⁴² Spolu s ním byl v tomto rozmezí účinný také nový zákon č. 142/1950 Sb., občanský soudní řád.

⁴³ Bílek, P., Šešina, M. *Dědické právo v předpisech let 1952-2001. Zákony s poznámkami. I. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2001, str. 106

⁴⁴ § 385 SOZ: „*Darovací smlouva je neplatná, pokud má být podle ní plněno až po dárcově smrti.*“

3.4.2 K výrazné změně odpovědnosti za dluhy zůstavitele

Zásada limitované odpovědnosti za dluhy vznikla historicky z myšlenky, že dluhy zemřelého náleží stále jemu a že je lze tedy vyrovnat jen z majetku, který zanechal. Tato zásada vznikla v raném germánském právu (jako raritu jí údajně zaznamenal již v 1. st. n.l. římský historik a právník Tacitus) a udržela se v německém právu po celý středověk.

Podle starého germánského práva „*dědic nesl zůstavitelovy dluhy původně jen v rozsahu zděděných movitostí, od 13. stol. i v rozsahu nabytých nemovitostí.*“⁴⁵ Stejný přístup přijalo staré uherské a posléze slovenské právo. O této zásadě germánského práva se dočítáme i ve francouzské právní literatuře: „*A l'opposé, la conception germanique conduit à considérer que l'héritier recueille le patrimoine du défunt, sans continuer la personne de celui-ci; il est un successeur aux biens, qui ne peut être poursuivi que sur les biens de la succession, c'est-à-dire qui ne peut pas être poursuivi sur son patrimoine personnel.*“⁴⁶

Rekodifikace československého civilního práva z r. 1950 tak mj. odstranila český a slovenský právní dualismus (v českých zemích ještě platila neomezená odpovědnost s možností výhrady inventáře dle ABGB) a vyřešila v § 514 SOZ rozdíl českého a slovenského přístupu k této otázce ve prospěch druhého. Dle důvodové zprávy byl použit argument, že „*dědické právo, které má utvrzovat rodinné svazky a hospodářskou základnu rodiny, nemůže být pro dědice majetkovým rizikem*“.⁴⁷ Institut bezvýjimečného přihlášení se k dědictví byl zrušen a nově tak byla jednotně stanovena odpovědnost dědice za dluhy zůstavitele jen do výše ceny nabytého dědictví, čímž došlo k zásadnímu zhoršení postavení věřitelů zůstavitele.

Ustanovení § 514 odst. 1 SOZ stanovilo, že: „*Dědic je povinen hradit náklady přiměřeného pohřbu zůstavitelova, jakož i plnit závazky, které na něho přešly smrtí zůstavitelovou; vše podle ustanovení o poměrné nebo přednostní úhradě a jen do výše ceny nabytého dědictví. Věřitelům, kteří své nároky neoznámili přesto, že je dědic dal k tomu soudem vyzvat, dědic neodpovídá, pokud je cena jím nabytého dědictví vyčerpána nároky ostatních věřitelů.*“. Tato zásada platila až do nabytí nového občanského zákoníku, tedy do dne 1.1.2014.

⁴⁵ Eliáš, K. *Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného*. Právní fórum, 2005, č. 6, str. 235

⁴⁶ Bach, L. *Droit civil: régimes matrimoniaux, successions, libéralités, droit privé notarial*. 4e édition. Paris: Sirey, 1991, XIX, str. 234

⁴⁷ Cituje Eliáš, K. *Raison d'être práva dědického*. Acta Universitatis Carolinae. Iurudica, 2008, č. 1, str. 144

3.4.3 K institutu odkazu

Střední občanský zákoník velmi omezil odkazy. Nebylo již možné odkázat právo, pohledávku ani nemovitost. Za určitých předpokladů (§ 537 SOZ) odkazovník dokonce odpovídal za závazky zůstavitele a vztahovala se na něj přiměřeně ustanovení o dědictví a o dědici.

Za dědice se považoval jak ten, komu připadl veškerý majetek zůstavitele, tak i ten, kdo zdědil jednotlivou věc nebo právo.

O odkaz v původním slova smyslu šlo vlastně jen tehdy, když byly splněny obě podmínky uvedené v § 537, tedy nepatrná cena odkazu spočívajícího v penězích nebo v movité věci a zároveň souhrn odkazů nesměl činit víc, než čtvrtinu čisté hodnoty dědictví (tedy toho, co zbylo ze zanechaného majetku po odečtení dluhů). K tomuto ještě musel pořizovatel v závěti výslovně uvést, že si nepřeje, aby obmyšlený odpovídal za závazky.

Pokud nebyly tyto podmínky splněny, považoval se „odkazovník“ za dědice a šlo pouze o dědění určité věci (singulární sukcesi), se kterým byla spojena i odpovědnost za dluhy zůstavitele a povinnost úhrady nákladů pohřbu. Rozdíl mezi dědicem a odkazovníkem byl tak téměř smazán.

3.5 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.

Pro občanský zákoník č. 40/1964 Sb., který nabyl účinnosti spolu s dalšími významnými kodexy civilního práva (občanský soudní řád, notářský řád, zákon o rodině a zákon o mezinárodním právu soukromém) dne 1.1.1964, je charakteristická schématická úprava a celkové podcenění významu dědění, o čemž svědčí pouhých 36 ustanovení věnovaných dědickému právu. Právní úprava byla poplatná době; nepředpokládalo se, že by někdo mohl za svého života nashromáždit větší majetek. Tato stručná úprava dědického práva vyvolávala po celou dobu jeho účinnosti velkou řadu praktických potíží, přičemž některé z nich podrobněji rozeberu v kapitole 7.1. této práce.

3.5.1 Změny právní úpravy

Nová právní úprava převzala základní principy dědění dle zákona č. 141/1950 Sb., zejména nabývání dědictví dnem úmrtí zůstavitele. V dílčích otázkách však došlo k významným změnám. Došlo ke zrušení institutu smluvního zřeknutí se dědictví, byla zavedena odlišná koncepce 2. a 3. dědické skupiny a byly omezeny formy závěti. Dále byla zavedena odlišná koncepce potvrzení dědictví a vypořádání dědiců.

Zákonem č. 40/1964 Sb. byl zrušen i institut vydědění, avšak zákonem č. 131/1982 Sb., který občanský zákoník novelizoval, byl s účinností od 1.4.1983 alespoň tento institut opětovně zaveden.

Novelizujícím zákonem č. 509/1991Sb. došlo s účinností od 1.1.1992 k dalším demokratizačním změnám. Byla rozšířena 3. zákonná dědická skupina a zavedena 4. skupina. Byl zmenšen nárok zletilých neopomenutelných dědiců ze tří čtvrtin na jednu polovinu jejich zákonného podílu. Rozšířily se formy závěti a byla zrušena možnost autoritativního vypořádání dědictví. Byla také zavedena možnost ustanovení opatrovníka ke správě podniku po dobu dědického řízení, avšak zákonem č. 264/1992 Sb. byl tento institut s účinností od 1.1.1993 opětovně zrušen.

V souvislosti s odpovědností za dluhy však došlo jen ke změně v textaci § 471 odst. 1, kde původně stálo, že ke schválení dohody o přenechání předluženého dědictví věřitelům dojde jen „neodporuje-li zákonu nebo zájmu společnosti“, přičemž toto bylo po novele od 1.1.1993 nahrazeno textací „neodporuje-li zákonu nebo dobrým mravům“.

3.5.2 K odpovědnosti za dluhy zůstavitele

Jak bylo naznačeno výše, zvláště otázka přechodu dluhů na dědice a otázka dědicovy povinnosti vyrovnat zůstavitelovy dluhy patřila k jednomu z nejpodceňovanějších aspektů právní úpravy. Důkazem toho je byť pouhé srovnání počtů ustanovení věnovaných této otázce – občanský zákoník z roku 1964 měl pouhá 3 ustanovení (§ 470-472), kdežto německý občanský zákoník (BGB) téže otázce věnoval 50 paragrafů.

Až nový občanský zákoník opustil desítky let zažitou koncepci, která byla zakotvena v § 470 odst. 1 zákona č. 40/1964Sb., občanského zákoníku, (dále jen „OZ“), totiž že dědic odpovídá za zůstavitelovy dluhy, které na něj přešly smrtí zůstavitele (a za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele), pouze do výše ceny ím nabytého dědictví (tzv. *pro viribus hereditatis*). Dědic však odpovídal celým svým majetkem, nikoliv jen majetkem zděděným.

Pouze v případech, kdy bylo zjištěno předlužení dědictví a řízení skončilo schválením dohody dědiců o přenechání předluženého dědictví věřitelům k úhradě dluhů (tzv. odevzdání *cum iure crediti*) nebo byla-li nařízena likvidace dědictví, odpovídal dědic jen majetkem náležejícím do dědictví (tzv. *cum viribus hereditatis*). Dalším významným rozdílem oproti současné úpravě je, že odpovědnost dědiců nebyla společná a nerozdílná, ale dílčí.⁴⁸

⁴⁸ Tato problematika bude blíže rozebrána v kapitole 4.2.4. této práce.

3.6 Účinná právní úprava

Dne 1.1.2014 nabyl účinnosti nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (dále též jen „NOZ“), který přinesl zásadní změny též do oblasti dědického práva.

Avšak také po 1.1.2014 jsou a budou projednávána dědictví po osobách, které zemřely za účinnosti předchozích právních předpisů. Zůstává zachován již tradiční princip přechodných ustanovení k dědickému právu, podle kterého se dědění zásadně řídí právní úpravou platnou a účinnou v době smrti zůstavitele, nikoliv ke dni projednání pozůstalosti.⁴⁹ I po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku se proto dědění po osobách, které zemřely před 1.1.2014, bude řídit úpravou obsaženou v dřívějších předpisech, tedy nejčastěji v občanském zákoníku č. 40/1964Sb. (dále též jen „OZ“), proto je v kapitolách této práce kladen důraz nejen na nově zakotvené instituty, ale též porovnání s úpravou dřívější.

Procesní předpisy zakotvují zásadu uvedenou v § 3069 NOZ obdobně a tím se odchyľují od jinak standardní zásady procesního práva, že ode dne účinnosti zákona se v již probíhajících řízeních postupuje podle nové právní úpravy. Zákon č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních (dále též jen „z.ř.s.“), který nově obsahuje právní úpravu řízení o pozůstalosti⁵⁰, sám výslovně přechodné procesní ustanovení o použití předpisů platných ke dni smrti zůstavitele neobsahuje. Článek II přechodných ustanovení novely zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád zákonem č. 293/2013 Sb. však v odstavci 3 stanoví, že *„Řízení o dědictví upravené v zákoně č. 99/1963 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se použije na projednání dědictví v případech, kdy smrt zůstavitele nastala do 31. prosince 2013.“*

Právo platné ke dni smrti zůstavitele se tedy použije i na odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele.

Pro úplnost dodávám, že kde bude v dalších kapitolách používáno slovo *soud* (že o něčem rozhodne či něco nařídí apod.), myslí se tím zpravidla *notář jako soudní komisař* provádějící úkony jménem soudu (na notáře je tedy v pozůstalostním řízení přenesena soudní pravomoc). Notář je pověřen soudem usnesením na základě rozvrhu, který na každý kalendářní rok vydá předseda krajského soudu na návrh příslušné notářské komory.

⁴⁹ Viz přechodné ustanovení § 3069 NOZ: *„Při dědění se použije právo platné v den smrti zůstavitele.“*

⁵⁰ Řízení o dědictví bylo původně upraveno v § 175a až 175ze zákona č. 99/1963 SB., občanského soudního řádu, a to v 31 ustanoveních. Nyní má úprava v z.ř.s. 191 ustanovení, což je odrazem nových institutů dědického práva hmotného – vyrozumívání o výhradě soupisu, odloučení pozůstalosti apod.

4. ÚPRAVA ODPOVĚDNOSTI ZA DLUHY ZŮSTAVITELE V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

4.1 Obecně a komparativně

Při přípravě nového občanského zákoníku bylo zdůrazněno, že omezená koncepce odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele je v kontextu členských států Evropské unie zcela výjimečná, neboť z ní vycházely kromě České republiky jen právní řády Slovenska a Maďarska, přičemž „původ této úpravy je třeba hledat v uherském zvykovém právu“⁵¹, jak bylo výše zevrubně rozebráno v kapitole 3.4.2. této práce.

Většina právních řádů kontinentálních států vychází z římskoprávní zásady *heres succedit in vitia realia defuncti*, totiž že zůstavitel v osobě dědice pokračuje ve svých právech a povinnostech, která smrtí zůstavitele nezanikají, a z toho se odvozuje zásada neomezené povinnosti dědiců hradit zůstavitelovy dluhy⁵². Tvrdost tohoto dopadu jednotlivé právní úpravy zmírňují. Typické v tomto směru je právo polské (Kodeks cywilny, čl. 1012 an. – *dobrodziejstwo inwentarza*), italské (Codice civile, čl. 484 an. – *beneficio di inventario*) i španělské (Código civil, čl. 1010 an. – *beneficio de inventario*).⁵³

Nový občanský zákoník tak již také vychází z pravidla, že dědici hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu. Tento důsledek může od sebe dědic odvrátit (vedle možnosti dědictví odmítnout) tím, že uplatní tzv. výhradu soupisu pozůstalosti. V takovém případě totiž dědic hradí dluhy zůstavitele opět jen do výše ceny nabytého dědictví. Dluhy se však nehradí jen z pozůstalosti, zejména tehdy nejsou-li v ní peněžní prostředky nebo zůstatky na účtech. Dluhy mohou dědici hradit ze svého majetku, z výnosu z prodeje zděděného majetku nebo např. prostřednictvím úvěru či půjčky.

Dluhy přechází na dědice beze změny, tedy v tom stavu v jakém byl zůstavitel zavázán, bez ohledu na jejich dospělost (pro obecné určení, zda dluh náleží do pasiv dědictví, je rozhodující, zda dluh v době smrti zůstavitele existoval, není však významné, kdy se stal splatným).

⁵¹ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 377s., ISBN 978-80-7400-266-3, str. 133

⁵² Možnost omezit její rozsah na cenu zděděného majetku, pořídí-li se včas soupis celého jmění (*inventarium*), zavedl až Justinián v 6.stol.n.l.

⁵³ Výběr činí Eliáš ve svém článku Eliáš, K. *Raison d'être práva dědického*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2008, č. 1, str. 144

Bylo-li plnění dluhu zajištěno či byl-li dluh uznán, nemění na tom nic smrt zůstavitele. Z dřívější judikatury⁵⁴ bylo dovozeno, že zajistila-li zůstavitelův závazek další osoba ručením, zástavou či jinak, nemění se přechodem dluhu děděním rozsah zajištění a třetí osoba se tedy po zůstavitelově smrti nemůže dovolávat limitované odpovědnosti dědice podle § 470 OZ. „*Limitovaný rozsah odpovědnosti dědice za dluhy zůstavitele nemůže mít vliv na rozsah povinností ručitele z jeho zajišťovacího závazku.*“ Mám za to, že závěr tohoto judikátu je beze zbytku použitelný i za účinnosti nového občanského zákoníku. Typicky v situacích, kdy si dědic vyhradí soupis a jeho odpovědnost je limitována, tato limitace neplatí pro ručitele zůstavitele.

Za pasiva pozůstalosti § 171 odst. 2 z.ř.s. výslovně označuje:

- dluhy, které měl zůstavitel v době smrti;⁵⁵
- dluhy, které mají původ v právních skutečnostech, z nichž by měl plnit zůstavitel, kdyby mu v tom nezabránila jeho smrt;⁵⁶
- náklady pohřbu;
- práva některých osob na zaopatření a
- další dluhy vzniklé po smrti zůstavitele, o nichž to zákon stanoví – např. náklady na pořízení soupisu pozůstalosti a odměna vykonavatele závěti či správce pozůstalosti.

Z judikatury⁵⁷ dále vyplývá, že pro závěr zda a v jakém ohledu se zástavní právo, jímž byly zděděné nemovitosti zatíženy ke dni smrti zůstavitele, projeví jako pasivum pozůstalosti, je určující, zda ke dni smrti zůstavitele již zůstavitel měl povinnost z titulu zástavního práva strpět uspokojení dluhu osobního dlužníka z výtěžku zpeněžení zástavy proto, že osobní dlužník ho řádně a včas neuhradil „*Povinnost dlužníka plnit zástavnímu věřiteli na úhradu dluhu osobního dlužníka z titulu zástavního práva nenastává dnem vzniku zástavního práva, nýbrž až dnem, kdy se prosadí uhrazovací funkce zástavního práva, tj. v případě, že zajišťovanou pohledávku řádně a včas neuhradil dlužník osobní.*“

⁵⁴ R 62/1973 - Nejvyšší soud ČR dne 30.9.1974

⁵⁵ V případech, kdy byl zůstavitel zavázán splnit dluh společně a nerozdílně s jinými dlužníky, ať už s manželkou či jinými osobami, se zařadí do pasiv celý dluh a ocení se podílem, který na zůstavitele připadal ve vzájemném poměru mezi dlužníky.

⁵⁶ Nově je toto pravidlo zakotveno výslovně v zákoně, avšak dříve bylo dovozováno jen na základě judikatury, a to např. v případě, kdy byla při smrtelné nehodě zůstavitele jako řidiče a provozovatele vozidla způsobena jiným osobám škoda – viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.11.2011, sp. zn. 31 Cdo 3905/2008

⁵⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.4.2007, sp.zn. 29 Cdo 549/2007

4.2 Výhrada soupisu

Výhrada soupisu dle § 1704 – 1707 NOZ je v dědických řízeních zahájených po 1.1.2014 velice důležitým institutem.

V právní teorii se o označuje také jako tzv. *beneficium inventarii* (v lat. překladu dobrodiní inventáře) neboli přihlášení s výhradou soupisu. Tento termín vyjadřuje docela přesně, že jde o výjimku z pravidla, o niž je třeba zvlášť žádat.

V současné právní úpravě je patrná inspirace Obecným zákoníkem občanským (ve znění ke dni 1.1.1925), který upravoval ve svém § 801 tzv. bezvýhradnou přihlášku dědickou (mající za následek, že „*dědic musí ručiti všem věřitelům zůstavitelovým za jejich pohledávky a všem odkazovníkům za jejich odkazy, byť i pozůstalost nestačila*“) a v § 802 tzv. přihlášku podmíněnou („*nastoupí-li se v pozůstalost s výhradou právního dobrodiní soupisu, bude soudem ihned proveden soupis na účet podstaty; takový dědic je věřitelům a odkazovníkům jen potud zavázán, pokud pozůstalost stačí na pohledávky jejich i jeho vlastní, jež mu náležejí kromě práva dědického*“). Toto znění je v Rakousku stále platné.

4.2.1 Právní účinky neuplatnění výhrady soupisu

Pokud dědic neuplatní výhradu soupisu, odpovídá za dluhy zůstavitele neomezeně a v plné rozsahu celým svým majetkem a nemůže se této povinnosti zprostit pouhým poukazem na to, že dluhy, které má uhradit, převyšují hodnotu jeho dědického podílu.

I za účinnosti nového občanského zákoníku se počítá s omezenou povinností úhrady zůstavitelových dluhů, avšak jen na základě aktivního jednání dědice, nikoliv jako automatismus. V odborné literatuře se objevuje následující názor: „*Povědomí o omezené odpovědnosti za dluhy zůstavitele (do výše ceny nabytého dědictví) je ve společnosti rozšířené a zažitě. Mezigenerační vztahy jsou dnes jiné než za účinnosti ABGB. Potřebu uplatnit výhradu soupisu považují za ustanovení, které neodpovídá dnešnímu životu a představám lidí o dědění.*“⁵⁸ S tímto názorem si dovoluji zásadně nesouhlasit, a to s ohledem na uznávanou zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*, která se uplatní i v tom ohledu, že je nutno sledovat změny právní úpravy. I při případné nevědomosti je dědic notářem jako soudním komisařem při jednání o možnosti výhrady soupisu vždy poučen.

Dědic by si tak měl vždy velmi dobře rozmyslet, zda má dostatek informací o pozůstalosti a zda tedy podstoupí rizika spojená s tím, že neuplatní výhradu soupisu.

⁵⁸ Brejlová, K. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele*. Ad Notam, 2014, č. 1, str. 14

Pokud je věřitelů, kteří neuplatnili výhradu soupisu, více, pak hradí tito dědici dluhy zůstavitele společně a nerozdílně, tedy tzv. *solidárně*, což bude vysvětleno blíže v kapitole 4.2.4. této práce. Dědici se tedy nemohou vůči věřiteli bránit argumentací o výši svého dědického podílu. Případné rozdělení pasiv dohodou působí mezi dědici pouze *inter partes*, nikoliv *erga omnes*.

Občanský zákoník upřesňuje, že provedení soupisu nemá právní účinky pro rozsah povinnosti k hrazení dluhů toho dědice, který výhradu soupisu neuplatnil. Pokud tedy dojde k situaci, kdy k dědictví budou povoláni dva dědici, z nichž jeden výhradu soupisu učinil a druhý nikoliv, tak dědic, který uplatnil výhradu soupisu pozůstalosti, odpovídá za dluhy zůstavitele do výše ceny svého dědického podílu a druhý dědic téhož zůstavitele, který si soupis pozůstalosti nevyhradil, hradí dluhy zůstavitele neomezeně.

Lze tak doporučit, aby dědic k neuplatnění výhrady soupisu přistoupil jen tehdy, když je mu znám všechen majetek i dluhy zůstavitele. V takovém případě mu odpadnou náklady spojené se sepsáním a oceněním pozůstalosti. Pokud by si však dědic nebyl výši dluhů jist, je určitě výhodnější přistoupit na úhradu nákladů za soupis pozůstalosti, než převzít neomezenou odpovědnost za dluhy zůstavitele, které dědici často ani nemusí být známy.

Pokud dědic neuplatnil výhradu soupisu, nic mu nebrání v tom, aby hradil dluhy zůstavitele v plném rozsahu již během řízení o pozůstalosti, čímž často ušetří své náklady, protože bude platit méně na úrocích.

Na závěr je třeba doplnit, že existuje potenciální dědic, kterého před neomezenou povinností plnit dluhy zůstavitele nemůže ochránit ani výhrada soupisu, a tím je pozůstalý manžel v případě, že jejich společné jmění se zůstavitelem podléhalo zákonnému režimu. Součástí společného jmění manželů jsou totiž zásadně též dluhy převzaté za trvání manželství.⁵⁹ Pozůstalý manžel je potom solidárním spoludlužníkem ve vztahu k věřitelům a tato skutečnost přetrvává i po zániku manželství smrtí jednoho z manželů. Z důvodu velké rozsáhlosti problematiky majetku ve společném jmění zůstavitele a jeho manžela ve spojitosti s odpovědností za dluhy (např. náhradová pohledávka le § 162 odst. 2 z.ř.s. a další) však toto téma nebude dalším předmětem této práce.

⁵⁹ Dle § 710 NOZ: „Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže

a) se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo

b) je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.“

4.2.2 Právní účinky výhrady soupisu

Soupis pozůstalosti provedený na základě výhrady dědice, zajišťuje dědici, že nebude hradit dluhy zůstavitele nad rámec hodnoty dědictví, které nabyt. Soupisem pozůstalosti se totiž rozumí úřední zjištění majetku náležejícího do pozůstalosti v době smrti zůstavitele. Pokud si dědic uplatnil výhradu soupisu, hradí dluhy zůstavitele do výše ceny nabytého dědictví.

Toto pravidlo platí také v případě, že soupis pozůstalosti v zájmu osoby pod zvláštní ochranou nařídí soud. Legální definici „osoby pod zvláštní ochranou“ nalezneme v § 1685 odst. 2 NOZ, přičemž se jí rozumí „osoba, která není plně svéprávná, nebo která je neznámá⁶⁰ či nepřítomná⁶¹, nebo právnická osoba veřejně prospěšná či zřízená ve veřejném zájmu.“⁶² Dovolím si poznamenat, že tato legální definice této vnitřně nesourodé skupiny osob je navíc v textu nového občanského zákoníku začleněna poměrně nesystematicky až v ustanovení § 1685 odst. 2 NOZ, kdy tento pojem však používají již i některá ustanovení dřívější, např. § 1679 odst. 2 NOZ⁶³, a proto by bylo v souladu s pravidly legislativní techniky vymezit pojem již na místě kde je poprvé použit. Kategorii osob pod zvláštní ochranou obsahoval již zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného a také občanský zákoník z roku 1950 ve svém § 184.

Pro věřitele má skutečnost, že si dědic uplatnil výhradu soupisu ten důsledek, že může stále požadovat splnění své pohledávky po každém z dědiců, protože i v tomto případě platí, že každý z dědiců, kterýž uplatnil výhradu soupisu, hradí dluhy společně a nerozdílně s ostatními dědici. Věřitel je však ve svém nároku omezen a po každém dědici, který si vyhradil soupis pozůstalosti, může požadovat plnění jen do výše odpovídající ceně jeho dědického podílu. Věřitel tak musí zvážit, zda dědický podíl dědice, po kterém hodlá požadovat plnění své pohledávky, k uhrazení pohledávky postačuje. Pokud nikoliv, může věřitel po daném dědici požadovat jen úhradu části pohledávky, tj. nejvýše v částce

⁶⁰ Např. v zůstavitelově rodině je známo, že zůstavitelův syn měl jedno dítě, ale víme o něm pouze jak se jmenovalo a jiné údaje něm známé nejsou.

⁶¹ U něhož neznáme adresu místa, kde se skutečně zdržuje.

⁶² Dle § 146 NOZ veřejně prospěšná je právnická osoba, jejímž posláním je přispívat v souladu se zakladatelským právním jednáním vlastní činností k dosahování obecného blaha, pokud na rozhodování právnické osoby mají podstatný vliv jen bezúhonné osoby, pokud nabyla majetek z poctivých zdrojů a pokud hospodárně využívá své jmění k veřejně prospěšnému účelu. Má právo na zápis statusu veřejné prospěšnosti do veřejného rejstříku.

⁶³ Ustanovení § 1679 odst. 2 NOZ zní: „Správce dědictví nebo vykonavatel závěti může učinit úkon přesahující rozsah prosté správy, souhlasí-li s tím dědici. Nedohodnou-li se dědici nebo je-li dědicem osoba pod zvláštní ochranou, vyžaduje se souhlas soudu.“

odpovídající jeho dědickému podílu. Ohledně uspokojení zbývajících částí své pohledávky se pak věřitel musí obrátit na ostatní dědice.

Cena⁶⁴ nabytého dědického podílu je tak hranicí odpovědnosti za dluhy u dědiců, kteří se přihlásili s výhradou soupisu. Tato hranice však není definitivní. Věřitelé mohou v řízení o žalobě o zaplacení jejich pohledávky namítat a dokázat, že cena dědictví byla vyšší, popřípadě, že do pozůstalosti patřil další majetek. V takovém případě se odpovědnost dědice za dluhy zvýší o rozdíl mezi obvyklou cenou pozůstalosti, uvedenou v usnesení vydaném podle § 180 odst. 1 z.ř.s., a věřiteli prokázanou skutečnou obvyklou cenou pozůstalosti.

Účelem soupisu pozůstalosti je dle § 1684 odst. 1 NOZ zjištění pozůstalostního jmění a určení čisté hodnoty majetku v době smrti zůstavitele. Zákon zde tak obsahuje dle mého názoru drobnou nepřesnost. Jměním se obecně chápou aktiva a současně i pasiva vázající se k určitému subjektu. Při soupisu pozůstalosti však soud provádí pouze a jen soupis aktiv pozůstalosti.

4.2.3 Zrušení účinků výhrady soupisu

Účinky výhrady soupisu mohou být také zrušeny. Dojde k tomu v takovém případě, pokud se dědic neoprávněně ujme tzv. *plné správy* pozůstalosti⁶⁵. Stejně účinky má, pokud je dědic při neoprávněné správě zastoupen jinou osobou. Za zástupce je pak vždy považována i osoba blízká dědici, a to i v případě, pokud by ji dědic zastupováním při správě pozůstalosti výslovně nepověřil.

Účinky výhrady soupisu jsou zrušeny podle § 1681 odst. 1 NOZ i tehdy, prokáže-li se, že dědic pozůstalostní majetek *úmyslně zatajil* nebo *smísí-li* dědic části pozůstalosti s částmi svého majetku, aniž lze rozlišit, komu patří, ledaže tomu tak bylo již před smrtí zůstavitele. Toto smísení totiž může uškodit zejména věřiteli, který žádá odloučení pozůstalosti⁶⁶ a smísení zabrání, aby odloučení mohlo být realizováno. Tento důsledek, kterým je dědic

⁶⁴ Rozhodující pro stanovení ceny majetku zůstavitele je cena obvyklá ve smyslu § 2 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku. Je to cena, která by byla dosažena při prodejkách stejného, případně obdobného majetku v obvyklém obchodním styku, tzn. mezi koupěchtivým kupujícím a prodejkčtivým prodávajícím, při nezávislé transakci, kdy každá strana koná informovaně, obezřetně a bez nátlaku.

⁶⁵ Podle § 1409 NOZ je účelem plné správy rozmnožení majetku a jeho uplatnění v zájmu beneficianta (zde dědice). Na to, že se dědic ujal plné správy, bude možno usuzovat zejména tehdy, když vybral prostředky z účtu zůstavitele a převedl je na své účty, zcizoval majetek zůstavitele, za majetek z pozůstalosti si opatřoval jiný majetek značné hodnoty pro sebe, a to vše bez toho, že by si obstaral souhlas spoludědiců nebo soudu.

⁶⁶ Blíže k tomuto institutu viz kapitola 7.2. této práce.

sankcionován za své nekalé chování, však nenastane, jde-li jen o rozdělení písemností, podobizen nebo záznamů a jiných věcí rodinné nebo upomínkové povahy. O úmyslné zatajení jde také v tom případě, kdy dědic majetek vyšší hodnoty odstraní z prostor, kde má být soupis proveden nebo zamění věci cenné za podobně vypadající věci podstatně nižší hodnoty.

Naskýtá se otázka, zda dědic, který se choval některým z uvedených způsobů (ujal se plné zprávy, majetek zatajil, neb majetek smísil se svým) ještě před tím, než mu bylo dáno poučení o právu na výhradu soupisu, ji poté ještě může uplatnit. Mám za to, že smyslu této úpravy a jedné ze základních zásad dědického práva, tj. zásadě ochrany věřitelů zůstavitele, odpovídá spíše nemožnost uplatnění práva na výhradu soupisu u takového nečestného dědice. Odpověď na tuto přinese však až judikatura.

„Otázka, zda pominuly účinky soupisu, však není předmětem dědického řízení a neúčinnost výhrady soupisu může navrhnout jen věřitel ve sporném soudním řízení, ve kterém se bude domáhat splnění své pohledávky. Závěr soudu o neúčinnosti výhrady soupisu bude mít dopad jen do vztahu mezi dědici nebo jen mezi některými z nich a tímto konkrétním věřitelem, nikoliv do účinků výhrady soupisu ve vztahu k celému dědictví.“⁶⁷ Skutečnost, že dědic nějaký majetek úmyslně zatajil, tak bude zpravidla namítat věřitel, který má za zůstavitelem pohledávku (např. půjčil zůstaviteli 200tis. Kč, které mu zůstavitel do dne své smrti dobrovolně nevrátil) a který ví, že ač dědici uvedli v seznamu pouze běžné věci z domácnosti, zůstavitel má někde uložen ještě např. cenný obraz. S tímto také úzce souvisí právo věřitele podle § 1689 NOZ, které mu přímo umožňuje k soupisu se vyjádřit⁶⁸.

Věřitel se může domáhat rozšíření soupisu, pokud prokáže, že do něj prostým opomenutím nebylo zahrnuto vše, co do něj být zahrnuto mělo. Rozšíření se provede o věci, u kterých věřitel prokáže, že patřily zůstaviteli, a povinnost k úhradě dluhů se rozšíří o jejich hodnotu. Pokud se prokáže, že dědic majetek zamlčel úmyslně, byť jen jednu věc nikoliv nepatrné hodnoty, dojde ke zrušení výhrady soupisu v plném rozsahu a dědic bude povinen hradit dluhy v plné výši. Obecně platí, že věřitelé zůstavitele nejsou vázáni výroky usnesení o dědictví o tom, jaký majetek patří do dědictví, jaká je cena tohoto majetku nebo jaké dluhy zůstavitel zanechal. Z výsledků dědického řízení vychází soud v jiném řízení pro posuzování odpovědnosti dědiců za zůstavitelovy dluhy jen tehdy, nebude-li jeho účastníky (typicky

⁶⁷ Brejlová, K. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele*. Ad Notam, 2014, č. 1, str.16

⁶⁸ Pokud půjde o věřitele, který není účastníkem řízení, protože nenavrl odloučení pozůstalosti ani soupis, bude záležet na soudu, jak naloží s jeho vyjádřením. Jelikož je řízení o dědictví vedeno zásadou vyšetřovací, soudu zřejmě nezbyde, než k důvodným podnětům, které z vyjádření věřitele plynou, přihlídnout.

věřitelem uplatňujícím svou pohledávku za dědici jako právními nástupci zůstavitele) tvrzeno a prokázáno něco jiného.

Pokud v době smrti zůstavitele již běželo soudní řízení, v němž se věřitel jako žalobce domáhal zaplacení své pohledávky, je třeba upozornit na významné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 220/2009 ze dne 27.7.2010, podle něhož pokud se jedná o dluh, který díky své povaze přechází na dědice, je možno, aby v řízení bylo pokračováno ihned, a to s účastníkem, u něž je zřejmé, že mu svědčí dědické právo. Usnesení o tom, s kým bude v řízení pokračováno namísto zemřelé osoby, se přijímá s výhradou změny poměrů. V oblasti procesního nástupnictví po zůstaviteli může k několika situacím.

„Neodpovídá-li dědic za dluhy zůstavitele a za přiměřené náklady spojené s pohřbem vůbec, protože zůstavitel nezanechal majetek nebo protože zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, který byl vydán tomu, kdo se postaral o pohřeb, nemá zůstavitel procesního nástupce, s nímž by bylo možné v řízení pokračovat. I když předmětem řízení je dluh, který – obecně vzato – přechází na dědice, povaha věci v takovém případě neumožňuje pokračovat v takovém řízení; soud proto řízení podle ustanovení § 107 odst. 5 o.s.ř. zastaví.

V případě, že dědic odpovídá za dluhy zůstavitele a za přiměřené náklady spojené s pohřbem jen omezeně, neboť zůstavitel sice zanechal majetek, avšak pasiva dědictví přesahují cenu nabytého dědictví, je nepochybné, že některé pohledávky zůstavitelových věřitelů, popř. část těchto pohledávek, zůstanou neuhrazeny. V rozsahu neuspokojované části pohledávky nemá zůstavitel procesního nástupce, povaha věci neumožňuje pokračovat v řízení o celé pohledávce a soud proto zastaví řízení v takovém rozsahu, v jakém dědic za dluh neodpovídá.“ Mám za to, že s účinností nové právní úpravy by se tento postup použil také tehdy, když bude dědic odpovídat omezeně v důsledku uplatnění výhrady soupisu.

4.2.4 *Solidární odpovědnost spoludědiců*

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku vysvětluje, proč autoři vycházejí zcela nově ze solidární odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele. Uvádí, že v případě plurality dědiců není možné zhoršit postavení věřitele konstrukcí, že každý z dědiců bude mít vůči věřiteli jen dílčí závazek, jako tomu bylo doposud podle zákona č. 40/1964 Sb.⁶⁹

⁶⁹ Ten je v NOZ vymezen v § 1871 odst. 1: „Každý z několika spoludlužníků dělitelného plnění je dlužen jen svůj díl a každý z několika věřitelů dělitelného plnění je věřitelem jen svého dílu, ledaže smlouva, zákon nebo rozhodnutí soudu stanoví jinak.“

Princip solidární odpovědnosti dědiců se uplatní jak v případě, že se jedná o dědice, kteří neuplatnili výhradu soupisu, tak v případě, že se jedná o dědice, kteří ji uplatnili.

Jde-li o dědice, kteří uplatnili výhradu soupisu, může si věřitel vzhledem k jejich společné a nerozdílné odpovědnosti vybrat, od koho z nich bude celé plnění nebo jeho libovolnou část požadovat. Povinnost každého z těchto dědiců je však omezena cenou nabytého dědictví, tzn., že věřitel nemůže od žádného z těchto dědiců požadovat plnění, které by přesahovalo cenu jeho dědického podílu. Dědickým podílem se přitom myslí to, co dědic z dědictví skutečně nabyl, respektive cena tohoto dědického podílu ke dni smrti zůstavitele. Již tedy neplatí, že odpovědnost dědice vůči věřiteli je limitována poměrem jeho dědickému podílu k celému dědictví (nabyli-li dědic třetinu dědictví, odpovídal za třetinu každého dluhu), respektive tato zásada platí jen mezi dědici navzájem.

Jde-li však o dědice, kteří výhradu soupisu neuplatnili, může věřitel od kteréhokoliv z nich požadovat celé plnění nebo jeho část, bez ohledu na to, zda takové plnění třeba i mnohonásobně přesáhne cenu podílu, který tento dědic nabyl.

Nebylo by spravedlivé, aby jeden z dědiců uhradil díky své solidární odpovědnosti celý dluh zůstavitele a neměl žádné regresní nároky vůči ostatním spoludědicům. Občanský zákoník si v této souvislosti v § 1708 vypomáhá odkazem na obecnou úpravu vypořádání dlužníků zavázaných společně a nerozdílně obsaženou v § 1876 NOZ. Pokud tedy věřitel uplatní proti některému ze spoludědiců (spoludlužníků) více, než odpovídá ceně jeho podílu, vyrozumí o tom dědic ostatní spoludědice a dá jim příležitost, aby uplatnili proti pohledávce věřitele své námitky (např. námitku započtení nebo promlčení), což se označuje za tzv. předběžný postih nebo také tzv. *preventivní regres*. Pokud by spoludědic vyrovnal více, než činí jeho podíl, náleží mu od ostatních spoludědiců náhrada a jedná se zde o tzv. *subrogační regres*.

Důležité ustanovení § 1876 odst. 2 NOZ uvádí, že pokud nemůže některý ze spoludlužníků plnit, rozvrhne se jeho podíl poměrným dílem na všechny ostatní. Tím je zmírněno riziko „solventního“ dědice. Věřitel se totiž vždy logicky obrátí se svým nárokem na toho z dědiců, u kterého bude dána nejvyšší míra pravděpodobnosti, že dluh splní, tedy dědice, který má snadno dohledatelný majetek např. v katastru nemovitosti. Pokud je ve skupině spoludědiců naopak jiný, který nic nemá a který obratem ze svého dědického podílu uspokojil své věřitele, pak by bylo nespravedlivé, aby podíl na dluhu připadající na tohoto nesolventního spoludědice nesl toliko jediný spoludědic, který pohledávku věřitele splnil.

Riziko se rozkládá také na ostatní spoludědice, takže v rámci vzájemného vyrovnání se budou muset všichni dědicové na dědice neschopného splnit svou část dluhu „složit“.

V praxi by tak měl dědic před každou úhradou dluhu vyzvat ostatní dědice, aby mu na úhradu dluhu přispěli nebo mu sdělili, že již dluh nebo jeho část věřiteli uhradili. Nelze však dovodit, že dědic uspokojí dalšího věřitele v pořadí až poté, co mu na to přispějí ostatní dědicové na základě jím úspěšně uplatněného subrogačního regresu. Dědic musí vždy věřitelům na jejich žádost vydat celý svůj dědický podíl v poměru jejich pohledávek bez ohledu na to, zda mu ostatní dědicové na úhradu skutečně přispějí či nikoliv. Oproti předchozí úpravě tak dědic uhradí nejen poměrnou část dluhů, ale k dispozici musí dát celé své dědictví, i to, které poměrnou část dluh na něj připadající přesahuje.

Dovolím si na tomto místě uvést příklad. Jsou dva dědici A a B. Každý dědí jednu polovinou. Cena celé pozůstalosti činí 400 000 Kč. Dluh zůstavitele činí 800 000 Kč. A uplatní právo na výhradu soupisu a B ho neuplatní. Dědic A z dluhu uhradí 200 000 Kč, Dědic B uhradí celý zbytek, tj. 600 000 Kč. Bylo by možno uvažovat také o řešení, podle něhož by byl B povinen uhradit jen 400 000 Kč, protože jeho podíl na pozůstalosti činí jednu polovinu, a tak odpovídá jen za polovinu dluhu, nikoliv i za zbytek dluhu, který by uhradil dědic A, kdyby neuplatnil právo na výhradu soupisu. Je však nutno přihlídnout k § 1872 odst. 1 NOZ, dle něhož věřitel může požadovat *celé* plnění na všech spoludlužnících.⁷⁰

4.2.5 Procesní úprava výhrady soupisu

K dosavadnímu poučování a prohlášení dědice o odmítnutí či neodmítnutí dědictví (které má vliv na samotné dědické právo) přistupuje podle nové procesní úpravy také poučování a prohlášení dědice o právu vyhradit si soupis (které nemá vliv na samotné dědické právo, nýbrž na rozsah, v jakém bude dědic hradit dluhy zůstavitele).

Právo na výhradu soupisu je právem každého dědice s výjimkou dědice, který svémocně nakládal s pozůstalostí nad rámec prosté správy nebo nějaké její položky zatajil, jak bylo vysvětleno výše v kapitole 4.2.3. této práce. Dle odborné literatury⁷¹ toto právo nemůže zůstavitel dědici odejmout a dědic se nemůže takového práva vzdát, ani např. v dědické smlouvě. Jedná se tak o nezadatelné právo dědice. Obdobně tak stanovil Obecný zákoník

⁷⁰ Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 586

⁷¹ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 168

občanský.⁷² „Pokud by zůstavitel stanovil v porřízení pro případ smrti, že podmínkou nabytí dědictví bude, že si dědic nevyhradí soupis pozůstalosti, byla by taková podmínka posouzená jako nezákonná a nepřihlíželo by se k ní.“⁷³

O právu vyhradit si soupis musí být každý dědic *vyrozuměn* a výhradu pak může uplatnit pouze ve lhůtě 1 měsíce od vyrozumění. Jedná se o lhůtu hmotněprávní (v poslední den lhůty musí podání dojít soudu) a z důležitých důvodů tak může soud tuto lhůtu před jejím uplynutím prodloužit. „Lhůtu bude vhodné prodloužit v případě komplikovaných pozůstalostí, v nichž jsou uplatňovány věřiteli značné dluhy, třeba ani řádně nedoložené, a kdy dědici tím, že nežili se zůstavitelem, nemohli mít náležitý přehled o jeho dlužích.“⁷⁴

Přikláním se k názoru vyjádřenému v odborné literatuře⁷⁵, podle kterého je možné o možnosti odmítnutí dědictví a možnosti výhrady soupisu poučit současně. Praktické je to zejména při jednání o pozůstalosti, kdy dědici mohou současně prohlásit, že nežádají k oběma těmto vyjádřením poskytnutí lhůty a může být pokračováno v jednání. Dále považuji za vhodné upozornit na to, že v souvislosti se zásadou § 1489 odst. 2 NOZ pokud dědic neučiní úkon odmítnutí – neodmítnutí dědictví, ač byl o tom poučen, ale rovnou uplatní výhradu soupisu, pak takový úkon lze subsumovat pod případy, kdy dědic již dal svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout a dědicem se tedy bez dalšího stane a dědictví už odmítnout nemůže.

Obecně lze říci, že kdo v této lhůtě výhradu neuplatnil (byl nečinný, aniž by mu v uplatnění bránily důležité, např. zdravotní důvody) nebo výslovně prohlásil, že výhradu neuplatňuje, nemůže si už soupis vyhradit dodatečně později. Lze však mít za to, že dědic, který výhradu soupisu uplatnil, se jí může dodatečně vzdát a tím změnit svou odpovědnost na neomezenou⁷⁶. Opačně to však v žádném případě nelze připustit, zakazuje to výslovně § 1676 odst. 2 NOZ.

⁷² § 803 ABGB: „Zůstavitel nemůže dědici odepřít výhrady tohoto právního dobrodiní ani zakázat zřízení soupisu. Ani vzdání se ho, učiněné v dědické smlouvě mezi manžely, nemá účinku.“

⁷³ Novotný, P., Novotná, M. *Nový občanský zákoník Dědické právo*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN 978-80-247-5168-9, str. 112

⁷⁴ Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wol. K, a.s., 2014, str. 449

⁷⁵ Břejlová, K. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele*. Ad Notam, 2014, č. 1, str. 14

⁷⁶ Tento názor podporuje i judikatura k ABGB – Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18.9.1930, sp. zn. R I 714/30 (Vážný 10145), podle něhož „Podmíněnou dědickou přihláškou lze změnit v nepodmíněnou“.

Pokud jde o formu poučení a prohlášení, rozlišuje nový občanský zákoník v § 1676 odst. 1 dvě skupiny osob:

- a) Manžel, potomek nebo předek zůstavitele musí být *předvolán a poučen*. Usnesení o právu výhrady soupisu mu musí být vyhlášeno a vyžádáno od něj výslovné vyjádření, zda výhradu uplatňuje. Nevyjádří-li se nebo se bez řádné omluvy nedostaví k jednání⁷⁷, podle § 176 odst. 2 z.ř.s. platí, že výhradu soupisu neuplatňuje (jedná se zde o nevyvratitelnou domněnku). O tomto důsledku musí být poučen⁷⁸. Nelze počítat s tím, že každý se bude moci na předvolání dostavit (např. kvůli vysokému věku či zdravotnímu stavu), a tak bude v praxi⁷⁹ možno udělit plnou moc zástupci, kterému bude usnesení vyhlášeno a který bude moc za zastoupeného učinit výslovné prohlášení o uplatnění či neuplatnění práva na výhradu pozůstalosti.
- b) Ostatní svěřprávní, známí a přítomní dědici mohou být vyrozuměni doručením nebo vyhlášením usnesení o právu výhrady soupisu podle § 176 odst. 1 z.ř.s. Výhradu soupisu pak mohou učinit písemným prohlášením zaslaným soudu, nebo ústně do protokolu při jednání. Pokud se nevyjádří, taktéž platí, že výhradu neuplatňují.

Stát, kterému má dědictví připadnout jako odúmrt' se o právu výhrady soupisu nevyrozumívá. Dle § 1634 odst. 2 NOZ má přímo ze zákona vůči jiným osobám stejné postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu a hradí proto dluhy zůstavitele jen do výše ceny nabytého dědictví.

K výhradám a podmínkám učiněným při uplatnění práva na soupis pozůstalosti se ze zákona nepřihlíží. Stejně tak se nepřihlíží k výhradám ani podmínkám učiněným tehdy, budou-li připojeny k prohlášení dědice o tom, že výhradu soupisu neuplatňuje.

V rozhodnutí, kterým se potvrzuje nabytí dědictví, je potřeba kromě samozřejmého údaje o tom kdo je dědicem, či pozůstalost nabývá a z jakého titulu nově také to, zda nabývá dědictví s výhradou soupisu či bez výhrady soupisu.

⁷⁷ Komentářová literatura (Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 453) k tomuto obsahuje následující názor: „Vázat tak závažný důsledek, jako je odpovědnost za dluhy zůstavitele v plném rozsahu, na skutečnost, zda se dědic řádně omluvil z jednání či nikoliv, je poměrně problematické.“ S ohledem na zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* si však dovoluji přiklonit se ke správnosti zákonného znění.

⁷⁸ Toto poučení ovšem nebude obsahem usnesení o poučení o právu výhrady soupisu, ale bude součástí obsílky k jednání, na němž má být dědic o právu výhrady soupisu vyrozuměn.

⁷⁹ Možné řešení dále nabízí § 3 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, které umožňuje jednání soudu i na jiném místě. Soudní komisař by tak mohl dědice navštívit v bytě či nemocnici.

4.2.6 *Soupis pozůstalosti jako takový – dřívější úprava*

Podle právní úpravy zákona č. 99/1963 Sb. ve znění účinném do 31.12.2013 byl tzv. *soupis na místě samém* jedním ze způsobů zajištění dědictví a měl tedy povahu tzv. neodkladného opatření podle dnes již zrušeného § 175e o.s.ř.. Vedle tohoto znala právní úprava v § 175m o.s.ř. tzv. *soupis aktiv a pasiv dědictví*, který byl pořizován zpravidla při jednání a představoval pořízení seznamu zjištěného majetku a dluhů zůstavitele.

Soupis aktiv a pasiv dědictví se činil do protokolu a členil se na dvě části. V první byly uvedeny jednotlivé věci, pohledávky a jiné majetkové hodnoty, a to tak, aby nemohly být zaměněny s jinými, spolu s údajem o jejich obvyklé ceně, ve druhé přiměřené náklady pohřbu a dluhy s uvedením jejich výše ke dni úmrtí. Z hlediska majetkové funkce dědického řízení bylo sestavení soupisu aktiv a pasiv jedním z nejdůležitějších úkonů soudního komisaře, neboť se z něho vycházelo při určení obvyklé ceny majetku (a tím i výše odměny notáře).

K provedení soupisu na místě samém se přikročilo, vyžadoval-li to obecný zájem a důležitý zájem účastníka, a to i bez návrhu. „Zpravidla se k jeho provedení přistupuje v případech, kdy není soudu (soudnímu komisaři) známa žádná osoba informovaná o osobních poměrech zůstavitele, jeho majetku a dluhích, která by mohla být vyslechnuta v rámci předběžného šetření.“⁸⁰ Výsledky soupisu na místě samém tak byly podklady pro soupis aktiv a pasiv dědictví.

Některé podrobnosti soupisů byly upraveny též v § 84 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (dále jen „j.ř.s.“), avšak toto ustanovení bylo s nabytí účinnosti zákona o zvláštních řízeních soudních zrušeno.

4.2.7 *Soupis pozůstalosti jako takový – účinná úprava*

Nový občanský zákoník a zákon o zvláštních řízeních soudních upravují soupis jednotně, což zjevně souvisí s novými důvody a novým účelem soupisu. Přesto lze dle odborné literatury⁸¹ dovodit, že „*soupis na místě samém může mít i charakter dřívějšího neodkladného opatření, zejména, bude-li nutno soupis provést urychleně, pouze v přítomnosti dvou svědků (§ 178 odst. 2 z.ř.s., bez účasti osob, které jinak mají právo být soupisu přítomny). Lze také dojít k závěru, že soupis pozůstalosti je nutno chápat nejen jako soupis na místě samém, resp. na všech místech, kde měl zůstavitel uložen majetek, ale v širším smyslu i*

⁸⁰ Bartoš, J. *O soupisech v dědickém a pozůstalostním řízení*. Ad Notam, 2013, č. 3, str. 8

⁸¹ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 170

jako celkový soupis pozůstalostního jmění (obdobně jako soupis dle dřívějšího ustanovení § 175m o.s.ř.), do kterého bude zahrnuto nejen to, co bylo sepsáno formou protokolu na místě samém při reálném sepisování všech nalezených věcí, ale také další majetek a dluhy zůstavitele, které byly zjištěny nebo vyšly najevo jiným způsobem, např. šetřením v katastru nemovitostí, zprávami bank o účtech, z přihlášených pohledávek zůstavitelových věřitelů apod.“. Otázkou tak stále zůstává, zda má nynější soupis pozůstalosti svým charakterem blíže k soupisu aktiv a pasiv, nebo k soupisu na místě samém dle dřívější právní úpravy. Tuto otázku si ve svém článku klade i Bartoš, avšak nedává na ní odpověď.

Účelem soupisu je vždy zjistit pozůstalostní jmění a určit hodnotu majetku v době smrti zůstavitele.

Soupisu mají právo být přítomny a vznášet dotazy a připomínky tyto osoby:

- a) vykonavatel závěti,
- b) správce pozůstalosti,
- c) dědic (tj. každý, kdo tvrdí a osvědčí své dědické právo, nebo o kom je známo, že mu takové právo zřejmě náleží),
- d) nepominutelný dědic (tj. zůstavitelem opomenutý potomek, který tvrdí a osvědčí své právo na povinný díl, nebo o kom je známo, že mu takové právo zřejmě náleží),
- e) věřitel, který si vyžádal odloučení pozůstalosti,
- f) odkazovník, hrozí-li mu, že bude povinen poměrně přispět na povinný díl dle § 1653 NOZ a
- g) se souhlasem soudu i jiné osoby, které na tom prokáží právní zájem – zde lze uvažovat např. o odkazovníkovi obecně.

Důvodem soupisu je tedy zejména uplatnění výhrady soupisu kterýmkoliv z dědiců, ale i potřeba provedení soupisu pro výpočet povinného dílu⁸². Soupis musí však být nařízen také v dalších případech. Půjde o případy:

- kdy je mezi dědici osoba pod zvláštní ochranou⁸³,
- kdy je nejistota, zda je někdo dědicem nebo kdo je dědicem,

⁸² Dle § 1655 NOZ se pro účely výpočtu povinného dílu pracuje jen s tzv. čistou hodnotou pozůstalosti. Odečítají se tedy dluhy, čímž jsou věřitelé chráněni. Stejně tak dle § 1654 odst. 2 NOZ platí, že dojde-li k vypořádání práva na povinný díl mezi dědici dohodou a tato zkrátí práva věřitele (např. neodpovídá realitě), je dohoda vůči věřitelům zemřelého právně neúčinná.

⁸³ Pokud se dědic neznámý či nepřítomný (spadající jinak do kategorie osob se zvláštní ochranou) později přihlásí a bude plně svéprávný, ztratí status osoby pod zvláštní ochranou a bude mu dáno vyznění o právu na výhradu soupisu, aby se vyjádřil, zda toto právo uplatní či nikoliv. Bude-li již soupis hotový, nebude se opakovat.

- na žádost věřitele, který navrhl odloučení pozůstalosti,
- osvědčí-li věřitel, že je tu pro provedení soupisu jiný vážný důvod (např. že ze závodu se rozkrádají skladové zásoby nebo že dědic neuvedl při jednání veškerý majetek zůstavitele a věřitel existenci tohoto majetku prokáže) nebo
- když připadá dědictví státu jako odúmrt' podle § 1634 NOZ.

Platí, že soupis pozůstalosti může být nařízen jen v těchto taxativně uvedených případech, *a contrario* soud nemůže nařídit soupis pozůstalosti z vlastního podnětu, pokud k jeho nařízení zákonný důvod neexistuje. Dle § 1657 NOZ dále platí, že schválí-li soud dohodu nepominutelného dědice s ostatními o tzv. odbytném, soupis není třeba nařizovat.

Odborná literatura⁸⁴ obsahuje pochybnosti u účelnosti nařizování soupisu v případě tzv. osob pod zvláštní ochranou, zejména pak osob neznámých či nepřítomných. K neznámým či nepřítomným osobám se totiž po uplynutí lhůty, dokdy mají dát o sobě vědět, nepřihlíží. Právnícké osoby veřejně prospěšné zase obvykle disponují odborným aparátem a mají přístup k právní pomoci, proto ani u nich nelze shledat důvod, proč ve prospěch těchto osob paušálně provádět soupis pozůstalosti. K těmto pochybnostem se také přidávám.

Dle § 178 odst. 1 z.ř.s. platí, že nařídí-li soud soupis pozůstalosti, vyzoomí o době a místu jeho provedení všechny osoby, které mají právo být přítomny soupisu a vznášet dotazy a připomínky, a to nejméně 15 dnů předem. Toto ustanovení se nepoužije v případě, kdy by vyzoomění o době a místu soupisu mohlo vážně ohrozit včasné provedení soupisu. V takovém případě je třeba k soupisu přizvat dva svědky.⁸⁵ V dřívější úpravě postačovala přítomnost jedné „vhodné a na věci nezúčastněné osoby. V menších obcích bývalo obvyklé, že se soupisu zúčastnil také starosta nebo jím pověřená osoba“.⁸⁶ Soudní komisař může soupis provést osobně, nebo jím pověřit notářského kandidáta nebo notářského koncipienta.

Soupis pozůstalosti se uvede v protokolu. Dle § 179 odst. 2 z.ř.s. se v protokolu o soupisu pozůstalosti zejména uvede, z jakého důvodu se soupis provádí, kdo byl soupisu přítomen a jaké měl k soupisu dotazy a připomínky, popis majetku zůstavitele a kde se nachází a zda byl majetek zajištěn a jak. Věci a jiný majetek se popíše takovým způsobem, aby bylo možno zjistit jeho totožnost a aby byla vyloučena jeho záměna (např. fotodokumentace, VIN automobilu apod.). Byl-li soupis pozůstalosti proveden bez účasti

⁸⁴ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 264

⁸⁵ Dle § 178 odst. 2 z.ř.s. svědky soupisu *nemohou* být osoby, které nejsou plně svéprávné, osoby, které nemohou číst a psát, osoby, které jinak mají právo být přítomny soupisu a vznášet dotazy a připomínky a osoby jim blízké, jakož i zaměstnanci notáře, který byl v řízení o pozůstalosti pověřen provedením úkonů jako soudní komisař.

⁸⁶ Bartoš, J. *O soupisech v dědickém a pozůstalostním řízení*. Ad Notam, 2013, č. 3, str. 9

osob, které jinak mají právo být přítomny soupisu a vznášet dotazy a připomínky uvede se v protokolu o soupisu rovněž prohlášení svědků soupisu o tom, že byli přítomni po celou dobu soupisu a že soupis byl proveden řádně a úplně. Jestliže z předběžného šetření vyplývá, že se v bytě nalézají zvláštní movité věci (originály obrazů, cenné starožitnosti, filatelistická sbírka apod.), měl by být za účelem ocenění přizván též znalec. Při soupisu např. v bytě by se měly prohlédnout i listiny, které mohou přispět k vyhledání dalšího majetku zůstavitele (např. výpisy z účtů, doklady k vozidlům, faktury svědčící o nákupech cennějších věcí apod.)

Podle důvodové zprávy k zákonu o zvláštních řízeních soudních se soupis „*provádí na místě, kde se nachází pozůstalost*“, avšak samotný text zákona nic takového nestanoví, resp. vůbec neurčuje, kde se má soupis provádět. Nic by tedy nemělo bránit tomu, aby byl soupis proveden například v kanceláři soudního komisaře.

Pořízení soupisu, zejména reálné sepisování věcí na místě samém, kde měl zůstavitel svůj majetek (v bytě, chatě, schránce v bance, garáži, kanceláři) bude zpravidla časově velmi náročné a vyžádá si značné *náklady*.⁸⁷ Je-li to dobře možné, hradí se tyto náklady z pozůstalosti, a to k tíži těch dědiců, kterým je soupis ku prospěchu. Není-li možné tyto náklady hradit z pozůstalosti (protože jsou jejími součástmi jen movité a nemovité věci, nikoliv finanční prostředky), hradí je tito dědici přímo. Náklady soupisu, který byl nařízen pro potřebu výpočtu povinného dílu, jdou poměrně k tíži všech dědiců a osoby, která má právo na povinný díl. Není-li možné náklady hradit z pozůstalosti, uloží soud těmto osobám, aby na úhradu nákladů soupisu poměrně přispěli.

Zákon neřeší otázku, kdo má hradit náklady soupisu konaného na žádost věřitele. Je-li takový soupis pouze v zájmu věřitele, odpovídalo by uvedeným zásadám, aby tyto náklady hradil věřitel, který soupis navrhl. V takovém případě by zřejmě bylo možné uvažovat o aplikaci § 147 odst. 1 o.s.ř.⁸⁸ a § 23 z.ř.s.⁸⁹ a uložit věřiteli, aby tyto náklady uhradil. Věřitel má při tomto úkonu postavení účastníka řízení (§ 112 z.ř.s.) a půjde v takovém případě o náklady, které by jinak nevznikly a které procesně zavinil věřitel svým návrhem. Pokud se někdo dokonce domáhal soupisu, aniž by pro to měl vážný důvod, soud mu dle § 1686 odst. 3 NOZ uloží, aby náklady soupisu nesl ze svého.

⁸⁷ V případě provádění soupisu na místě samém přísluší notáři 1000,- Kč za každou započatou hodinu a dále náhrada hotových výdajů (např. doprava na místo samé).

⁸⁸ § 147 odst. 1 o.s.ř.: „Účastníku nebo jeho zástupci může soud uložit, aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila.“

⁸⁹ § 23 z.ř.s.: „Náhradu nákladů řízení lze přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu.“

4.2.8 Možnosti nahrazení soupisu jinými instituty

Vzhledem k časové náročnosti a nákladnosti soupisu právní úprava připouští, aby byl soupis nahrazen jednodušší formou, a to:

- a) seznamem pozůstalostního majetku⁹⁰ – vyhotoveným správcem pozůstalosti a potvrzeným *všemi*⁹¹ dědici, nebo
- b) společným prohlášením dědiců – v jednoduchých případech pozůstalostního majetku a v případech nepatrného majetku (běžné šatstvo a bezcenné vybavení domácnosti), pokud tomu žádný dědic neodporuje.

Možnost takového nahrazení se týká i případů uvedených v § 1685 odst. 2 NOZ, kdy má být soupis nařízen v zájmu osob pod zvláštní ochranou, při nejistotě o osobě dědice nebo na žádost věřitele. Toto lze dovodit z ustanovení § 1688 odst. 1 písm. b) NOZ a také z logiky věci (jsou stanoveny případy, kdy soupis proveden být musí, aniž by byly stanoveny případ, kdy proveden být může, ale nemusí). Tento závěr potvrzuje i odborná literatura⁹², podle níž lze soupis nařídit i tehdy, je-li některý z dědiců neznámý nebo neznámého pobytu, protože seznam namísto takového dědice potvrdí soudem jmenovaný opatrovník. Je však otázkou, proč není uloženo, aby seznam podepsali i věřitelé zůstavitele, pokud to byli právě oni, kdo vyhotovení soupisu pozůstalosti navrhli. Lze tak doporučit, aby si soud vyžádal stanovisko věřitelů k zamýšlenému nahrazení a dále aby měli možnost vznášet dotazy a připomínky k seznamu.

Nebyl-li zůstavitelem jmenován správce pozůstalosti a nebyl-li dosud jmenován soudem, může ho soud jmenovat právě za tím účelem, aby pořídil seznam pozůstalostního majetku. Soud by měl v usnesení správci zároveň uložit lhůtu, do které má soupis provést a je-li více správců, soud by měl upřesnit, co má který z nich sepsat. Pokud správce zavíní neúplnost seznamu pozůstalostního majetku, je povinen nahradit škodu z toho vzešlou. Škodou bude patrně rozdíl mezi vyšší věřitelovy pohledávky a její částečnou úhradou od dědice. Okruh osob, které mohou vůči správci uplatnit nárok na náhradu škody, přitom není zákonem nijak omezen.

Společné prohlášení o pozůstalostním majetku musí soudu předložit dědicové a může k němu dojít i před soudem do protokolu. Toto společné prohlášení není úkonem soudu a

⁹⁰ Zde lze upozornit na jistou nepřesnost, lépe by bylo nazvat tento institut „seznam pozůstalostního jmění“, protože by měl osahovat jak aktiva (majetek), tak pasiva.

⁹¹ Pokud by seznam byl i jeden dědic nepotvrdil, nelze nahrazení provést a musí být nařízen soupis. Zde tak lze vysledovat jakýsi paradox, že seznam musí podepsat i ti dědici, kteří neuplatnili výhradu soupisu.

⁹² Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 184

notář by za jeho vyhotovení musel požadovat zaplacení soudního poplatku. Bude třeba také přihlížet k tomu, zda dědici mají dostatečné schopnosti k tomu, aby jimi předložené prohlášení o pozůstalostním majetku splňovalo obdobné nároky, jako jsou kladeny na soupis. Podle komentářové literatury⁹³ „*lze patrně připustit i možnost, že soupis části pozůstalosti (např. obchodního závodu) provede správce pozůstalosti a ohledně zbytku pozůstalosti (např. zařízení bytu, rekreačního objektu) bude učiněno společné prohlášení dědiců o pozůstalostním majetku.*“

O nahrazení soupisu některým ze shora uvedených způsobů rozhoduje soud dle § 177 z.ř.s. usnesením, proti kterému je přípustné odvolání a není třeba ho doručovat do vlastních rukou.

Účinky výhrady soupisu se dle § 1688 odst. 1 NOZ ruší i tehdy, prokáže-li se, že seznam pozůstalostního majetku nebo společné prohlášení dědiců o pozůstalostním majetku neodpovídají skutečnosti v rozsahu nikoliv nepodstatném a dědic tuto neúplnost zavínil. Předpokládá se, že půjde o závažné nedostatky na straně aktiv zůstavitele, kde nebudou uvedeny všechny dědicům známé věci. Může jít také o to, že ceny přihlášeného majetku se budou podstatně odchylovat od cen obvyklých. Skutečnost, že prohlášení nebo seznam neodpovídají realitě, bude dokazovat v nalézacím řízení věřitel, který bude požadovat zaplacení celé pohledávky, kdežto dědic, který uplatnil výhradu soupisu, bude odmítat uhrazení celého dluhu s odůvodněním, že nezavínil neúplnost prohlášení nebo seznamu (důkazní břemeno v tomto směru leží na něm).

4.2.9 Zjišťování aktiv a pasiv pozůstalosti v ostatních případech

V případech, kdy nebude nařízen soupis pozůstalosti a nebude ani nahrazen seznamem pozůstalostního majetku či společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku, soud dle § 172 odst. 2 z.ř.s. aktiva objasní z údajů dědiců. Řízení o pozůstalosti je však ovládáno také zásadou vyšetřovací, a proto soud též sám zjišťuje skutečnosti potřebné pro konečné rozhodnutí. Soud tedy nejprve sám opatřuje informace a následně tato svá zjištění projednává s dědici.

V rámci svých šetření soud dotazem zejména zjišťuje:

⁹³ Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 505

- a) v Katastru nemovitostí České republiky, zda měl zůstavitel nemovitost a u Centrálního depozitáře cenných papírů, zda měl zůstavitel evidované nějaké cenné papíry na své jméno (obojí provádí sám prostřednictvím dálkového přístupu),
- b) u relevantních bank informace o zůstavitelových účtech,
- c) v obchodním rejstříku, zda byl společníkem nějaké společnosti,
- d) u příslušného odboru evidence vozidel, zda je na zůstavitele evidováno nějaké motorové vozidlo a
- e) u konkrétního bytového družstva, zda byl zůstavitel jeho členem, v případě, že bydlel v domě, který je ve vlastnictví bytového družstva.

Pasiva pozůstalosti soud zjišťuje z údajů dědiců, z prověření případných přihlášek věřitelů a z vlastního šetření, opět zejména dotazem u relevantních bank a prověřením Centrální evidence exekucí.

4.3 Vyhledání dluhů zůstavitele

Výhradou soupisu pozůstalosti se dědic brání tomu, aby byl povinen hradit na dluhy zůstavitele více, než činí jeho dědický podíl. Dalším krokem ke splnění tohoto cíle je vyhledání dluhů zůstavitele svoláním, nebo také tzv. *konvokací* věřitelů. Institut byl upraven již v předchozí právní úpravě § 175n o.s.ř, a velmi podrobně také v § 813 – 815 ABGB. Oproti dnešní úpravě však ABGB umožňoval, aby o svolání věřitelů požádal i dědic, který se k pozůstalosti přihlásil bez výhrady soupisu.

Občanský zákoník se snaží předcházet situaci, kdy by dědic nevěděl a nemohl zjistit, jaké dluhy zůstavitel zanechal a jaké dluhy má tedy povinnost plnit. Dědic proto může navrhnout soudu, aby vyhledal dluhy zůstavitele. Navrhnout to však může pouze ten dědic, který si vyhradil právo provedení soupisu a dále toto může navrhnout osoba, která pro něj pozůstalost spravuje. Návrh musí být podán do rozhodnutí soudu o potvrzení dědictví.

Pokud soud návrhu vyhoví, následné vyhledání dluhů zůstavitele spočívá v tom, že dle § 174 odst. 1 z.ř.s. soud vyzve usnesením věřitele zůstavitele, aby v přiměřené lhůtě (tzv. *ediktální lhůtě*), která nesmí být kratší než 3 měsíce, přihlásili a listinami doložili⁹⁴ své

⁹⁴ V rozhodování o tom, zda pohledávka věřitele zůstavitele byla doložena, se lze řídit rozhodnutím Městského soudu v Praze ze dne 31.7.1998, sp. zn. 24 Co 196/1998, které uvádí, že proti vůli dědiců nebo některého z nich může být do pasiv dědictví zařazen dluh zůstavitele jen tehdy, mají-li námitky dědice proti dluhu takový charakter, že již na základě právního posouzení nemohou obstát (např. popírá-li dědic, že existuje dluh, který je však přiznán exekučním titulem).

pohledávky. Usnesení se vyvěsí na úřední desce soudu a v odůvodněných případech může být zveřejněno i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků.

Toto ustanovení se týká jen věřitelů zůstavitele a nikoliv odkazovníků, které jsou de facto také v postavení věřitelů, jak bude rozebráno dále v kapitole 6 této práce, a to proto, že osoby i výše odkazů jsou známe⁹⁵.

Dokud není skončeno řízení o vyhledání dluhů zůstavitele, nemá dle § 1711 NOZ dědic ani osoba, která spravuje pozůstalost, povinnost uspokojovat věřitele, a to až do uplynutí ediktální lhůty. To je tedy základní rozdíl oproti základní úpravě práv věřitelů před potvrzením dědictví, kdy věřitelé se mohou z pozůstalosti uspokojovat ještě před vydáním tohoto rozhodnutí. (Blíže bude vysvětleno v kapitole 4.5.1 této práce).

Stačí-li pozůstalost na úhradu pohledávek věřitelů, kteří se na základě soudní výzvy přihlásí, uhradí pohledávky dědic z pozůstalosti. Pokud je pozůstalost předlužená, provede se soudní likvidace pozůstalosti nebo věřitelé přijmou předluženou pozůstalost na úhradu svých pohledávek. Věřitelé budou při likvidaci pozůstalosti uspokojeni v závislosti na poměru dluhů a aktiv, které na dědice ze zůstavitele přešly. Pro jejich pořadí pak bude významné také zařazení pohledávek do jednotlivých skupin.⁹⁶

Druhým důsledkem řízení o vyhledání dluhů je, že chrání majetek dědice před tím, že by se dodatečně domáhal splnění pohledávky nějaký další věřitel zůstavitele, o kterém dědici při projednávání dědictví nevěděli. Ustanovení § 1712 odst. 1 NOZ totiž stanoví, že věřitel, který se ve stanovené lhůtě nepřihlásí, nemá nárok na uhrazení své pohledávky vůči, pokud je pozůstalost vyčerpána uhrazením ohlášených pohledávek. Tento důsledek by mohl dle § 1712 odst. 2 NOZ nepřihlášený věřitel vyloučit jedině v případě, že by prokázal, že dědic o jeho pohledávce věděl nebo v případě, že je jeho pohledávka zajištěna zástavním nebo jiným právem k věci náležející do pozůstalosti. Pokud pozůstalost nebude přihlášenými pohledávkami zcela vyčerpána, pak samozřejmě zůstává nárok věřitele zachován (podle

⁹⁵ Tento závěr vyplývá také z rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31.3.1933, sp. zn. R I 246/33 (Vážný 12483), které stanoví, že ustanovení § 813-815 ABGB (nyní § 1711 a násl. NOZ) se týkají jen pozůstalostních věřitelů, nikoliv i odkazovníků.

⁹⁶ Viz zejména ustanovení § 273 z.ř.s. o uspokojování pohledávek na základě rozvrhového usnesení při likvidaci pozůstalosti, které rozděluje pohledávky věřitelů do skupin a stanoví pravidla pro případ, kdy nelze plně uspokojit pohledávky téže skupiny. Obecně lze říci, že na prvním místě jsou pohledávky likvidačního správce a notáře, dále pohledávky vypravitele pohřbu, správce pozůstalosti, za nimi pohledávky na výživném a na posledním místě pohledávky ostatní.

komentářové literatury⁹⁷ by se takové pohledávky uhrazovaly v pořadí, v jakém byly postupně přihlašovány) a může dojít pouze k jeho promlčení dle obecné úpravy § 609 a násl. NOZ. Na okraj si dovoluji poznamenat, že sousloví „je-li pozůstalost vyčerpána“ by mohlo navodit dojem, že se tyto dluhy hradí jen majetkem, který se nachází v pozůstalosti, avšak i zde platí, že jde o úhradu dluhů do výše rovnající se ceně celé pozůstalosti.

Dědic svým jednáním nesmí žádného z věřitelů krátit. Občanský zákoník proto v § 1713 určuje případy, kdy musí dědic dorovnat plnění věřiteli i ze svého majetku, a to alespoň do výše, která by tomuto věřiteli náležela při likvidaci pozůstalosti.⁹⁸ Je tomu tak v případě, když dědic o výzvu věřitelům soud nepožádal, nebo v případě, že dědic uspokojil některého z přihlášených věřitelů bez zřetele na práva ostatních přihlášených věřitelů. Pokud z těchto důvodů nedojde k uspokojení pohledávky některého jiného věřitele z pozůstalosti v plné výši, odpovídá dědic tomuto věřiteli nad rámec svého dědického podílu (a to do výše, kterou by jinak věřitel obdržel při likvidaci pozůstalosti) i ze svého vlastního majetku. Toto právo mají zkrácení věřitelé i přesto, že pozůstalost už bude vyčerpána.

V této souvislosti autoři důvodové zprávy upozorňují, že dědic by jednal proti zásadě poměrného uspokojení věřitelů, pokud by – přes fakt předlužení pozůstalosti – některého věřitele ze své vůle uspokojil takovým způsobem, že by tím zkrátil práva ostatních věřitelů. Ekonomickým důsledkem protiprávního jednání dědice tedy je, že ze svého uhradí, oč upřednostněním jiného věřitele ostatní věřitele zkrátil. Důvodová zpráva jako další posílení ochrany dědice uvádí, že dědic má možnost vyjádřit se k přihlášeným pohledávkám.

V případě, že by nebylo žádáno o konvokaci věřitelů, tak reálně hrozí, že dědic uspokojí věřitele zůstavitele, vyčerpá cenu svého dědického podílu a poté se objeví ještě další dluhy. Tyto je pak povinen uhradit ve výši, jaké by věřitel dosáhl při likvidaci pozůstalosti. „Při dodatečném projednání dědictví již nelze uplatnit výhradu soupisu a podle dlouhodobě prezentovaného názoru soudců Nejvyššího soudu ČR nelze dodatečně požádat o výzvu věřitelům.“⁹⁹

⁹⁷ Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 607

⁹⁸ V této souvislosti si dovoluji upozornit, že likvidaci pozůstalosti podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, se v této práci komplexně věnovat nebudu. Je tomu z toho důvodu, že ačkoliv tento institut věcně souvisí s předluženým dědictvím, spadá výhradně do problematiky občanského práva procesního a nově bylo právní úpravě věnováno místo 3 ustanovení o.s.ř. celých 86 ustanovení z.ř.s., což by jistě vydalo na samostatnou práci.

⁹⁹ Břejlová, K. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele.* Ad Notam, 2014, č. 1, str. 17

4.4 Pohřeb zůstavitele

4.4.1 Povinnost k úhradě nákladů pohřbu obecně

Svým způsobem specifickou povahu mají v řízení o pozůstalosti náklady pohřbu. Podle obecných ustanovení občanského zákoníku o ochraně osobnostních práv má člověk právo rozhodnout, jaký má mít pohřeb, a to pokyny pozůstalým obsaženými v pořízení pro případ smrti, ale i „v jiném dokumentu vyjadřujícím jeho vůli nebo je se svým přáním ohledně pohřbu seznámit ústně“¹⁰⁰. Dle důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku byl zákonodárce při kladení důrazu na respektování přání člověka, jak má být pohřben, inspirován především úpravou v čl. 42 CCQ (Občanského zákoníku quebeckého).¹⁰¹ Podle § 114 odst. 1 NOZ platí, že pokud zůstavitel žádné pokyny nezanechal, rozhoduje o pohřbu manžel zemřelého a pokud není manžela, rozhodují jeho děti. Pokud není dětí zůstavitele, rozhodují vnuci zůstavitele a není-li jich, rozhoduje o pohřbu jiná osoba zůstaviteli blízká¹⁰².

Vzhledem k tomu, že tato problematika je obsažena v části první občanského zákoníku, u níž je dle závěrečných ustanovení dovozováno, že práva a povinnosti manželů se vztahují také na registrované partnery, můžeme dojít k závěru, že registrovaný partner by mohl o pohřbu svého partnera rozhodnout jako první v pořadí, a to i tehdy, když měl jeho zesnulý partner děti či vnuky.

Pokud není žádných těchto osob a zůstavitel byl člověkem opuštěným, použije se § 114 odst. 3 NOZ. Ten odkazuje na jiný právní předpis, stanoví, jakým způsobem a na čí náklady bude pohřben člověk, jehož pozůstalost ke krytí nákladů pohřbu nestačí a není-li nikdo ochoten uhradit náklady pohřbu dobrovolně. Tímto jiným právním předpisem je zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, který v § 5 stanoví, že rozhoduje o pohřbu obec, na jejímž území zemřel nebo na jejímž území byly lidské ostatky nalezeny a hovoří se zde o tzv. *sociálním pohřbu*. Obec se musí o pohřeb postarat, pokud ve lhůtě 96 hodin od oznámení

¹⁰⁰ Novotný, P., Novotná, M. *Nový občanský zákoník Dědické právo*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN 978-80-247-5168-9, str. 103

¹⁰¹ Článek 42 CCQ zní: „A person of full age may determine the nature of his funeral and the disposal of his body; a minor may also do so with the written consent of the person having parental authority or his tutor. In the absence of wishes expressed by the deceased, the wishes of the heirs or successors prevail. In both cases, the heirs and successors are bound to act; the expenses are charged to the succession.“

¹⁰² Dle § 22 odst. 1 NOZ je Osoba blízká „Příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“

úmrtí žádná fyzická nebo právnická osoba pohřbení nesjedná a žádný poskytovatel zdravotních služeb neprojevil zájem o využití lidských pozůstatků pro potřeby lékařské vědy a výzkumu nebo k výukovým účelům.

Podle § 1701 odst. 2 NOZ platí, že na dědice přechází jak dluhy zůstavitele, tak povinnost vyrovnat náklady pohřbu zůstavitele a náklady na zřízení pohřebiště.¹⁰³ Tyto náklady se tak z hodnoty pozůstalosti přímo odečtou. Pokud pozůstalost nestačí ke krytí nákladů toho způsobu pohřbu, jaký si zesnulý přál, podle § 114 odst. 2 NOZ musí být pohřben alespoň slušným způsobem podle místních zvyklostí.

Pro úplnost je třeba dodat, že při využití institutu zcizení dědictví (blíže popsáno v kapitole 7.4. této práce) dle § 1717 NOZ náklady pohřbu a opatření pohřebiště platí nabyvatel dědictví, pokud si strany smlouvy o zcizení dědictví nedojednaly něco jiného.

4.4.2 Náklady pohřbu při zastavení řízení pro nepatrnost hodnoty majetku

Ustanovení § 154 z.ř.s. stanoví zvláštní případ postupu, kdy se jedná o pozůstalost s majetkem bez hodnoty nebo s majetkem tzv. nepatrné hodnoty. „*Tradičně se za majetek nepatrné hodnoty považuje vždy majetek v obvyklé ceně 10 000 Kč až 15 000 Kč, ovšem tato částka může být i vyšší, a to s ohledem na výši přiměřených nákladů spojených s pohřbem zůstavitele a s ohledem na skutečnost, zda je zůstavitelův majetek součástí společného jmění manželů.*“¹⁰⁴ Dle judikatury¹⁰⁵ však nelze hodnotu zanechaného majetku posuzovat jen jako finanční vyjádření ke dni úmrtí zůstavitele. Hodnota, která se v době smrti zůstavitele jeví jako nepatrná, se může výrazně zvýšit, jak z tomu bylo u kuponových knížek v tomto judikátu.

Zanechal-li zůstavitel majetek bez hodnoty nebo jen majetek nepatrné hodnoty, soud usnesením vydá zůstavitelův majetek tomu, kdo se postaral o pohřeb (tzv. *vypravitel pohřbu*), jestliže s nabytím tohoto majetku vyslovil souhlas (s majetkem totiž mohou být spojeny poplatkové povinnosti – např. s motorovým vozidlem), a současně řízení zastaví; to neplatí o takovém majetku zůstavitele, o němž zákon stanoví, že k němu nabývají vlastnické právo jiné osoby a přechází tak mimo řízení o pozůstalost – viz blíže kapitola 2.3. této práce.

¹⁰³ Obdobně stanovil ve svém § 549 již Obecný zákoník občanský: „K břemenům váznoucím na dědictví náležejí také náklady na pohřeb, přiměřené místní zvyklosti, stavu a jmění zemřelého“ Tyto náklady se platily již z ležící pozůstalosti, a pokud v ležící pozůstalosti peníze nebyly, bylo možno zcizit nebo zastavit předměty dědictví.

¹⁰⁴ Holík, L., Marcel, J. *Právní institut zastavení dědictvího řízení dle § 175h občanského soudního řádu*. Ad Notam 2010, č. 2, str. 12

¹⁰⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1995 sp.zn. 24 Co 16/95-22

Vypravitelem pohřbu může být osoba blízká zůstaviteli, spolek (např. Společnost přátel žehu), ale jak bylo popsáno výše, tak také obec. Náklady na pohřeb obci refunduje stát prostřednictvím Ministerstva pro místní rozvoj, avšak vždy odečte hodnotu nepatrného majetku, který nabyla. V praxi občas nastávají situace, kdy žádný pohřeb vypraven nebyl (např. zůstavitel si přál, aby jeho tělo bylo použito k výuce studentů na lékařských fakultách, nebo u lidí prohlášených za mrtvé). Vypravitelem pohřbu je pak osoba, která platila např. smuteční hostinu.

Je-li sporné, kdo se postaral o pohřeb (např. jedna osoba je uvedena na faktuře od pohřební služby a druhá osoba tvrdí, že pohřeb uhradila ze svých prostředků ona), použijí se přiměřeně ustanovení upravující spor o dědické právo. Dle § 170 z.ř.s. tak platí: „*V případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou*“. Nic nebrání ani tomu, aby byl majetek nepatrné hodnoty vydán více osobám, a to podle poměru toho, jak se podíleli na úhradě dluhů.

Vypravitel pohřbu v tomto případě nenabude majetek na základě univerzální sukcese, nýbrž *nabyde vlastnictví rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu)*¹⁰⁶, jak je předvídáno v § 1114 NOZ, kdy je tento způsob nabytí vlastnického práva posledním případem zmíněným v oddílu Nabytí vlastnického práva, a nabyde majetek dnem, kdy usnesení nabyde právní moci.

Nový občanský zákoník na žádném místě výslovně neřeší odpovědnost za dluhy zůstavitele v případě, že řízení bylo zastaveno pro nepatrnost majetku. Odpověď můžeme nalézt v odborné literatuře. „*Již judikát Nejvyššího soudu ČSSR sp.zn. Pls 1/67 jasně konstatoval, že za dluhy zůstavitele neodpovídá ten, komu byl vydán majetek nepatrné hodnoty. Ke dluhům zůstavitele se tedy vůbec nepřihlíží.*“¹⁰⁷ Lze doporučit, aby i přesto byly zkoumány pohledávky přihlášené do dědictví, a to proto, že se může jednat např. o peněžitou půjčku, za níž si zůstavitel pořídil nákladnou věc, která se nenacházela v zůstavitelově domácnosti a soudní komisař tak nemohl vědět, že by měla být též zahrnuta do pozůstalosti (a po jejím zahrnutí by se pak už nejednalo jen o nepatrný majetek).

¹⁰⁶ K tomuto závěr dospěl též Nejvyšší soud České socialistické republiky ve svém rozsudku ze dne 25.6.1981, sp. zn. 4 Cz 18/81 - „*Vlastnictví k věcem tvořícím nepatrný majetek zůstavitele nenabývá obstaravatel pohřbu děděním, ale jejich vydáním státním notářstvím, jde tedy o nabytí vlastnictví rozhodnutím státního orgánu*“

¹⁰⁷ Holík, L., Marcel, J. *Právní institut zastavení dědického řízení dle § 175h občanského soudního řádu*. Ad Notam 2010, č. 2, str. 15

Další ochrana zájmů věřitelů spočívá také v tom, že pro ně rozhodnutím o zastavení dědického řízení ještě není závazně stanoveno, že zůstavitel nezanechal majetek nebo zanechal majetek pouze nepatrné hodnoty. Pokud vyjde najevo další majetek, koná se dodatečné projednání pozůstalosti. Věřitel může podat i samostatnou žalobu vůči putativním dědicům zůstavitele, a to vzhledem k tomu, že rozhodnutí o zastavení dědického řízení není pro účastníka jiného řízení závazné, a tak si může soud pro účely svého řízení objasnit, jaký majetek zůstavitel měl ke dni úmrtí a komu svědčí dědické právo.¹⁰⁸

Za zmínku stojí dále fakt, že pohřebné ve výši 5 000kč zakotvené v § 47 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, představuje v současné době dávku spíše výjimečnou, poskytovanou pouze osobám, které vypravili pohřeb dítěti, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem, nebo osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte. Stát zrušením plošného vyplácení pohřebného v roce 2008 ušetří ročně přibližně půl miliardy korun.¹⁰⁹

4.5 Rozdělení pozůstalosti

Rozdělením pozůstalosti (dříve označeno jako *vypořádání dědictví*) rozumíme skutečné dělení pozůstalosti (tedy jednotlivých věcí, jiných majetkových hodnot a dluhů) mezi jednotlivé dědice tak, aby nevzniklo nežádoucí podílové spoluvlastnictví dědiců ke každé věci náležející do pozůstalosti. K rozdělení pozůstalosti může dojít buď dohodou dědiců, o jejímž schválení rozhoduje soud, nebo rozhodnutím soudu o potvrzení nabytí dědictví. Zůstavitel také může pověřit třetí osobu určením, jak má být pozůstalost rozdělena. Takovou třetí osobu musí soud vyzvat, aby ve lhůtě, kterou jí určí, a která musí činit nejméně 2 měsíce, sdělila soudu, jak má být pozůstalost rozdělena.

4.5.1 Práva věřitelů před potvrzením nabytí dědictví

V § 1703 NOZ je zakotveno, že ještě před potvrzením dědictví soudem se věřitelé zůstavitele mohou domáhat uspokojení svých nároků. Nároky však mohou vznášet jen vůči tomu, kdo pozůstalost spravuje a jejich splatné pohledávky mohou být uspokojeny jen z pozůstalosti.

Věřitelé tak mohou i v době probíhajícího dědického řízení podat např. žalobu o zaplacení. Žaloba bude v tomto případě podána proti správci pozůstalosti jako pasivně

¹⁰⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.3.2008, sp.zn. 21 Cdo 1411/2004

¹⁰⁹ Kotrlý, T. *Povinnost pohřbít a sociální pohřby*. Právo a rodina, 2012, č. 4, str. 11

legitimovanému; není-li správce pozůstalosti, proti vykonavateli závěti; není-li správce pozůstalosti ani vykonavatel závěti, proti dědici (je-li pouze jeden) nebo proti všem dědicům (je-li dědiců více). Uspokojení své pohledávky se věřitel může domáhat jen z majetku náležejícího do pozůstalosti, tedy např. z prostředků na účtu zůstavitele, návrhem na výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí náležejících do pozůstalosti apod.

Toto ustanovení je velmi významným posunem oproti úpravě v občanském zákoníku č. 40/1964 Sb. Podle předcházející úpravy totiž věřitelé nemohli do doby pravomocného skončení dědického řízení (potvrzení nabytí dědictví) žádat úhradu svých pohledávek (pokud nebyl ustanoven správce dědictví) a v praxi často, aby zabránili negativním účinkům promlčení, žalovali raději své pohledávky u soudu proti všem v úvahu přicházejícím dědicům. Stejně tak v případě, že byl mezi dědici spor ohledně rozdělení pozůstalosti, měl i ten dědic, který by byl jinak k dobrovolnému splnění dluhu svolný, obavy použít na úhradu dluhu pozůstalost.

Nyní je tedy v novém občanském zákoníku výslovně stanoveno, vůči komu mohou věřitelé zůstavitele své pohledávky uplatňovat do doby skončení dědického řízení a taktéž to, z jakého majetku je možné do této doby pohledávky věřitele uspokojit. Je-li pohledávka věřitele potvrzena vykonatelným exekučním titulem a není plněno dobrovolně, může věřitel navrhnout výkon rozhodnutí, při kterém bude postižen majetek z pozůstalosti.

Toto ustanovení platí pro dědice, kteří uplatnili výhradu soupisu, i pro ty, kteří ji neuplatnili.

4.5.2 Rozdělení pozůstalosti dohodou dědiců

Nepořídil-li zůstavitel pro případ smrti (tedy při dědění podle zákonné posloupnosti), mohou se dědici před soudem dohodnout jakkoliv. Dědí-li se na základě pořízení pro případ smrti, je rozhodující vůle zůstavitele. Zůstavitel má možnost přidělit dědicům v pořízení pro případ smrti jednotlivé věci. Podle § 1694 odst. 1 NOZ se od této vůle zůstavitele mohou dědici při rozdělení pozůstalosti odchýlit a rozdělit si pozůstalost jinak, jen pokud to zůstavitel výslovně připustil.

V odborné literatuře se vede diskurs o tom, zda se dědici mohou odchýlit skutečně jen v případě, kdy to zůstavitel výslovně připustil, nebo zda postačí, když výslovně nepřikázal, že má být pozůstalost rozdělena, jak nařídil, což je stanoveno v § 1694 odst. 2 NOZ. Tyto dva odstavce si tak odporují. Ztotožňuji se však s názorem vyjádřeným v komentářové

literatuře¹¹⁰, který se přiklání k nutnosti respektovat jen kategorický příkaz zůstavitele, že pozůstalost nesmí být rozdělena jinak a výslovné připuštění možnosti rozdělit si pozůstalost jinak by nemělo být vyžadováno.

K tomuto se přidává dále ještě názor¹¹¹, že institut *vzdání se dědictví* může v některých případech sloužit jako vhodný způsob, jak obejít závěť, která neumožňuje dědicům jiné vypořádání než to, které je nastoleno zůstavitelem. Kondrová k tomu uvádí přílehlavý příklad: „*Zůstavitel zemřel se zanecháním závěti, dle které mají dědit jeho dvě děti rovným dílem, přičemž stanovil, že tito potomci se nemohou dohodnout jinak. Dědici jsou však mezi sebou předběžně dohodnuti v tom smyslu, že dědictví může nabývat jen jeden z nich. Závěť jim však nedovoluje vypořádat se jiným způsobem, než tím, který je stanoven v závěti. Jeden z dědiců se tak vzdá dědictví ve prospěch druhého dědice a tímto způsobem docílí vypořádání, které spolu měli dohodnuté.*“. Institut vzdání se dědictví s dohodou o rozdělení pozůstalosti naplňují stejný účel – lze jimi docílit nenabývání dědictví určitým dědicem ve prospěch jiného. K dohodě o rozdělení pozůstalosti je však třeba souhlasu *všech* dědiců, přičemž vzdání se dědictví je podmíněno souhlasem pouze toho dědice, v jehož prospěch je učiněno.

Při schvalování dohody musí soud zkoumat, zda neodporuje vůli zůstavitele nebo zájmům osob pod zvláštní ochranou. Pokud by tomuto odporovala, soud takovou dohodu neschválí a potvrdí dědicům nabytí podle jejich dědických podílů.

Také pohledávka nebo dluh mohou být přiděleny dohodou jednotlivému dědici. Je-li však přidělen dluh, nedotýká se to v žádném případě práv věřitele. „*Oproti stavu platnému do 31.12.2013 však došlo ke změně, když není třeba souhlasu věřitele k tomu, aby si dědici mohli v rámci dědické dohody vypořádat dluhy jinak, než jak za ně odpovídají ze zákona. Věřitel se stával účastníkem řízení v této části řízení o dědictví, což dle občanského zákoníku již není*“.¹¹²

Judikatura¹¹³ v této souvislosti dále učinila závěr, že rozhodnutí o schválení dohody dědiců, v níž je obsažen závazek jednoho z dědiců uhradit dluh vůči věřiteli zůstavitele, *není*

¹¹⁰ Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 544

¹¹¹ Dle Kondrové (in Kondrová, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci.* Ad Notam, 2014, č. 1, str. 10) ho prý JUDr. Roman Fiala uvedl v rámci přednášek k tématu „Dědické právo po rekodifikaci soukromého práva“ konaných ve dnech 2.21. až 3.12.2013 v Praze.

¹¹² Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 562

¹¹³ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.10.1986, sp.zn. 5 Co 1234/1986

pro tohoto věřitele podkladem pro přímé podání návrhu na soudní výkon rozhodnutí k vymožení úhrady dluhu. Věřitel vždy musí podat samostatnou žalobu např. na zaplacení určité částky.

Dědicové si mohou vzájemně též dohodnout jinou odpovědnost za dluhy, než vyplývá z dědických podílů, taková dohoda ale vyvolává účinky jen mezi dědici a není účinná vůči věřitelům.

4.5.3 Rozdělení pozůstalosti rozhodnutím soudu

Nedošlo-li k dohodě dědiců o rozdělení pozůstalosti, rozdělí soud pozůstalost v těchto případech:

- a) podle nařízení zůstavitele, jak má být pozůstalost rozdělena,
- b) podle určení třetí osoby, není-li takové určení zjevně nespravedlivé,
- c) na žádost všech dědiců, není-li mezi nimi sporu o tom, co do pozůstalosti náleží.

Rozděluje-li soud pozůstalost podle nařízení zůstavitele nebo podle určení třetí osoby, řídí se tímto nařízením či určením. Rozděluje-li soud pozůstalost na žádost dědiců, zřídí výkaz, jehož základem je soupis pozůstalosti (případně seznam pozůstalostního jmění či souhlasní prohlášení dědiců, bylo-li pořízeno) a na podíl každého z dědiců vyjádřený v penězích přidělí jednotlivé předměty podle ceny uvedené ve výkazu a dbá na zájmy osob pod zvláštní ochranou.

Dále platí, že bylo-li něco z pozůstalosti zcizeno z vůle dědice, zahrne se do pozůstalosti dosažená kupní cena (jde-li o prodej) nebo obvyklá cena (při jiném zcizení). Byla-li při rozdělování pozůstalosti přidělena některému z dědiců vadná věc, má právo, aby mu bylo nahrazeno, oč byl vadou zkrácen.

5. ODMÍTNUTÍ, ZŘEKnutí SE ČI VZDÁNÍ SE DĚDICTVÍ PRO DOMNĚLOU PŘEDLUŽENOST

Společný znak níže popsaných institutů spočívá v právních následcích těchto projevů vůle. Dědici, který učinil jedno z těchto právních jednání, totiž pozůstalost buď vůbec nenapadne, nebo dědic nebude z již napadlé pozůstalosti nic dědit. Tato právní jednání však mají také velké množství odlišujících znaků, které se níže pokusím popsat.

5.1 Odmítnutí dědictví

Jedním ze způsobů, jak se dědic může vyhnout neomezené povinnosti k úhradě dluhů zůstavitele (vedle uplatnění výhrady soupisu) je využít institut odmítnutí dědictví upravený v § 1485 a násl. NOZ. Úprava nového občanského zákoníku je rozsahem téměř shodná s občanským zákoníkem 40/1964 Sb., nicméně obsahově doznala určitých změn.

Odmítnutí dědictví je jednostranným právním jednáním, o kterém nový občanský zákoník stanoví nově výslovně, že jej lze učinit až po smrti zůstavitele. Odmítne-li dědic dědictví, hledí se na něho, jako by dědictví nikdy nenabyl, čímž je zakotvena právní fikce s *ex tunc* účinky.

V praxi dochází k odmítnutí dědictví většinou při jednání a je tak zachyceno do soudního protokolu. Zákon o zvláštních řízeních soudních však zavádí do řízení o pozůstalosti významnou novinku, kdy nově předepisuje pro vyrozumění o dědickém právu a poučení o právu odmítnout formu usnesení, které se doručuje do vlastních rukou, případně vylašuje při jednání. Účastník může ihned při jednání do soudního protokolu prohlásit své stanovisko, nebo si může ponechat lhůtu 1 měsíce¹¹⁴ ode dne, kdy byl o právu dědictví odmítnout a jeho následcích vyrozuměn. Pokud se dědic ve lhůtě nevyjádří, platí, že dědictví neodmítnul. Právní teorie¹¹⁵ dědice v této fázi označuje jako *tzv. putativního dědice* („*tj. dědic, jemuž svědčí dědický titul, avšak dosud se nevyjádřil k odmítnutí dědictví, popř. neuplynula mu lhůta k odmítnutí dědictví*“).

Právo odmítnout dědictví svědčí každému dědici, s výjimkou dědice smluvního, pokud dědická smlouva odmítnutí dědictví tímto dědicem přímo vylučuje.

Na místo dědice, který odmítl dědictví, nastupují další osoby předpokládané zákonem (např. vnuk zůstavitele v případě, kdy syn zůstavitele jako zákonný dědic v první třídě odmítl dědictví a dále např. zákonní dědici v případě, kdy závětní dědic odmítl dědictví) nebo osoby určené zůstavitelem (náhradník závětního dědice ustanovený zůstavitelem v závěti).

Dědic by si měl vždy dobře rozmyslet, zda dědictví, o kterém se domnívá, že je předloženo, odmítne. Platí totiž, že v případě, že dědic jednou dědictví z jakéhokoliv důvodu odmítne, už nemá později nárok nic získat a odmítnutí dědictví nelze odvolat.

¹¹⁴ Pro případy, kdy má dědic bydliště v zahraničí stanoví nový občanský zákoník v § 1487 lhůtu 3 měsíce. Jsou-li proto důležité důvody, lze obě lhůty přiměřeně prodloužit. Ačkoliv je zde značná podobnost se lhůtou pro učinění výhrady soupisu pozůstalosti, tak u druhé zmíněné zákon nepředvídá delší lhůtu pro dědice bydlicího v zahraničí.

¹¹⁵ např. Kondrová, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekonstrukci*. Ad Notam, 2014, č. 1, str. 10

Splnění dluhu se nelze vyhnout ani tím, že dědic dědictví ze závěti odmítne a přihlásí se o ně později jako zákonný dědic. Zákon toto výslovně zakazuje v § 1702 NOZ, který stanoví, že „*Dědic se nemůže zprostit povinnosti založené mu pořizáním pro případ smrti odmítnutím dědictví z tohoto pořizání s tím, že uplatní své práva jako dědic ze zákona. Může se stát dědicem z pořizání pro případ smrti, nebo dědictví odmítnout.*“ Zákonodárce tím znovu vyjadřuje prioritu vůle zůstavitele a zakazuje, aby dědic tuto vůli svým jednáním obcházel.

K problematice tzv. nepominutelných dědiců odborná literatura obsahuje dva rozdílné názory. Podle E. Wellech¹¹⁶ lze dovodit, že dědic se nemůže nepříjemné povinnosti hradit dluhy zůstavitele zprostit, ani když se jedná např. o nepominutelného dědice, který by chtěl využít konstrukci, že dědictví na základě zákona, závěti či dědické smlouvy odmítne, počká, až se najde jiný dědic (např. ze zákona nebo náhradník ze závěti), a pak teprve začne požadovat svůj povinný díl, protože ví, že takový dědický podíl nesmí být zatížen dluhy. Podle Novotného¹¹⁷ platí, že „...*dědic musí dědictví přijmout s těmi povinnostmi, které mu zůstavitel uložil, nebo jej může odmítnout – ale pak jej odmítá i jako dědic v zákonné posloupnosti. Pokud by však byl tento dědic současně nepominutelným dědicem, může dědictví jako povolaný dědic odmítnout a žádat vyplacení povinného dílu – odmítnutím dědictví se totiž tento dědic nevzdává automaticky také svého práva na vyplacení povinného dílu.*“. S tímto názorem souhlasím, protože skutečně lze dle § 1485 NOZ nepominutelným dědicem odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu. Tento dědic tak nebude z pozůstalosti nabývat dědický podíl, který mu svědčí, nýbrž povinný díl.

Nový občanský zákoník dále výslovně upravuje situaci, kdy dědic zemře před uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví, když v § 1488 NOZ výslovně stanoví, že právo odmítnout dědictví v tomto případě přechází na jeho dědice. Toto řešení se za účinnosti občanského zákoníku dovozovalo jen na základě judikatury¹¹⁸. Z tohoto pravidla vyplývá povinnost poučit právní nástupce zemřelého o právu odmítnout dědictví, které měl již zemřelý. Komentářová literatura¹¹⁹ dovozuje, že obdobně by mělo být postupováno, když

¹¹⁶ Wellech, E. *Vyznejte se v dědickém řízení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1.vyd. Brno: BizBooks, 2014, ISBN 978-80-265-0218-0, str. 59

¹¹⁷ Novotný, P., Novotná, M. *Nový občanský zákoník Dědické právo*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN 978-80-247-5168-9, str. 104

¹¹⁸ Šešina in Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.1978, sp.zn. 4 Cz 4/78

¹¹⁹ Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 452

dědic zemře během lhůty, ve které se měl vyjádřit o svém právu na uplatnění výhrady soupisu.

Pro úplnost dodávám, že k odmítnutí dědictví se nepřihlíží, pokud se dědic chová tak, že to působí, jako by dědictví přijal.

Zcela na okraj a pro zajímavost dodávám, že např. římské právo, které je v mnohém stále inspirací i v současnosti, ještě neznalo možnost odmítnutí dědictví. Dědici po pateru familias byly osoby bezprostředně podřízené jeho moci (manželka, děti a osoby k nim náležející) a dědici tak byli označováni jako tzv. dědici domácí (*domestici*) a zároveň, jelikož jejich vůle nehrála žádnou roli, také tzv. dědici nutní.¹²⁰

5.2 Zřeknutí se dědického práva

Zřeknutí se dědického práva neboli *renunciace* je staronovým institutem, který v rámci nového občanského zákoníku opět zaujímá své místo v českém právním řádu. Obecný zákoník občanský (v § 551) i občanský zákoník z roku 1950 (v § 516) tento institut obsahovaly a až v roce 1964 byl z právního řádu vypuštěn. I přesto se však uzavíraly jakési rodinné smlouvy, „*kteřé však nebyly právně závazné a bylo možno podle nich postupovat jen tehdy, jestliže je její účastníci dobrovolně respektovali*“.¹²¹

Důvodem opětovného zařazení zřeknutí se dědického práva je fakt, že tento institut dává možnost *tzv. presumptivnímu dědici* (čekateli dědického práva, čili *renunciantovi*) naložit se svým dědickým právem po zůstaviteli ještě před úmrtím zůstavitele, což praxe velmi vítá. „*Motivy, které vedou zůstavitele a presumptivního dědice k uzavření smlouvy o zřeknutí se dědického práva, mohou být různé. V praxi se zřejmě nejčastěji bude vyskytovat situace, kdy některý z presumptivních dědiců dostane od zůstavitele za jeho života značný majetek (např. nemovitost) a zůstavitel, resp. celá rodina si chce určitým způsobem pojistit, že takto obdarovaný presumptivní dědic již po smrti zůstavitele nic dalšího nezíská. Další motiv vyplývá ze situace, kdy je zůstavitel velmi zadlužen a presumptivní dědic chce již dopředu postavit najisto, že se jej tyto dluhy nikterak nedotknou.*“¹²²

Zdalo by se, že takovýto postup může být nadbytečný, protože požadovaného výsledku lze dosáhnout i bez zřeknutí se dědického práva, a to prostým odmítnutím dědictví po smrti zůstavitele. Jsem však toho názoru, že v dnešní době složitých mezilidských vztahů a

¹²⁰ Schelle, K., Schelleová, I. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, str.9

¹²¹ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 45

¹²² Muzikář, M. *Zřeknutí se dědického práva*. Ad Notam, 2014, č. 4, str. 7

častých spotřebitelských úvěrů se jistě najdou osoby, které budou chtít mít již za života svého zadluženého rodiče jistotu, že se jich tyto dluhy nijak nedotknou. Zároveň je zavedením tohoto institutu posílena soukromoprávní zásada autonomie vůle.

Dědického práva se lze dle § 1484 NOZ zřeknout pouze smlouvou se zůstavitelem uzavřenou ve formě veřejné listiny, tj. ve formě notářského zápisu o právním jednání dle § 62 zákona č. 358/1992 Sb., notářského řádu. „Smlouva o zřeknutí se dědického práva podléhá zápisu do Evidence listin o právním jednání zůstavitele učiněných pro případ smrti. Notář sepisující notářský zápis o takové smlouvě je dle § 35c notářského řádu povinen zapsat stanovené údaje o takové smlouvě bez zbytečného odkladu do výše uvedené evidence vedené v rámci Centrálního informačního systému Notářské komory České republiky.“¹²³

Zřící se lze dědického práva po zůstaviteli k celku pozůstalosti, nebo pouze práva na povinný díl. Otázka, zda je možno zřící se dědického práva i jen ohledně konkrétní věci je předmětem odborných diskuzí. Dle M. Muzikáře¹²⁴ je toto možné: „Vzhledem k tomu, že dědické právo je dle § 1475 odst. 1 OZ právo na pozůstalost nebo poměrný díl z ní, jsem toho názoru, že i zřeknutí se dědického práva se může týkat jak celku, tak i určité jeho části (ať už je tento „poměrný díl“ představován určitým zlomkem nebo určitou věcí).“ S tímto názorem souhlasím, neboť ho podporuje i důvodová zpráva a zásada autonomie vůle stran. Dle Svobody a Kličky¹²⁵ však toto možné není: „...potencionální dědic... se předem zříká svého dědického práva, případně nepominutelný dědic práva na svůj povinný díl, nikoliv tedy určité věci z pozůstalosti.“. Přesněji na tuto otázku odpoví tedy až judikatura.

Dle M. Muzikáře je dále též možné „se zřící zčásti také ohledně konkrétní dědické posloupnosti. Renunciant se tak například může zřeknout dědického práva pro případ dědění ze zákona a dědické právo pro případ dědění ze závěti si ponechat.“ Osobně mám však za to, že pro komplikovanost této varianty nelze očekávat velkou poptávku po takovýchto smlouvách ze strany veřejnosti.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva může být uzavřena jako bezúplatná, ale i jako úplatná, kdy se zůstavitel zaváže poskytnout presumpivnímu dědici jednorázové finanční vyrovnání či věc za to, že se svého dědického práva zřekne.

¹²³ Kondrová, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci*. Ad Notam, 2014, č. 1, str. 9

¹²⁴ Muzikář, M. *Zřeknutí se dědického práva*. Ad Notam, 2014, č. 4, str. 8

¹²⁵ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 45

Dědického práva se lze dle § 1484 odst. 2 NOZ zříci též ve prospěch určité osoby. Zřeknutí však platí pouze tehdy, stane-li se obmyšlená osoba dědicem zůstavitele. Pokud se např. nedožije smrti zůstavitele nebo dědictví odmítne, zřeknutí neplatí a renunciant se stane dědicem sám. Toto ustanovení je však dle mého názoru dispozitivní a strany si mohou dohodnout, že zřeknutí bude platit i v případě, kdy se obmyšlená osoba dědicem nestane. Stejně tak ustanovení § 1484 odst. 1 NOZ uvádí, že zřeknutí působí i proti potomkům. Strany si však mezi sebou mohou ujednat něco jiného, tj. vyloučit působnost zřeknutí vůči potomkům renuncianta.

Smlouvu o zřeknutí se dědického práva lze zrušit za podmínky dodržení písemné formy. Pro zrušení smlouvy se tak nevyžaduje dodržení formy veřejné listiny¹²⁶, avšak tento postup lze z důvodu závažnosti právních důsledků doporučit, protože stejně jako vznik bude pak i její zrušení zaneseno do Evidence listin o právním jednání zůstavitele. K případně změně smlouvy se zákon nevyjadřuje, a tak je nutné si vystačit s obecným ustanovením o změně smlouvy v § 564 NOZ, které v případě, že zákon vyžaduje pro určité právní jednání formu, stanovuje pro její změnu stejnou nebo přísnější formu. Smlouva o zřeknutí se dědického práva tedy může být měněna jen formou notářského zápisu.

Smlouva o zřeknutí se dědictví je jedno z právních jednání, u kterého je zakotvena¹²⁷ nepravá retroaktivita – totiž že i když byly učiněny za účinnosti dřívějšího občanského zákoníku, bude se jejich platnost posuzovat podle nového občanského zákoníku, když zůstavitel zemřel až za jeho účinnosti (stejně se postupuje např. u posuzování závěti s podmínkami, listiny o vydědění atd.).

5.3 Vzdání se dědického práva

Vzdání se dědictví je novým institutem dědického práva, který dosud v žádném občanském zákoníku na našem území nebyl zakotven, a svou právní úpravu nalézá v § 1490 NOZ¹²⁸. Z tohoto ustanovení vyplývá, že právo vzdát se dědictví svědčí nikoli tzv. putativnímu dědici, nýbrž dědictví se může vzdát až dědic, který se již vyjádřil, že dědictví neodmítá, popř. mu uplynula lhůta k odmítnutí dědictví.

¹²⁶ Dle důvodové zprávy byl tak přejet švýcarský vzor úpravy.

¹²⁷ § 3071 NOZ: „Uzavřel-li zůstavitel smlouvu o zřeknutí se dědictví přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona a zemřel-li po dni nabytí účinnosti tohoto zákona, považuje se smlouva za platnou.“

¹²⁸ § 1490 NOZ: „Dědic, který dědictví neodmítl, se jej může před soudem v řízení o dědictví vzdát ve prospěch druhého dědice.“

Podstatou vzdání se dědictví je dvoustranný, popř. vícestranný projev vůle dědice, který dědictví neodmítl *a druhého dědice*, o tom, že se dědic vzdává dědictví ve prospěch tohoto druhého dědice. Podmínkou platnosti vzdání se dědictví je tedy souhlas druhého dědice, přičemž bez tohoto souhlasu se k projevu vůle dědice o vzdání se dědictví nepřihlíží. Je tomu tak právě z toho důvodu, že druhý dědic by mohl být nechtěně obtížen povinnostmi k úhradě dluhů. Dědictví se lze vzdát jako celku, nebo jen zčásti. Pokud se dědictví vzdává nepominutelný dědic, vzdává se tohoto práva i pro své potomky.

Vzdání se dědictví vykazuje podobné rysy s institutem zcizení dědictví popsaným blíže v podkapitole 7.4. této práce. Na tuto podobnost odkazuje i § 1490 NOZ, když stanoví, že se úprava zcizení dědictví použije obdobně. Zcizení dědictví taktéž spočívá ve dvoustranném, popř. vícestranném projevu vůle dědice a nabyvatele dědictví, avšak uzavřeném ve formě veřejné listiny, místo učinění do soudního protokolu, jak je předpokládáno v § 1490 slovy „*před soudem*“. Dle Kondrové prý JUDr. Roman Fiala v rámci přednášek k tématu „Dědické právo po rekodifikaci soukromého práva“ konaných ve dnech 2.21. až 3.12.2013 v Praze uvedl názor, že „*Je možné toto právní jednání učinit nikoliv jen vůči soudu do protokolu, nýbrž i jiným způsobem. Uvažovat lze v tomto případě dohodu dědiců sepsanou po smrti zůstavitele a předloženou soudu, který vede pozůstalostní řízení*“. Domnívám se, že vzhledem k významu tohoto právního jednání je však doporučeníhodné vzdávat se dědictví do protokolu, příp. při potenciálním předložení výše uvedené dohody navrhnout výslech dědiců za účelem potvrzení jejich opravdové vůle.

Druhým podstatným rozdílem je, že nabyvatelem při zcizení dědictví může být kdokoliv.

K problematice dluhů zůstavitele je pro úplnost důležité uvést k institutu vzdání se dědictví také to, že z odkazu na ustanovení o zcizení dědictví lze dovodit, že vzdání se dědictví nesmí zkrátit práva třetích osob, zejména věřitelů, kteří se mohou proti tomuto jednání dědiců ohradit prostřednictvím institutu relativní neúčinnosti. Dále také platí obdobně jako u zcizení dědictví, že dědic, který se vzdává dědictví, bude i přesto odpovědný za dluhy zůstavitele společně a nerozdílně s dědicem, v jehož prospěch bylo vzdání se učiněno.

6. ODKAZ

6.1 Stručná historie institutu

Do právní úpravy byl po 64 letech novým občanským zákoníkem znovuzaveden institut odkazu.¹²⁹ Klasické rozlišování mezi dědicem a odkazovníkem (*legatářem*) bylo částečně odstraněno již tzv. středním „lidově demokratickým“ občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb., který v § 537 stanovil, že byla-li někomu zůstavena peněžitá částka nebo jiná movitá věc jako odkaz, o odkazu a odkazovníkovi platí přiměřeně ustanovení o dědictví a o dědici. Z ustanovení nevyplývá možnost odkazu věcí nemovitých a navíc podle § 511 uvedeného zákona dědic může nabýt buď veškerého majetku zůstavitelova, nebo jeho jednotlivé věci nebo práva. Tím došlo ke zpochybnění dědění jako univerzálního právního nástupnictví.

Definitivně pak vymizelo z dědického práva s občanským zákoníkem z roku 1964, který se již o odkazech a odkazovnících vůbec nezmiňoval a podle jehož § 477 odst. 1 je dědic každý, jemuž mají připadnout z majetku zůstavitele určité věci nebo práva. Dědické právo se tak vymklo i ze standardu tehdejších právních úprav. „*Tak daleko nešlo ani někdejší sovětské právo (čl. 423 občanského zákoníku RSFSR z r. 1922, čl. 538 občanského zákoníku RSFSR z r. 1964), nemluvně již o právu dalších zemí někdejšího sovětského bloku, např. polském, maďarském nebo rumunském.*“¹³⁰

Historie tohoto institutu civilního práva je opravdu velice dlouhá. Již nejstarší kodifikace římského práva, *Lex duodecim tabularum*, z poloviny 5. století před Kristem, formulovala obecné principy tohoto institutu¹³¹, který byl následně recipován i do prvních civilních kodexů moderního kontinentálního práva v polovině 19. století.

V římském právu existovaly dvě skupiny odkazů. Na straně jedné civilní odkazy (*legata*), které se vyznačovaly přísným formalismem, a na straně druhé tzv. *fideikomisy*, které se vyznačovaly naprostou neformálností a vznikly původně z přání a proseb zůstavitele, jež nebyly právně vynutitelné. „*Další výraznou odlišností bylo to, že legát bylo možno uložit jen testamentárnímu dědici, zatímco fideikomis mohl zatěžovat každého, kdo pro případ zůstavitelovy smrti získal nějaký majetkový prospěch. Postupem času se fideikomisy začaly přibližovat legátům a i ony se posléze staly právně vynutitelnými.*“¹³²

¹²⁹ Latinsky *legatum*, německy *das Vermächtnis*, francouzsky *legs particulier*, španělsky *legato*, portugalsky *legado*, polsky *zapis*

¹³⁰ Schelle, K., Schelleová, I. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, str. 69

¹³¹ Schindler, P. F. *Odkazy – způsob nabytí mortis causa mimo univerzální sukcesí*. Ad Notam, 2013, č.5, str. 7

¹³² Schelle, K., Schelleová, I. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, str. 14

V dějinách samostatného Československého státu byl odkaz velmi podrobně upraven v Obecném zákoníku občanském ve znění od 1.1.1925 do 31.12.1950 v § 647 a násl. Samotný odkaz definoval § 535 ABGB: „*Je-li na někoho pamatováno nikoli takovýmto poměrným dílem celé pozůstalosti, nýbrž jen jednotlivou věcí, jednou nebo několika věcmi určitého druhu, částkou nebo právem, nazývá se to, čím je pamatováno, odkazem (legátem), i kdyby to dle hodnoty bylo největší částí pozůstalosti, a ten, komu to bylo zůstaveno, nebude posuzován jako dědic, nýbrž jen jako odkazovník (legatář)*“. Odkazem bylo možno pořídit i ohledně celé pozůstalosti, a to formou odkazu označovaného jako tzv. univerzální fideikomis. V tomto případě byl dědic (již v době římského práva považován za univerzálního sukcesora) povinen převést celou pozůstalost na odkazovníka v okamžiku, kdy se stal dědicem.

Prof. Dr. Emil Svoboda se ve své práci ¹³³ o dědickém právu vyjadřuje k odkazu tak, že „*odkazem zůstavitel odděluje určitou věc od celku pozůstalosti (dům, pole, šperky, pohledávku apod.) a určuje ji někomu – ať již dědici nebo osobě, která jinak dědicem není. Nastává tedy posloupnost oddělená (singulární) na rozdíl od všeobecné posloupnosti dědické (univerzální)*.“

Významné právní dílo z meziválečného období, Komentář k Československému obecnému občanskému zákoníku dle mého názoru nadčasově definuje podmínky platnosti odkazu takto:

- „a) platné poslední pořídění (což může býti testament, kodicil nebo dědická smlouva¹³⁴), ve kterém jest odkaz nařízen;*
- b) způsobilý subjekt (odkazovník), tj. odkaz lze platně nařídit jen ve prospěch osoby, která jest způsobilá dědit, či lépe: osoby, která může býti dědicem testamentárním;*
- c) způsobilý objekt (odkázaná věc): může to býti vše, co jest předmětem právního obchodu.“*

Eliáš ve svém odborném článku¹³⁵ vzniklém v roce 2008, v době, kdy ještě česká právní úprava mezi dědicem a odkazovníkem nerozlišovala, vyjmenovává právní řády kontinentální Evropy, které mají institut odkazu zakotven, a to následovně: „*Srov. úpravu rakouskou (ABGB, § 647 an.), německou (BGB, § 2147 an.), švýcarskou (IPRG, čl. 484 an.), francouzskou (čl. 1014 a násl. CC), italskou (Codice civile, čl. 649 an), španělskou (Código Civil, čl. 858 an.), rovněž tak občanské zákoníky Portugalska (čl. 2249 an.), Polska (čl. 968*

¹³³ Svoboda, E. *Dědické právo*. 2. pozměn.vyd. Praha: Vesmír, 1926, str. 13

¹³⁴ Obdobně může být odkazovník povolán dle § 1583 NOZ dědickou smlouvou i dnes.

¹³⁵ Eliáš, K. *Raison d'être práva dědického*. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2008, č. 1, str. 143

an.), Ruska (čl. 1137 an.) a četné další.“ Těmito dalšími je např. úprava nizozemská (čl. 4:928 an), rumunská (čl. 899 an), lotyšská (čl. 500 an) nebo čl. 54 an. estonského zákona o dědickém právu.

Pro zajímavost dodávám, že ačkoliv je pravidlem zásada, že odkazovník neodpovídá za dluhy zůstavitele, v některých právních systémech odkazovník odpovídá za dluhy, ale až v poslední řadě, nestačí-li ostatní pozůstalost k úhradě dluhů a pouze do výše hodnoty majetku, který odkazem nabyt (např. v Quebecu – dle znění čl. 739¹³⁶).

6.2 Právní postavení odkazovníka

Odkazovník na rozdíl od dědice není právním nástupcem zůstavitele, a to nejen univerzálním (kterým je pouze dědic), ale ani singulárním, protože předmět odkazu nenabývá od zůstavitele, ale od dědiců, anebo od odkazovníka v případě pododkazu (přikázal-li zůstavitel odkazovníkovi, aby splnil další odkaz, jde o tzv. *pododkaz, neboli sublegát*) podle § 1599 NOZ.

Jedná se o nabytí majetku *mortis causa* singulární sukcesí nikoliv po zůstaviteli, nýbrž po osobě obtíženě odkazem, a to podle pravidel pro nabývání vlastnictví *inter vivos*. V důsledku tak může jít o předání a převzetí movité věci, postoupení pohledávky, zřízení služebnosti, či nabytí zápisem do katastru nemovitostí.

Dalším argumentem pro tezi, že se nejedná o singulární sukcesí po zůstaviteli, je to, že „*předmětem odkazu může být i věc, která zůstaviteli nikdy nenáležela a je vlastnictvím dědice, odkazovníka nebo dokonce třetí osoby a navíc jde pouze o pohledávku, nikoliv věcné právo, jde tedy o vztah obligační*“.¹³⁷ Část této teze již neplatí, a to z toho důvodu, že § 1610 odst. 1 NOZ stanoví, že se nepřihlíží k odkazu věci cizí nenáležící ani zůstaviteli, ani dědici nebo odkazovníkovi. Výjimkou je, pokud zůstavitel v odkazu uvede, že má být takováto cizí věc koupena a dána odkazovníku.

Jako příklad lze nalézt v odborné literatuře následující situaci: „*Roman má dva kamarády – Hynka a Cyrila. Hynek je vlastníkem vzácné kytary Elvise Presleyho, kterou by Cyril hrozně moc rád měl. Roman by chtěl zařídit, aby Cyril měl jednou možnost získat od*

¹³⁶ Čl. 739 CCQ: „*A legatee by particular title who accepts the legacy is not an heir, but is nonetheless seised of the property bequeathed, as is an heir, by the death of the deceased or by the event which gives effect to the legacy. He is not liable for the debts of the deceased on the property of the legacy unless the other property of the succession is insufficient to pay the debts, in which case he is liable only up to the value of the property he takes.*“

¹³⁷ Rouček, F., Sedláček, J. *Komentář k československému Obecnému zákoníku občanskému*. Právnícké knihkupectví a nakladatelství V.Linhart v Praze, 1963, díl třetí, str. 23 a 221

*Hynka tuto kytaru. Rozhodne se napsat závěť, ve které uvede, že dědicem celého majetku bude Hynek. Zároveň ale v závěti zřídí odkaz, kterým přikáže Hynkovi vydat Cyrilovi zmíněnou kytaru. Hodnota Romanova majetku je mnohem vyšší než hodnota Hynkovy Kytary. Hynek bude mít po Romanově smrti na výběr, zda dědictví přijmout a dát Cyrilovi svou kytaru, nebo dědictví odmítnout a kytaru si ponechat “*¹³⁸

Od příkazu zakotveného v § 1569 NOZ se odkaz liší především tím, že odkazovník (pododkazovník) má přímý nárok (konkrétní vymahatelnou pohledávku) vůči dědici nebo odkazovníku a „*smyslem odkazu je především majetkový prospěch odkazovníka, zatímco příkaz směřuje k omezení dědice, s jeho nesplněním jsou spojeny jen negativní důsledky pro dědice*“.¹³⁹

Podle nové právní úpravy je za dědice považován ten, kdo má právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní. Odkazovník má však jen pohledávku na vydání určité věci, případně jedné či více věcí určitého druhu nebo na zřízení určitého práva, a to vůči osobám obtíženým odkazem (zůstavitel je tak zatěžuje dluhem). Tuto pohledávku má zásadně vůči všem dědicům podle poměru jejich podílu, nejde-li o případ, kdy zůstavitel zvlášť přikázal splnění odkazu jednotlivému spoludědici.

Zákon výslovně stanoví, že odkazovník není dědicem. Z tohoto důvodu na odkazovníka nepřecházejí dluhy zůstavitele ani není zavázán k úhradě nákladů zůstavitelova pohřbu a opatření hrobového místa; tyto povinnosti přecházejí jen na dědice (§ 1701 NOZ). Toto pravidlo však neplatí úplně. Odkazovník nenabývá jen právního nároku, aby mu byly vydány věci (movitosti, nemovitosti, pohledávky, peníze), které mu byly odkázány, ale převezme taktéž právní vady spojené s předmětem odkazu (např. zástavní práva nebo služebnosti váznoucí na domě).

Právě skutečnost neodpovědnosti odkazovníka za dluhy zůstavitele vedla autory občanského zákoníku dle důvodové zprávy k přesvědčení, že bude využíván k dobročinným a všeobecně prospěšným účelům, a že odkazovníky budou často též charitativní organizace, nadace, církve, muzea a galerie.

¹³⁸ Wellech, E. *Vyznejte se v dědickém řízení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1.vyd. Brno: BizBooks, 2014, str. 43

¹³⁹ Rouček, F., Sedláček, J. *Komentář k československému Obecnému zákoníku občanskému*. Právnické knihkupectví a nakladatelství V.Linhart v Praze, 1963, díl třetí, str. 23 a 221

Zůstavitel zřídí odkaz (*legát*) tak, že v pořízení pro případ smrti (v dovětku, dědické smlouvě nebo v závěti¹⁴⁰) nařídí určité osobě, aby vydala odkazovníku předmět odkazu.

Odkaz může zřídit i osoba, která není například kvůli věku způsobilá k pořízení závěti. Tato osoba však může ze svého majetku odkázat pouze věci malé hodnoty (např. 14 letý může odkázat kamarádovi svou sbírku kartiček hokejistů).

Za odkaz se považuje také darovací smlouva, kdy účinky darování jsou závislé na dvou podmínkách: že obdarovaný dárce přežije, a že dárce se nevzdá práva dar odvolat. Pak se takovéto darování považuje za odkaz a obdarovaný má postavení odkazovníka. V rámci dědického řízení se tedy bude postupovat tak, že se pozůstalost projedná s dědici zůstavitele a následně dědic, kterému připadla darovaná věc, bude povinen vydat věc obdarovanému, jehož právní postavení se smrtí dárce změnilo na odkazovníka. Vzdá-li se dárce práva dar odvolat a vydá-li o tom obdarovanému listinu, půjde o darování pro případ smrti nebo-li tzv. *donatio mortis causa* dle § 2063 NOZ.

Přednostní odkaz lze zanechat také některému spoludědici a u odkazů lze též zřídit náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví. Odkazovníku lze uložit podmínku, doložit čas nebo udělit příkaz, a to vše obdobně, jako lze taková omezení uložit dědici.

Při zřizování odkazů musí každému z dědiců zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina nezatížená odkazy (tzv. *quarta Falcidia*¹⁴¹). V případě, že je dědic zatížen odkazy nad tento limit, má právo na poměrné zkrácení odkazů. Záleží však na něm, zda toto právo uplatní. Jde-li o dědice, který uplatnil výhradu soupisu a zároveň neuplatnil právo na zkrácení odkazů, má dle § 1630 odst. 1 NOZ právo jen na náhradu nákladů učiněných při splnění odkazů a na přiměřenou odměnu (chce-li dědic zajistit, že mu odkazovníci skutečně jeho náklady uhradí, může si k jednotlivým věcem z odkazu uplatnit zadržovací právo).

Odkazy se dle § 1631 NOZ přiměřeně sníží také v tom případě, že čistá pozůstalost¹⁴² nestačí k úhradě dluhů a jiných povinných výdajů, které by měl nést dědic, který uplatnil výhradu soupisu. Právě tímto ustanovením jsou chráněni věřitelé zůstavitele, protože lze

¹⁴⁰ Zřízení odkazu nemůže být jediným obsahem závěti, neboť v takovém případě by nešlo o závěť, ale o dovětek, a tak musí ještě zároveň zůstavit jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti.

¹⁴¹ Zákonodárce si vzal za vzor k tomuto ustanovení institut, který byl v římské říši zaveden zákonem *Lex Falcidia* z roku 40 př.n.l.

¹⁴² Komentářová literatura (Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 320) podotýká, že § 1631 NOZ obsahuje chybu, když používá hypotézu „**čistá pozůstalost** k úhradě dluhů“, a to proto, že čistá pozůstalost je to, co zbyde po úhradě dluhů a správně by tak mělo být slovo čistá vypuštěno. Svědčí o tom také znění § 692 ABGB: „*Nestačí-li pozůstalost k zaplacení dluhů, jiných povinných výloh a k zaplacení všech odkazů, učiní se odkazovníkům přiměřená srážka*“.

dovodit, že úhrada dluhů (a případná úhrada povinného dílu nepominutelného dědice) má před splněním odkazů přednost. Věřitelům však odkazovník nikdy není povinen nic napřímo platit.

V neposlední řadě platí, že nestačí-li pozůstalost k uspokojení všech odkazů, uspokojují se přednostně odkazy zaopatření, výchovy a výživy; ostatní odkazy se přiměřeně sníží. Aplikací těchto ustanovení lze zamezit situaci, že by osoby dědiců získaly hodnotné věci odkazem a zbytek dědictví, který by tvořily dluhy, by se dal odmítnout, čímž by docházelo k neúnosnému poškozování věřitelů zůstavitele.

Odkaz lze zrušit podobně, jako se ruší závěť, tedy pořízením nového odkazu nebo jeho odvoláním. Odkaz je možné však také zrušit fakticky, a to tak, že zůstavitel věc prodá, daruje či zničí. Pokud se věc změní takovým způsobem, že se z ní stane věc jiná, odkaz se tím také zruší (např. ze tří odkázaných nebroušených diamantů se ještě za života zůstavitele stanou po vybroušení a zasazení šperky¹⁴³). Dále např. odkaz pohledávky zanikne tím, že zůstavitel ještě za života svoje peníze na dlužníkovi vymůže a vybere si je. Oproti tomu se odkaz neruší, když zůstavitel o věc přijde bez své vůle (např. věc ztratí či mu je ukradena). Pokud nejde tatáž věc koupit nová, odkazovník má právo na náhradu v penězích.

Odkazy jsou v zásadě splatné 1 rok po smrti zůstavitele (odkazy menších odměn pro zaměstnance a odkazy veřejně prospěšné a dobročinné jsou splatné ihned). Zůstavitel může v svém pořízení uvést splatnost také jinak. *„Pokud se jedná o věc, která se zapisuje do veřejného seznamu, například do katastru nemovitostí, bude odkazovník pro zapsání svého vlastnictví potřebovat prohlášení vykonavatele závěti nebo odkazem obtíženě osoby (nejčastěji dědice) s úředně ověřeným podpisem. Toto prohlášení nahrazuje vydání věci jako takové. Na základě tohoto prohlášení bude odkazovník zapsán do veřejného seznamu na místo zůstavitele.“¹⁴⁴*

6.3 Druhy odkazů

Silnou inspiraci Obecným zákoníkem občanským lze spatřovat i v úpravě jednotlivých druhů odkazů, která je dnes velmi obdobná jako v § 656 – 680 ABGB.

¹⁴³ Wellech, E. *Vyznejte se v dědickém řízení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku*. 1.vyd. Brno: BizBooks, 2014, str. 43

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 48

Na rozdíl od úpravy v ABGB však již v současnosti nemáme zakotvenou speciální podrobnou úpravu odkazu věna, schránky, svršků, domácího zařízení, klenotů, šperků nebo ozdoby, která na některých místech působí dnes až kuriózně.¹⁴⁵

6.3.1 Odkaz věci určitého druhu

Odkazem věci určitého druhu je nařízení odkazu věci, která není určena individuálně. Jedná se o odkaz např. „4 obrazů“, „20 knih, které si odkazovník z pozůstalosti vybere“, „3 alb poštovních známek“ apod. Pro takto určený odkaz má zákon pravidla, která se týkají zejména výběru konkrétních věcí, které mají být odkazovníku vydány. Obecně výběr z věcí (je-li jich více, např. v pozůstalosti je 10 obrazů) provádí osoba obtížená odkazem. Je však povinna zvolit takovou věc, které odkazovník může užívat a bude funkční. Je-li odkazovníku ponecháno, aby si věc sám vybral, může si zvolit i nejlepší věc (např. 20 nejčennějších knih z knihovny o 1000 svazcích). Zůstavitel může také pověřit jinou osobu, aby zvolila, kterou věc má odkazovník dostat. Nevykoná-li příslušná osoba volbu, může odkaz určit soud.

Za tento druh odkazu se považuje i odkaz peněz. Tento „*zavazuje osobu obtíženou odkazem k jejich vyplacení, i když v pozůstalosti žádné peníze nejsou*“¹⁴⁶. Odkazy věcí určených podle druhu se jinak vztahují zásadně jen na věci, které jsou v pozůstalosti. Není-li jich potřebný počet, má odkazovník právo alespoň na ty, které v pozůstalosti jsou.

Zůstavitel může také nařídit, aby se věci určitého druhu opatřily a osoba obtížená odkazem je musí pořídit, a to v jakosti přiměřené osobním poměrům a potřebě odkazovníka.

6.3.2 Odkaz určité věci

Předmětem odkazu zde mohou být zásadě pouze individuálně určené věci náležející zůstaviteli, dědici nebo odkazovníkovi (v případě pododokazu). K odkazu cizí věci se nepřihlíží. Zůstavitel však může nařídit, aby byla koupena a odkazovníku poskytnuta věc náležející jiné osobě. Takovou osobu však k prodeji nelze nutit a nechce-li věc prodat za obvyklou cenu, vyplatí osoba obtížená odkazem odkazovníkovi obvyklou cenu této věci.

¹⁴⁵ Viz např. § 679 ABGB: „*Odkaz zlata nebo stříbra zahrnuje tyto kovy zpracované i nezpracované, nikoli však ražené, ani to, co je jen částí nebo okrášlením jiného předmětu pozůstalostního, např. hodinky nebo krabička. Prádlo nepočítá se k oděvu a krajky k prádlu, nýbrž k ozdobě. Ekvipáží rozumějí se tažné koně a vůz, které byly určeny k pohodlí zůstavitelovu s postrojem k tomu náležejícím, nikoli také jezdecké koně a jezdecký postroj.*“

¹⁴⁶ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 125

Je pak na vůli odkazovníka, jestli se bude pokoušet danou věc koupit sám za jinou cenu, nebo si ponechá peníze.

Předmět odkazu může být také poškozen či dokonce zničen. Pokud k tomuto dojde v době ještě před smrtí zůstavitele, odkazovník má pouze možnost takovýto odkaz odmítnout. Pokud k tomu dojde mezi zůstavitelovou smrtí a splatností, může odkazovník získat náhradu v penězích. Pokud dojde k poškození či zničení věci po termínu, kdy si měl odkazovník věc vyzvednout, nebude mít odkazovník nárok na náhradu v případě, že se jedná o tzv. *vis maior* (typicky povodeň, požár po úderu blesku apod.)

6.3.3 Odkaz pohledávky a odkaz splnění dluhu

Ustanovení § 1612 NOZ o odkazu pohledávky bylo přejato z § 593 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Při odkazu pohledávky je osoba obtížena odkazem povinna postoupit odkazovníkovi pohledávku, a to včetně zjištění a příslušenství. Dále mu vydá veškeré doklady a poskytne informace potřebné k uplatnění pohledávky. Může se jednat o pohledávku, kterou má zůstavitel jako věřitel proti svému dlužníkovi, anebo pohledávku, kterou má osoba obtížena odkazem za svým dlužníkem.

Je-li předmětem odkazu dluh, který má zůstavitel odkazovníkovi uhradit, je osoba obtížena odkazem povinna zůstavitelem uvedený nebo odkazovníkem prokázaný dluh uznat (čímž je dluh utvrzen) a uhradit, a to nejpozději ve lhůtě pro splnění ostatních odkazů (tedy nejpozději do jednoho roku od smrti zůstavitele), bez ohledu na podmínky a lhůty, které byly původně mezi zůstavitelem a odkazovníkem ujednány.

Odkáže-li zůstavitel někomu stejnou částku, jakou mu je sám dlužen, má se za to, že nechtěl odkazem splnit dluh. Odkazovník obdrží dluh i odkaz. Obdobně stanovil ve svém § 667 ABGB: „*Dědic zaplatí částku v tomto případě dvakrát: jednou jako dluh a pak jako odkaz.*“

6.4 Problematická terminologie

V souvislosti se zavedením institutu odkazu se stává velmi problematickou a diskutovanou otázka, zda zůstavitel může i podle nového občanského zákoníku určit podíly svých závětních dědiců tak, že stanoví jednotlivé věci či práva, které mají dědicům připadnout (např. následovně: *“Manželka nabývá všechny úspory a bytové zařízení, syn nabývá auto a chatu a dcera nabývá originál obrazu Jana Zrzavého, všechny moje pohledávky z autorských*

práv a ostatní majetek.“)¹⁴⁷ Dosavadní úprava toto výslovně umožňovala v § 477 OZ, a v praxi tak takovéto závěti převládají, protože většina pořizovatelů vidí smysl závěti právě v rozdělení jednotlivých majetkových položek mezi dědice. Současná úprava se však o povolání dědiců k jednotlivým věcem či právům nezmiňuje, což může ve světle nové právní úpravy vyvolávat dojem, že takovéto povolání není ustanovením dědice, ale zřízením odkazu ve prospěch určité osoby.

Toto pojetí by však ve většině případů neodpovídalo skutečné vůli zůstavitele, která je pro výklad závěti určující. Lze se také odvolat na znění § 1694 odst. 2 NOZ, které počítá s tím, že zůstavitel může v pořízení pro případ smrti „přidělit jednotlivé věci ze svého jmění“. Podle názoru JUDr. L. Muzikáře¹⁴⁸ „bude nutné přidělení jednotlivých věcí chápat jako vyjádření jejich dědických podílů ve věcech, které jim mají připadnout. Ve smyslu judikatury Nejvyššího soudu¹⁴⁹ pak bude potřeba vycházet z toho, že podíly dědiců na pozůstalosti jsou určeny poměrem ceny věcí, které jim byly přiděleny, k celkové ceně majetku, který je předmětem pozůstalosti.“

K zásadní otázce rozlišení mezi ustanovením dědice a nařízením odkazu uvádí JUDr. L. Muzikář¹⁵⁰ další úvahu, když poukazuje na znění § 3070 NOZ („Zemřel-li zůstavitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákona a odporuje-li jeho pořízení pro případ smrti právním předpisům účinným v době, kdy bylo učiněno, považuje se za platné, vyhovuje-li tomuto zákonu.“). Podle tohoto ustanovení by závěti či dovětky obsahující odkazy sepsané před 1.1.2014 mohly obsahovat odkazy, ačkoliv účinná právní úprava v době jejich pořízení s odkazy nepočítala. Toto ustanovení však nemůže převážit nad zásadním požadavkem § 1492 odst. 2 NOZ, že závěť je třeba vyložit v souladu s vůlí zůstavitele. „Je proto třeba si položit otázku, zda a případně od jakého data mohl mít zůstavitel reálnou vůli ustanovit někoho odkazovníkem. Mám za to, že ustanovení § 3070 NOZ je možné (pokud jde o odkazy) aplikovat pouze ve vztahu k závětem pořízeným v době, kdy právní úprava odkaz alespoň v nějaké formě připouštěla, tj. u závětí pořízených od 1.1.1951 do 31.3.1964 (viz § 537 zák. č. 141/1950 o.z.) a dále u závětí pořízených v době, kdy již veřejnost měla možnost seznámit se s ustanoveními nového občanského zákoníku, včetně § 3070, tj. u závětí pořízených po

¹⁴⁷Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 109

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 110

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.5.2000, sp.zn. 21 Cdo 427/2008

¹⁵⁰ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 134

22.3.2012 (kdy byl zák. č. 89/2012Sb. vydán ve Sbírce zákonů). Zcela výjimečně nelze vyloučit aplikaci ustanovení § 3070 ani u závětí pořízených od 1.4.1964 do 21.3.2012, ale pouze tam, kde by se mimo jakoukoliv pochybnost jednalo o ustanovení odkazovníka obdobným způsobem, jak to činí občanský zákoník v § 1594 (tj. tak, že zůstavitel dědici nebo dědicům uloží, aby vydali nějaké osobě předmět odkazu).

Výklad, zda se jedná o ustanovení dědice nebo odkazovníka, však nebude jednoznačný ani u závětí pořízených po účinnosti nového občanského zákoníku. Použití výrazu „odkazují“ u laické veřejnosti nemá např. z hlediska odpovědnosti za dluhy zůstavitele žádného zvláštního významu. Vodítkem není ani to, zda osoba je povolána nabýt jednotlivou věc z pozůstalosti nebo celou pozůstalost, případně podíl na ní. Také důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku připouští, že pořízení o jednotlivé věci ve prospěch určité osoby může být ustanovením dědice a uvádí k tomu příklad.

„Porídí-li tedy zůstavitel např. slovy: odkazují svůj dům sestřenici Anně, chalupu bratru Petrovi a porcelánovou sošku tanečnice přítelkyni Marii Novákové, musí být závěť vyložena.

Je-li tímto výčtem pozůstalost takřka vyčerpána, takže zbývají jen nábytek, šatstvo a nevelké peněžní prostředky na účtu, budou sestřenice a bratr závětními dědici a jejich dědické podíly se určí poměrem hodnot domu a chalupy, zatímco přítelkyně odkazovnicí. Protože „odkázání“ sestřenici a bratrovi nebude zpravidla možné chápat jako příkaz, aby si sestřenice ponechala dům a bratr chalupu, ale jako pouhé zůstavitelovo přání bez právní závaznosti, nezabrání to dědicům, aby si pozůstalost rozdělili i jinak. Zůstavitelova přítelkyně však bude mít právo požadovat, jen co jí bylo odkázáno, a nemůže se tedy proti vůli dědiců domáhat, aby jí dědicové místo sošky tanečnice vydali něco jiného. Ani to ovšem nebrání její dohodě s dědici, ovšem mimo dědické řízení, že se její pohledávka vůči nim nahradí něčím jiným, neboť strany budou v postavení věřitelky a dlužníků, a novace tedy vyloučena není.

Nebude-li však pozůstalost uvedenými hodnotami vyčerpána, např. proto, že v pozůstalosti je ještě zůstavitelův obchodní podnik, několik hektarů pozemků a několik milionů na účtu, budou k pozůstalosti povoláni zákonní dědicové. Sestřenice, bratr i paní Nováková budou mít postavení odkazovníků.“¹⁵¹

Z právě uvedeného příkladu tak lze usuzovat, že v pochybnostech při výkladu, zda jde o povolání dědice nebo zřízení odkazu, bude mít významnou roli hledisko, zda zůstavitelovo pořízení zahrnuje veškerý majetek zůstavitele anebo alespoň jeho podstatnou část (v takovém případě bude projev vůle vykládán jako povolání dědice). Dalším kritériem bude i povaha

¹⁵¹ Důvodová zpráva.

věcí či práv, které mají jednotlivým osobám připadnout a poměr jejich hodnoty ke zbytku majetku (drobnosti a jednotlivé předměty, jejichž hodnota je v porovnání s dalším zanechaným majetkem nepatrná, budou považovány za odkaz).

K této problematice zatím neexistuje aktuální judikatura, ačkoliv pro praxi má prvořadý význam. Je však možné inspirovat se v judikatuře¹⁵² z doby Obecného občanského zákoníku, která postupně řešila celou řadu konkrétních případů rozlišování mezi dědictvím a odkazem.

Otázka, zda je určitá osoba povolána za dědice nebo zda je odkazovníkem, musí být vyřešena v rámci řízení o pozůstalosti. Odkazovník se totiž může domáhat žalobou proti dědicům práva na vydání odkazu jen tehdy, není-li pochyb, že taková osoba je odkazovníkem. Vzhledem k tomu, že soud usnesením potvrzuje nabytí dědictví pouze dědicům a zároveň je před jeho vydáním povinen zjistit, zda byly splněny povinnosti vůči odkazovníkům, nemohl by takové usnesení vydat, dokud nemá zcela jasno v tom, kdo je dědicem a kdo odkazovníkem. S ohledem na příznivější postavení osoby odkazovníka lze předpokládat, že osoba bude trvat na tom, že je odkazovníkem. Nemůže jí tak být uloženo, aby se domáhala určení, že je odkazovníkem (a nikoliv dědicem), když zákon počítá pouze se spory o dědické právo (§ 1672 a násl. NOZ a § 168 z.ř.s.). Za možný způsob při řešení sporů o výklad, zda jde o ustanovení dědice nebo zřízení odkazu, považuje JUDr. L. Muzikář¹⁵³ následující:

„Osoby, jejichž dědické právo je nesporné (např. dědici ze zákona, povolání k majetku, o kterém nebylo pořízeno; dědici ze závěti, u kterých není pochyb, že jsou povoláni jako dědici) mají právo trvat na tom, že ten, u koho není ze závěti zcela zřejmé, zda je povolán za dědice nebo odkazovníka, byl podle zůstavitelovy vůle povolán za dědice (proto bude i jeho povinností hradit zůstavitelovy dluhy). V takovém případě bude nutné tuto osobu až do vyřešení sporu o výklad závěti považovat za osobu, o jejíž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno a za možného dědice, tj. za účastníka dědického řízení. (§ 6 odst. 1 z.ř.s. a § 110 odst.1 z.ř.s.). Spor o výklad závěti pak bude možné řešit postupem podle § 170 z.ř.s., i když zřejmě poněkud netradičním způsobem, tj. tak, že bude dědicům, jejichž dědické právo není sporné, uloženo podat žalobu, že dědicem je ještě někdo další (kdo se považuje za odkazovníka) nebo tomu, kdo tvrdí, že je odkazovníkem podat žalobu na určení, že není dědicem. Bude-li však sám odkazovník tvrdit, že je dědicem, půjde o obvyklý spor o dědické právo.“

¹⁵² Rouček, F., Sedláček, J. *Komentář k československému Obecnému zákoníku občanskému*. Právnické knihkupectví a nakladatelství V.Linhart v Praze, 1963, díl třetí, str. 23 a násl.

¹⁵³ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 139

V praxi tak lze právníkům doporučit, aby se pro vyloučení pochybností do závěti převzala terminologie zákona (především § 1594 NOZ) a tak má-li se tak jednat o odkaz, vyjádří se odkaz např. těmito slovy: „*Zřizuji synovci Radkovi odkaz své sbírky známek a nařizuji svým dědicům, aby mu tento předmět odkazu vydali*“¹⁵⁴. Nutno podotknout, že u holografních závětí uložených u zůstavitele doma nelze důsledné rozlišování mezi ustanovením dědice a odkazovníka zajistit a bude tak často pouze otázkou výše nastíněného výkladu.

6.5 Dědění odkazovníků

Výše bylo vysvětleno zákonné ustanovení § 1477 odst. 2 NOZ, podle něhož „odkazovník není dědicem“, a tak by se mohlo zdát, že nadpis této podkapitoly je jakýmsi oxymóronem. Není však tomu tak.

Nedojde-li totiž k posloupnosti podle dědické smlouvy nebo podle závěti a nenabude-li dědictví ani žádný dědic ze zákona, nemusí nutně ještě dědictví připadnout státu jako tzv. odúmrtí (*caducum*). Podle § 1633 odst. 1 NOZ totiž platí, že nedědí-li dědici podle posledního pořízení (např. proto, že zůstavitele nepřežili) ani žádný dědic ze zákona (např. proto, že dědictví odmítl), stávají se z odkazovníků dědici a nabývají dědictví podle poměru hodnoty svých odkazů. Odkazovník pak získává postavení dědice ze zákona.

Ustanovení tedy bude možné aplikovat jen v případě, že zůstavitel pořídil pro případ své smrti dědickou smlouvou nebo závětí, ve které ustanovil dědice a zároveň tímto pořízením (nebo samostatně dovětkem) zřídil odkazy. V ustanovení § 1633 odst. 1 NOZ se tak odráží preferování zůstavitelova obecného záměru pořídít o svém majetku ve prospěch testamentárních dědiců a odkazovníků, před striktním postupem podle zákona. V porovnání s předchozí úpravou je tak omezena možnost, že pozůstalost připadne státu, a to nejen v důsledku zavedení páté a šesté třídy zákonných dědiců pro vzdálenější příbuzné, ale také tímto principem.

K této situaci může dojít i tam, kde by zákonná dědická posloupnost měla nastat jen k části pozůstalosti a není zde žádný zákonný dědic. Poměr, v jakém odkazovníci uvolněnou část pozůstalosti nabydou, je dán poměrem hodnoty jejich odkazů.

¹⁵⁴ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 114

Odborná literatura¹⁵⁵ obsahuje příklad. „Zřídil-li např. zůstavitel pro odkazovníka A odkaz, jehož hodnota je 10 000 Kč a pro odkazovníka B odkaz v hodnotě 30 000Kč, nabudou uvolněnou část pozůstalosti v poměru $10\ 000 : 30\ 000 = 1 : 3$, tzn. Odkazovník A $\frac{1}{4}$ a odkazovník B $\frac{3}{4}$. Uvolnila-li se např. $\frac{1}{3}$ pozůstalosti, nabude odkazovník A $\frac{1}{4}$ z $\frac{1}{3}$, tj. $\frac{1}{12}$ pozůstalosti a odkazovník B $\frac{3}{4}$ z $\frac{1}{3}$, tj. $\frac{3}{12}$ pozůstalosti. Je-li uvolněná část pozůstalosti vyjádřena hodnotově, např. uvolní-li se část pozůstalosti v hodnotě 80 000 Kč, nabude odkazovník A $\frac{1}{4}$, tj. část v hodnotě 20 000 Kč a odkazovník B $\frac{3}{4}$, tj. část v hodnotě 60 000Kč.“

Pro úplnost dodávám, že pokud dojde k aplikaci ustanovení § 1633 odst. 1 NOZ, odkazovníci zůstanou odkazovníky ve vztahu k předmětům, které jim zůstavitel odkázal, ale ve vztahu k celému zbytku pozůstalosti budou v postavení dědiců.

7. NOVÉ INSTITUTY CHRÁNÍCÍ VĚŘITELE ZEMŘELÉHO

7.1 Problémy věřitelů zůstavitele za účinnosti OZ č. 40/1964Sb.

Jak již bylo výše několikrát zmíněno, úprava nového občanského zákoníku značně posílila postavení věřitele zůstavitele, které bylo nedostačující. „Postavení věřitelů vůči dědicům je příliš slabé a nabízí se otázka, zda tak není ve vztahu k věřitelům porušováno právo na spravedlivý proces, když věřitelé nejsou účastníky dědického řízení a nemohou se účinně bránit snahám dědiců o zamčení majetku zůstavitele a tím i snížení obecné ceny dědictví.“¹⁵⁶ Věřitelé byli do značné míry vydáni na milost dědicům a museli doufat v jejich poctivost. Dovolím si tedy v této podkapitole rozebrat s jakými problémy (kromě omezené odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele) se věřitelé za účinnosti předchozí právní úpravy v souvislosti se svými pohledávkami za zůstavitelem museli potýkat.

Pro názornost vyjdu z příkladu, kdy věřitel a dlužník uzavřeli smlouvu o půjčce ve výši 200 000,- Kč a k půjčce došlo. Splatnost půjčky nastala ještě za života zůstavitele (dlužníka) a věřitel nevymáhal (např. z kamarádství) půjčku soudně ještě 2 a půl roku. Dlužník zemřel a zbývá tak 6 měsíců do uplynutí promlčecí lhůty, jelikož dle § 111 OZ změna v osobě věřitele nebo dlužníka nemá na běh promlčecí lhůty vliv (stejně tak obecně dle § 604 NOZ). Věřitel však musí řešit koho zažalovat a v jakém rozsahu. Zpravidla se tak musel právně bdělý věřitel obrátit na notáře jako soudního komisaře, prokázat mu svou pohledávku a žádat po

¹⁵⁵ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 160

¹⁵⁶ Přidal, O. *Zjišťování majetku zůstavitele*. Právní rádce, 2007, č. 11, str. 16

předběžném šetření o sdělení okruhu dědiců a jejich nacionalí. Problémem je, že dědicové mohou v této fázi stále dědictví odmítnout a tím se změni okruh dědiců. Dalším problémem je, že věřitel neví, v jakém poměru dědicové odpovídají za dluh 200 000,- Kč, protože ještě není rozhodnuto, co z dědictví nabyli. Určitým námětem k řešení tohoto právního vakua bylo být rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁵⁷, dle kterého v případě, že účastníku řízení není při podání žaloby znám okruh dědiců z probíhajícího dědického řízení, jenž by měl stát na straně žalované, je třeba řízení ve smyslu § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř. přerušit do doby, než bude znám okruh dědiců (a nikoliv vyzvat k odstranění vad a poté žalobu odmítnout, jak nesprávně postupovaly soudy nižších instancí v předchozím citovaném rozhodnutí). Stačí tak, když věřitel žalované označí „právní nástupci pana XY, narozeného dne..., zemřelého dne..., posledně bytem...“. Další variantou, kterou v této souvislosti nabízí odborná literatura je tvrzení, že případná námitka promlčení je v rozporu s dobrými mravy a proto by mohl věřitel žalovat dědice i po zdánlivém uplynutí lhůty.¹⁵⁸ „Bylo by totiž v rozporu s dobrými mravy, aby věřiteli, který se řádně snaží vést řízení, bylo bez jeho viny znemožněno uplatnit právo (protože by se toto promlčelo), když věřitel nijak nezavinil situaci, za které není jasné, kdo jsou právní nástupci, a když se snaží v maximální možné míře využít všech zákonných prostředků.“¹⁵⁹

Od účinnosti nového občanského zákoníku byl tento problém částečně vyřešen, a to vložím důležitého hmotněprávního ustanovení § 643 odst. 1 NOZ, podle něhož „Přešla-li povinnost na dědice, skončí promlčecí lhůta nejdříve uplynutím šesti měsíců ode dne, kdy bylo dědici nabytí dědictví potvrzeno.“¹⁶⁰ Domnívám se, že de lege ferenda by v tomto ustanovení mohlo být zakotveno znění „Přešla-li povinnost *nebo* právo na dědice.“, a to proto, že v právní úpravě stále není vyřešen problém hrozícího zániku žalovatelnosti pohledávky, kterou měl zůstavitel za svým dlužníkem, ke kterému může dojít i během dědického řízení.

¹⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.6.2006, sp.zn. 32 Odo 169/2006

¹⁵⁸ To, že námitka promlčení může být v rozporu s dobrými mravy, bylo již opakovaně v praxi judikováno. Viz rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 6.9.2005, sp. Zn. I. ÚS 643/04 nebo rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 15.1.1997, sp. zn. II. ÚS 309/2005.

¹⁵⁹ Přidal, O. *Nepříjemnosti s úmrtím dlužníka*. Právní rozhledy, 2007, č. 12, str. 446.

¹⁶⁰ Důvodová zpráva k tomu uvádí: „Zemře-li dlužník, ocitne se věřitel často v bezvýchodné situaci, protože pokaždé nelze rychle a bezpečně zjistit, kdo je dlužníkovým dědicem nebo na koho přešel zůstavitelův dluh. Tak tomu může být, pokud je dědic neznámý, pokud se zpochybňuje platnost závěti či platnost prohlášení o vydědění nebo pokud několik osob soupeří o dědické právo z jiného důvodu a v řadě dalších situací. Proto se navrhuje stanovit, že v takovém případě neskončí promlčecí lhůta dříve, než uplyne alespoň šest měsíců ode dne, kdy bylo dědici potvrzeno nabytí dědictví.“

Dalším problémem byla snaha dědiců o neuvedení veškerého majetku v dědickém řízení, případně snaha o jeho podhodnocení, a to z toho důvodu, že tím byla limitována jejich odpovědnost za dluhy zůstavitele (a také snížena odměna notáře). Tento problém se zavedením institutu neomezené odpovědnosti a výhrady soupisu však odpadl. Dle předchozí úpravy § 175b o.s.ř. nebyl věřitel zásadně účastníkem dědického řízení, a tudíž nemohl do řízení nijak zasahovat. Mohl využít pouze § 44 odst. 2 o.s.ř. a prokázat právní zájem na nahlížení do spisu, aby zjistil, jaký majetek je předmětem dědictví a sám pak pátral po dalším zůstavitelově majetku. Pokud neuvedená aktiva zjistil, mohl dát dědickému soudu podnět, aby je projednal. Soud se však omezil jen na zjištění spornosti těchto aktiv a odkázal věřitele na podání žaloby. Petit této žaloby dle odborné literatury měl *„znít na určení, že zůstavitel-dlužník byl ke dni smrti vlastníkem konkrétního majetku.“*¹⁶¹ Věřitel musel následně v řízení pracně prokazovat, že věc skutečně patřila zůstaviteli a měla by být proto zahrnuta do pozůstalosti a o její hodnotu se má rozšířit povinnost dědice k úhradě zůstavitelových dluhů.

Podle § 112 z.ř.s. nyní platí, že *„Zůstavitelův věřitel je účastníkem, jde-li v něm o odloučení pozůstalosti, které navrhl, nebo o soupis pozůstalosti, který navrhl.“* a dále také platí, že když věřitel zatajuje určitý majetek, změní se jeho limitovaná odpovědnost v neomezenou (viz blíže v kapitole 4.2.3. této práce).

Třetím problémem, který odborná literatura¹⁶² nastiňuje, byla nemožnost dovodit z právního předpisu zákaz upřednostnění uspokojení některých věřitelů, a tak pokud již dědic do výše ceny nabytého dědictví plnil, nebylo možné po něm již požadovat zaplacení další částky (dle současné úpravy by tato limitace v případě neuplatnění výhrady soupisu samozřejmě neplatila). *„Taková situace dává značný prostor pro vychytralé dědice uzavírat s věřiteli všelijaké dohody. Dokonce není vyloučeno, aby takovýto dědic zvýhodnil jako věřitele sebe samého, pokud měl pohledávku vůči zůstaviteli.“* S názorem autora v poslední větě nesouhlasím a to proto, že se domnívám, že závazek by zanikl splnutím a tak by dědic sám sebe uspokojovat ani nemohl. Upřednostňování některých věřitelů již také obecně řeší § 1713 NOZ. *„Uspokojí-li dědic některého z hlásících se věřitelů bez zřetele na práva ostatních, a nedosáhne-li proto některý věřitel úplného uhrazení pohledávky z pozůstalosti, je dědic věřiteli zavázán nad rámec uvedený v § 1692, a to až do výše, v jaké by věřitel dosáhl uspokojení při likvidaci pozůstalosti podle jiného právního předpisu.“*

¹⁶¹ Přidal, O. *Zjišťování majetku zůstavitele*. Právní rádce, 2007, č. 11, str. 15

¹⁶² Přidal, O. *Nepřijemnosti s úmrtím dlužníka – aneb kdo zemře, vyhraje*. Bulletin advokacie, 2007, č. 12, str. 30

7.2 Odloučení pozůstalosti

Institut odloučení pozůstalosti je upraven v § 1709 NOZ a jeho smyslem je předejít situaci, aby se pozůstalost smísila se jměním dědice, je-li tu obava z předlužení tohoto dědice.¹⁶³ Odloučení pozůstalosti pak zajišťuje věřiteli možnost uspokojit svou pohledávku z pozůstalosti bez ohledu na to, že má dědic další dluhy, protože pozůstalost zůstane odloučena od jmění dědice a bude spravována jako samostatné oddělené jmění. Pokud by toto věřitel neučinil, byl by s největší pravděpodobností majetek z pozůstalosti použit na úhradu dluhů samotného dědice vůči jeho věřitelům a nebylo by následně již z čeho uspokojit pohledávku zůstavitelova věřitele.

Tento institut je zcela běžný i v ostatních moderních systémech evropské kontinentální úpravy. Lze uvést např. rakouskou úpravu v § 812 ABGG (*Absorderung der Verlassenschaft*) nebo italskou úpravu v § 512 Codice civile (*Separazione dei beni del defunto*). Za účinnosti Obecného zákoníku občanského na našem území se tento institut nazýval tzv. oddělení pozůstalosti. S nástupem účinnosti zákona č. 40/1964 Sb. však spolu s přechodem majetku ze zůstavitele na dědice automaticky došlo ke splynutí děděného majetku s majetkem dědice samého (tzv. *confusio bonorum*), aniž se o to dědic nějak přičinil. Zákonem č. 40/1964 Sb. tak již nebylo pamatováno na možnost dosáhnout oddělení obou druhů majetku.

Nyní o návrhu věřitele na odloučení pozůstalosti (tzv. *separatio bonorum*) rozhoduje soud a věřitel musí osvědčit (nikoliv prokázat¹⁶⁴), že existuje důvodná obava z předlužení dědice. Návrh na odloučení pozůstalosti však musí věřitel podat dříve, než soud potvrdí nabytí dědictví. Dále dle § 1709 odst. 1 NOZ platí, že soud nevyhoví návrhu věřitele, pokud je zřejmé, že k obavě z předlužení není důvod. Nový občanský zákoník tak brání tomu, aby věřitelé podávali proti dědicům zjevně šikanózní návrhy.

Věřitelem je zde nejen osoba, která má pohledávku za zůstavitelem, ale též odkazovník, nepominutelný dědic, či osoba, které náleží právo na zaopatření.

Jednoznačným důsledkem odloučení pozůstalosti, který je ve prospěch věřitele, je skutečnost, že z odloučené pozůstalosti se uspokojí jen ten věřitel, který si odloučení vyžádal. Navrhnout odloučení pozůstalosti nemusí být však pro věřitele vždy výhodné. Věřitel lze

¹⁶³ Je zde otázkou, zda takto zadlužená osoba dědice se v praxi bude často stávat dědicem – dle § 1647 NOZ může totiž zůstavitel takto zadluženého a marnotratného dědice vydědit, pokud se obává, že pro své potomky tento dědic nezachová ani povinný díl.

¹⁶⁴ Sloveso „prokázat“ obecně obsahuje vyšší míru jistoty o pravdivosti tvrzeného skutkového stavu věci – vyloženo např. v Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29.9.2014 pod sp.zn. 1 Cmo 162/2014

doporučit, aby si vždy důkladně prověřil, zda pozůstalost po odloučení bude postačující k úhradě jeho pohledávky a zda dědic opravdu nemá další majetek, který by mohl k úhradě pohledávky sloužit. Druhým důsledkem odloučené pozůstalosti je totiž skutečnost, že věřitel, jehož návrhu bylo vyhověno, ztrácí právo uspokojit se z ostatního dědicova majetku a to i za situace, kdy tento dědic neuplatnil právo soupisu.¹⁶⁵ Nejenže je tudíž potřeba zvažovat, zda je pozůstalost dostačující k uspokojení věřitelova majetku, ale také jaký druh aktiv ji tvoří. V případě, že je celá pozůstalost např. tvořena jednou, byť hodnotnou, nemovitostí, zbavuje se věřitel jejím odloučením možnosti, aby se uspokojil z likvidnějšího majetku dědice, např. z peněžních prostředků uložených na jeho běžném bankovním účtu, nebo se také může ukázat, že dědic nebyl vůbec předlužen.

Občanský zákoník neřeší výslovně případ, kdy by o odloučení pozůstalosti požádalo více věřitelů, avšak pozůstalost by nepostačovala ke krytí všech jejich pohledávek. Novotný zastává ve své publikaci¹⁶⁶ názor, že „v takovém případě by se pohledávky věřitelů uspokojily z pozůstalosti poměrně. V úvahu samozřejmě připadá i přednostní uspokojení některého věřitele, pokud by nap. do pozůstalosti patřila věc, na které vázne zástavní právo tohoto věřitele k uspokojení jeho pohledávky.“ S tímto názorem nelze než souhlasit.

Pokud věřitel navrhne odloučení pozůstalosti a soud jeho návrhu vyhoví, učiní soud bezodkladně také opatření zajišťující pozůstalost – tzv. závěru a dále nařídí soupis pozůstalosti. Kromě dědice tak může o soupis pozůstalosti požádat i věřitel zůstavitele, a to ve formě návrhu na odloučení pozůstalosti.

Odloučení by mělo trvat i po skončení řízení o pozůstalosti, a to až do doby, dokud není splněn dluh, pro nějž k odloučení došlo. Odloučení totiž nebrání vydání usnesení o potvrzení o nabytí dědictví. Přílohou takového usnesení by však měl být seznam majetku patřícího do odloučené pozůstalosti, a to dle § 152 odst. 2 z.ř.s.

Pro úplnost uvádím, že o návrhu na odloučení pozůstalosti soud vždy rozhodne ve formě usnesení (§ 152 z.ř.s.). Odloučena by měla být vždy jen ta část pozůstalosti, která je přiměřená osvědčené pohledávce věřitele. V případě, že tuto pohledávku dědicové následně nezařadí do soupisu či věřitel není ve vymáhání své pohledávky aktivní, měl by soudní komisař usnesení o odloučení pozůstalosti zrušit.

¹⁶⁵ Obdobně tomu bylo dle § 812 ABGB: „Ale v takovém případě neručí již mu dědic vlastním jménem, i když se přihlásil jako dědic bezvýhradně.“

¹⁶⁶ Novotný, P., Novotná, M. *Nový občanský zákoník Dědické právo*. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 2014, ISBN 978-80-247-5168-9, str. 107

7.3 Závěra pozůstalosti a plnění do úschovy soudu

Závěra pozůstalosti je zakotvena v § 1682 NOZ a její procesní úpravu obsahuje § 149 z.ř.s. Účelem a smyslem institutu závěry pozůstalosti je zajištění a ochrana zůstavitelova majetku, je-li tu důvod:

- a) na straně dědiců – např. některý z dědiců¹⁶⁷ je nesvéprávný nebo neznámého pobytu, anebo věřitel osvědčil obavu z předlužení dědice a navrhl odloučení pozůstalosti, jak je popsáno výše;
- b) na straně pozůstalosti – např. je obava, že bude předlužena;
- c) jiný důležitý pro zvláštní opatrnost – např. tvoří-li pozůstalost vzácná umělecká sbírka¹⁶⁸.

Závěru pozůstalosti lze nařídít jen o takovém majetku, o kterém lze mít za to, že patří zůstaviteli. Týká-li se důvod (nesvéprávnost, nepřítomnost, neznámost dědice) jen některého z dědiců, postačí závěra takové části pozůstalosti, která stačí k uspokojení dědického práva tohoto dědice.

Pakliže do pozůstalosti patří nemovitá věc, která poskytuje dostatečnou jistotu (její obvyklá cena je v dostatečné výši), pak podle § 1693 NOZ závěra pozůstalosti pozbývá opodstatnění a není jí třeba.

Závěra pozůstalosti je vlastně jiným označením pro některá dřívější tzv. neodkladná opatření, spočívající v zajištění dědictví a činěná podle § 175e odst. 2 o.s.ř. ve znění do 31.12.2013.

Závěru pozůstalosti nařizuje pozůstalostní soud usnesením, proti kterému je přípustné odvolání.

Z procesního hlediska je fakticky závěrou dle § 149 z.ř.s.:

- a) uložení takového majetku do úschovy u soudu, soudního komisaře nebo u vhodného schovatele,
- b) zapečetění v zůstavitelově bytě nebo na jiném vhodném místě (např. v garáži, kanceláři, ateliéru nebo chatě a dále např. zapečetění psacího stolu nebo skříňky na pracovišti).

¹⁶⁷ Dle Šešiny je toto ustanovení třeba použít, i když osoba ještě dědicem není. Může se jednat např. o případ, kdy jedné dceři zůstavitel vše mýnil přenechat závětí. Má však ještě druhou dceru, která žije v zahraničí a lze se důvodně domnívat, že uplatní své právo na povinný díl - Vlastní poznámky z osobní účasti na semináři Jednoty českých právníků Praha – 19.3.2015 – téma Praktické poznatky z aplikace dědického práva v NOZ.

¹⁶⁸ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-266-3, str. 225

V širším smyslu lze za závěru považovat také:

- c) zákaz výplaty z účtu nebo vkladní knížky (dle § 150 z.ř.s.),
- d) uložení povinnosti dlužníkům zůstavitele, aby plnění skládali do úschovy soudu (dle § 151 z.ř.s.).

Konkrétní forma provedení závěry pozůstalosti je vždy na úvaze soudu. Postup při přijímání úschov v řízení o pozůstalosti upravuje § 283 z.ř.s. (přijímání peněz na účet soudu, případně do kovové skříně soudu nebo soudního komisaře), § 234 z.ř.s. (přijímání vkladních knížek, cenných papírů, hotovosti do 20 000,- Kč a drobných hmotných movitých věcí do kovové skříně soudu nebo soudního komisaře či úschovy u banky) a § 285 z.ř.s. (přijímání jiných hmotných movitých věcí, které pro jejich velikost či povahu nelze uložit do kovové skříně, do úschovy u vhodného schovatele). Dále dle § 83 j.ř.s. se závěra pozůstalosti zajištěním motorového vozidla provede uložení dokladů a startovacího zařízení do úschovy u soudu nebo soudního komisaře, nachází-li se vozidlo na vhodném místě.

Podle § 85 j.ř.s. se zapečetění provede zpravidla lepicími páskami a otisky úředního razítka u vstupu do objektu tak, aby bylo možné následně zjistit, zda nedošlo k násilnému vniknutí do tohoto prostoru. O zapečetění se vyhotoví protokol. Zapečetění nelze provést, nebyl-li zůstavitel jediným uživatelem bytu nebo jiného prostoru nebo brání-li tomu jiná závažná okolnost.

Náklady spojené s úschovou hradí schovatel stát. Stát má proti účastníkům (dědicům) podle výsledku řízení právo, aby mu nahradili náklady spojené s úschovou.

Novou formou zajištění majetku (zejména *pohledávek zůstavitele, které měl vůči svým dlužníkům*) je oprávnění soudu uložit usnesením dlužníkům zůstavitele, aby svůj dluh vůči zůstaviteli plnili složením do úschovy soudu, s upozorněním, že plnění provedená jinam (např. úhrada některému z dědiců) nebudou mít za následek splnění dluhu. Tato úprava je zakotvena v § 151 z.ř.s. Ustanovení tak umožňuje přímo notáři při výkonu působnosti soudního komisaře vyzvat dlužníky zůstavitele k plnění jejich dluhů a dlužníci zůstavitele se tedy nemůžou bránit tím, že po smrti zůstavitele nevěděli, komu a jak mají plnit. Tím je oproti dřívější úpravě posílena ochrana dědiců před dlužníky zůstavitele. Toto usnesení může vydat i pověřený zaměstnanec notáře dle § 123 odst. 2 z.ř.s.

7.4 Zcizení dědictví

Zcizení dědictví není jako takové institutem, který by byl v právním řádu zakotven primárně pro ochranu věřitele. Do této kapitoly je však zařazen z toho důvodu, že je důkazem toho, že ochrana věřitele se právní úpravou dědického práva táhne jako pomyslná červená nit. Při využití tohoto institutu jsou totiž věřitelé chráněni, a to zakotvením solidární odpovědnosti nabyvatele a zcizitele za dluhy zůstavitele, která bude blíže rozebrána níže.

Zcizení dědictví dle § 1714 a násl. NOZ je staronovým¹⁶⁹ institutem, který umožňuje, aby dědic převedl svá práva a povinnosti náležející k pozůstalosti na jinou osobu, na nabyvatele.

Ke zcizení dědictví lze přistoupit teprve po smrti zůstavitele, protože teprve smrtí zůstavitele se potencionální zákonný nebo povolávaný dědic stane dědicem skutečným, který může s dědictvím disponovat. Uzavřením smlouvy o zcizení dědictví ještě za zůstavitelova života by byla zcela evidentně porušena zásada *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* a podle důvodové zprávy by šlo o zdánlivou smlouvu bez právních účinků, a to i v případě, že by byla uzavřena s odkládací podmínkou.

Zcizením se rozumí převod dědictví na jinou osobu, a to jak převod úplatný (obdobný kupní smlouvě), tak bezúplatný (obdobný darovací smlouvě). Zcizením dědictví vstupuje nabyvatel do práv a povinností převodce k pozůstalosti, avšak samotné zcizení nemá vliv na postavení případných ostatních spoludědiců. Smlouvu o zcizení dědictví je možno uzavřít v podstatě ihned po smrti zůstavitele (pokud je jasné, kdo bude dědicem), a to bez ohledu na běh dědického řízení. Z procesního hlediska „*namísto dědice pokračuje soud v řízení s nabyvatelem dědictví, jestliže zcizitel (dědic) a nabyvatel o to u soudu do protokolu výslovně požádají a zcizení dědictví prokážou.*“¹⁷⁰ Smlouvu je možno uzavřít s jakoukoliv osobou, která nemusí mít s rodinou zůstavitele nic společného.

Smlouva o zcizení dědictví je občanským zákoníkem prohlášena za odvážnou, tzv. *aleatorní* smlouvu. Odvážná smlouva je v § 2756 NOZ definována jako smlouva, u které závisí prospěch nebo neprospěch alespoň jedné ze smluvních stran na nejisté události. Důsledkem potom je, že žádná ze stran aleatorní smlouvy se nemůže následně dovolávat práv z důvodu změny okolností (§ 1764 až 1766 NOZ) nebo pro neúměrné krácení (nazývané

¹⁶⁹ Bylo upraveno již v § 1278 a násl. ABGB, a to velmi obdobně, včetně požadavku na notářský zápis, odvážné povahy při neprovedení soupisu, nákladů pohřbu atd. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku však uvádí, že institut byl převzat ze švýcarské právní úpravy.

¹⁷⁰ Muzikář, L. *Řízení o pozůstalosti (I. část)*. Zpravodaj Jednoty českých právníků, 2015, č. 2, str. 61

právní vědou také jako tzv. *laesio enormis*).¹⁷¹ Obdobně je tomu při sázce nebo koupi budoucích užitků. O odvážnou smlouvu nejde při zcizení dědictví jen tehdy, pokud byl za základ smlouvy vzat seznam práv a povinností, které přebírá nabyvatel dědictví. Důvodová zpráva vysvětluje, že termín „seznam“ byl použit záměrně, aby došlo k odlišení od soupisu pozůstalosti. Dle mého názoru však stejně může docházet z záměně s institutem seznamu pozůstalostního majetku dle § 1687 odst. 1 NOZ, který může soupis pozůstalosti nahradit, avšak na rozdíl od seznamu aktiv a pasiv je vypracováván správcem pozůstalosti.

Pokud se tedy strany dohodnou na vyhotovení seznamu převáděných práv a povinností a v pozůstalosti bude chybět některé aktivum nebo přebývat některé pasivum, které v seznamu nebude uvedeno, bude se jednat o vadu a dědic jako převodce bude povinen se s nabyvatelem vypořádat. Je nutno zdůraznit, že předmětem zcizení je vždy dědické právo jako takové, a to nelze redukovat jen na seznam aktiv a pasiv, který bude přílohou smlouvy. Pokud by tomu tak bylo, nešlo by o zcizení dědictví, nýbrž pouze o prodej nebo darování věcí z pozůstalosti.

Z povahy smlouvy o zcizení dědictví jako smlouvy odvážné dále plyne, že dědic (zcizitel) odpovídá nabyvateli ze zákona jen za pravost svého dědického práva, jak je udal. Pokud by nabyvatel v této souvislosti utrpěl škodu, je zcizitel povinen ji nabyvateli uhradit.

Smlouva o zcizení dědictví musí být dle § 1714 odst. 3 NOZ uzavřena ve formě notářského zápisu. Neprodleně po jejím uzavření musí oznámit strany soudu, který vede řízení o dědictví, že tuto smlouvu uzavřely a že dědictví bylo zcizeno.

Zásadně platí, že nabyvatel má nárok jen na to, co přísluší dědici z dědictví a nemůže si nic nárokovat z vlastního majetku dědice. Vedle toho nemá nabyvatel nárok ani na písemnosti, podobizny a záznamy rodinné povahy. Další pravidlo říká, že nabyvateli náleží vše, co dědic už dědickým právem obdržel. Na druhé straně musí nabyvatel nahradit zciziteli náklady, které zcizitel již vynaložil ze svého majetku na pozůstalost (např. dědic zaplatil ze svého majetku opravu věci náležející do pozůstalosti). Pokud je však základem smlouvy seznam práv a povinností, která nabyvatel přebírá, záleží na obsahu ujednání smluvních stran, zda si tato pravidla nedohodnou jinak.

Další dispozitivní ustanovení ukládá nabyvateli, aby nahradil dědici i náklady zůstavitelova pohřbu a opatření pohřebiště, pokud si strany nesjednají něco jiného. U tohoto pravidla není stanovena podmínka sepsání seznamu práv a povinností.

¹⁷¹ Dle § 1793 odst. 1 NOZ: „Zavázli-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy.“

Pokud dědic před zcizením dědictví pozůstalost spravoval, odpovídá nabyvateli ve stejném rozsahu jako příkazník ze smlouvy o příkazu. Znamená to, že zcizitel odpovídá nabyvateli za to, že správu pozůstalosti vykonával poctivě a pečlivě podle svých schopností.

V souvislosti se zcizením dědictví vyvstává v neposlední řadě otázka, jak budou chránění věřitelé zůstavitele a zda nemůže být splnění jejich pohledávky v důsledku zcizení dědictví ohroženo. Zákonodárce na ochranu věřitelů pamatoval tím, že v § 1720 NOZ zakotvil společnou a nerozdílnou odpovědnost nabyvatele a zcizitele za dluhy zůstavitele. Důvodová zpráva vysvětluje, že toto ustanovení brání zcizení dědictví vedené podvodnými úmysly a cílem věřitele poškodit, tedy před jednáními tzv. *in fraudem creditoris*. Obdobně tomu bylo též podle § 1282 ABGB: „*Věřitelové dědictví a odkazovníci mohou však pro své uspokojení se držeti jak kupce dědictví, tak i dědice samého. Jejich práva, jakož i ona dlužníků dědictví, nezmění se prodejem dědictví a ujmutí se dědictví jedním platí i pro druhého.*“

Lze tak doporučit, aby i ve smlouvě byl výslovně zakotven závazek nabyvatele nahradit zciziteli to, co zcizitel uhradí věřiteli, který u něj uplatní celé své právo na zaplacení své pohledávky vůči zůstaviteli. Rozsah odpovědnosti nabyvatele za dluhy zůstavitele bude vždy záviset také na tom, zda dědic (zcizitel) uplatnil právo na výhradu soupisu, nebo zda jej neuplatnil, případně jak se v této věci rozhodne nabyvatel, pokud vzhledem k fázi řízení o pozůstalosti ještě bude mít možnost vyjádřit se k tomu, zda uplatní právo na výhradu soupisu, nebo zda jej neuplatní.

Mluví-li se o odpovědnosti za dluhy zůstavitele, je otázkou, zda zcizitel odpovídá také za splnění odkazů a práva na povinný díl nepominutelného dědice. Dle komentářové literatury¹⁷² „*lze mít za to, že v tomto směru zcizitel neodpovídá, protože v těchto případech o dluhy zůstavitele nejde a nabyvatel jako dědic tyto nároky bude muset uspokojit sám, případně se spoludědici.*“

Pro úplnost uvádím, že odborná literatura¹⁷³ čteně obsahuje názor, že „*právo na odkaz představuje majetkové právo, se kterým může odkazovník po jeho vzniku nakládat, tzn., že jej může i převést na jiného; půjde o postoupení pohledávky, tedy o určitou dobu zcizení dědictví*“. S tímto názorem se plně ztotožňuji.

¹⁷² Šešina in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 628

¹⁷³ Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 123 a dále též Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi.* 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str.190

8. SPRÁVA POZŮSTALOSTI

8.1 Obecně

Po dobu řízení o pozůstalosti tu je pozůstalost, avšak není na jisto postaveno, kdo ji zdědil. V případech, kdy součástí pozůstalosti jsou jen věci osobní potřeby, lze pozůstalost ponechat po dobu řízení nedotčenou a následně ji vydat dědici ve stavu, v jakém ji zůstavitel zanechal. V případě, kdy je však součástí pozůstalosti závod, nájemní dům či jiná složka jmění, která vyžaduje kvalifikovanou správu, nelze ji ponechat ve stavu, v jakém ji ponechal zůstavitel a nestarat se o ni. Provoz závodu či péče o pronajímanou věc se po dobu řízení po pozůstalosti nemůže zastavit. Řádná správa pozůstalosti má tedy za cíl umožnit zachování majetku pro dědice a pro případné věřitele.

Hmotněprávní část správy pozůstalosti obsahuje nový občanský zákoník. Ten stanoví, že správu pozůstalosti (nebo její části¹⁷⁴) může vykonávat:

- a) správce pozůstalosti
- b) vykonavatel závěti
- c) dědic
- d) všichni dědicové
- e) osoba spravující pozůstalost na základě rozhodnutí soudu

Dovolím si na okraj poznamenat, že povolání správce pozůstalosti a vykonavatele závěti je zařazeno do pododdílu nazvaného Vedlejší doložky v závěti, společně s podmínkami, doložením času a příkazem. Pochybnosti o správnosti takového zařazení vyvolává skutečnost, že jejich povolání nemusí být vždy obsaženo v závěti, nýbrž může být učiněno též samostatným právním jednáním a správce pozůstalosti lze povolat také v případě, kdy zůstavitel žádnou závěť nepořídil.

Ten kdo vykonává správu pozůstalosti tak činí po dobu řízení o pozůstalosti až do potvrzení nabytí dědictví. V případě pochybností či neshod o tom, kdo je pozůstalost či její konkrétní část oprávněn spravovat, může soud vydat usnesení podle § 156 z.ř.s., kterým potvrdí, kdo je osobou spravující pozůstalost¹⁷⁵. Toto usnesení je důležitým legitimačním prostředkem ve vztahu k třetím osobám. Dle § 160 z.ř.s. platí, že ten, kdo spravuje pozůstalost, vyrozumí o smrti zůstavitele po započetí své funkce banku a známé *věřitele a*

¹⁷⁴ V případě, kdy zůstavitel, dědic či soud uváží, že ostatní složky pozůstalosti správu nepotřebují.

¹⁷⁵ Případně lze vydat též úřední potvrzením soudu o skutečnostech známých ze spisu vydaným dle § 27 j.ř.s.

dlužníky zůstavitele a dle § 190 odst. 2 z.ř.s. po právní moci rozhodnutí o pozůstalosti oznámí známým věřitelům zůstavitele, kdo nabyl dluh zůstavitele.

Osoba, která spravuje pozůstalost, jedná v právních vztazích vlastním jménem na účet pozůstalosti, resp. té její části, kterou spravuje. Toto by měla dávat najevo při veškerém právním jednání, v písemném např. takto: „*Jan Novotný, spravující pozůstalost po Marii Novotné, zemřelé dne... posledně bytem....*“

Beneficientem správy je osoba, které bude nabytí dědictví se zpětnými účinky ke dni smrti zůstavitele potvrzeno. Z právních jednání je po dobu správy zavázána osoba, která pozůstalost spravuje, avšak po majetkové stránce jde o závazek ve prospěch či k tíži spravované pozůstalosti. Pokud je součástí pozůstalosti např. truhlářství (závod) a správce pozůstalosti uzavře výhodnou smlouvu o výrobě nábytku a řízení o pozůstalosti skončí ještě před jejím splněním, nositelem závazku z této smlouvy je dědic, který tento závod nabyl.

Pro úplnost dodávám, že v případech, kdy byla nařízena likvidace pozůstalosti, a nebyl jmenován likvidační správce, pozůstalost spravuje notář jako soudní komisař.

8.2 Správce pozůstalosti

Zůstavitel může povolát správce pozůstalosti nebo některé její části, případně určit jaké má povinnosti a jak bude odměňován. Povolání vyžaduje vždy formu veřejné listiny.

Funkce správce pozůstalosti (podle dřívější terminologie *správce dědictví*) a možnost jeho povolání projevem vůle zůstavitele byla do našeho právního řádu zavedena již dříve (§ 480 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku ve znění novelizujícího zákona č. 554/2004 Sb., účinném od 1.1.2005). Základní rozdíl mezi dosavadní a novou úpravou je v tom, že dosavadní úprava vyžadovala, aby listina o povolání správce dědictví obsahovala také souhlas správce dědictví s ustanovením do této funkce. Nový občanský zákoník tento požadavek neobsahuje. Přiznává však správci pozůstalosti kdykoliv z funkce odstoupit.

Je-li správci známo, že byl povolán, ujme se správy, jakmile se dozví o smrti zůstavitele. Jinak vyrozumí správce soud, zjistí-li, že byl správce povolán. V obou případech je zajištěno poměrně rychlé převzetí správy krátce po úmrtí zůstavitele. Tento institut hojně využívají zejména podnikatelé, kteří provozují obchodní závod a mohou prostřednictvím správce předejít případným nenahraditelným škodám vyplývajícím z ochromení chodu závodu, nebo i ze sporu dědiců.

Ve vztahu mezi správcem pozůstalosti a vykonavatelem závěti (byl-li povolán) je správce povinen řídit se pokyny vykonavatele závěti a vzájemný vztah se posuzuje podle ustanovení o příkazu (§ 2430 a násl. NOZ).

Základním úkolem správce pozůstalosti je správa pozůstalosti, kterou vykonává zásadně až do potvrzení nabytí dědictví (na rozdíl od vykonavatele závěti, který je činný zejména po skončení dědického řízení). Kromě výkonu tzv. *prosté správy*, která zahrnuje vše, co je nutné k zachování spravovaného majetku, je správce povinen poskytnout splátky na zaopatření osobám, které na ně mají právo¹⁷⁶, doručit odkazovníkům zprávy o odkazech, které na ně případně a případně též vyrovnat splatné odkazy, jestliže to soud schválí. Může mu být též uloženo splnění poslední vůle zůstavitele, nebyl-li určen vykonavatel závěti.

Je otázkou, zda může správce uhradit dluhy z pohledávek uplatněných před potvrzením nabytí dědictví bez projednání tohoto s dědici. Jsem osobně toho názoru, že úhrada dluhů přesahuje rozsah prosté správy a správce tak bude potřebovat souhlas dědiců.

Vedle toho může být správce pověřen i dalšími úkoly. Může být pověřen vyhotovením seznamu pozůstalostního majetku, pokud soud rozhodne, že se jím nahradí soupis pozůstalosti. Za tímto účelem může být správce též speciálně jmenován, pokud dosud nebyl ustanoven. Koná-li se však soupis pozůstalosti, má správce právo se soupisu zúčastnit.

Dle judikatury¹⁷⁷ je správce pozůstalosti (dříve správce dědictví) též osobou oprávněnou k podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí či exekuce pro pohledávku prisouzenou zůstaviteli, protože vymáhání pohledávky není úkonem, který by přesahoval rámec běžného hospodaření. Domnívám se, že vzhledem k odpovědnosti správce za řádný výkon správy a dále ke stále existující možnosti promlčení pohledávky během dědického řízení (lhůta se nestaví) je třeba ze závěru tohoto judikátu pro praktické účely i nadále vycházet, protože okruh právních nástupců zůstavitele ještě během dědického řízení není postaven najisto.

Účastníkem řízení o pozůstalosti je správce pouze, jde-li o jeho ustanovení či odvolání a dále jde-li o úkon správy, např. souhlas soudu k úkonu přesahujícímu rozsah prosté správy.

8.3 Vykonavatel závěti

Nový občanský zákoník zavádí funkci vykonavatele závěti jako osoby, jejíž povinností je v duchu evropských kulturních tradic dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele. Zůstavitel může v závěti určit, jaké má vykonavatel závěti povinnosti a jak bude odměňován.

¹⁷⁶ Viz kapitola 2.5. této práce

¹⁷⁷ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 12. 2003, sp. zn. 9 Co 696/2003

Pro závěť, kde je určen její vykonavatel, zákon nevyžaduje formu veřejné listiny. O povolání do této funkce je soud povinen vykonavatele závěti vyrozumět, jakmile zjistí, že byl povolán. Vykonavatel nemá povinnost funkci vykonávat. Pokud ji přijme, může z této funkce kdykoliv odstoupit. Vykonavatelem závěti bude v praxi člen rodiny nebo jiná osoba zůstaviteli blízká, ale i notář nebo advokát, popřípadě právnická osoba zaměřená na služby tohoto druhu.

Vykonavateli závěti zákon přiznává všechna práva, která jsou ke splnění jeho úkolů potřebná. Má právo před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka a dbát o splnění zůstavitelových pokynů (např. když zůstavitel v závěti uložil sestře nabývající polovinu jeho majetku, aby u sebe nechala důstojně dožít zůstavitelova psa, vykonavatel pravidelně kontroluje, zda je o psa dobře postaráno). Vykonavatel závěti také plní povinnosti vůči odkazovníkům, mezi které patří podání zpráv o odkazech, samotné splnění splatných odkazů, příp. jejich zajištění. Vykonavatel závěti má také podle § 1684 odst. 2 písm. a) NOZ právo zúčastnit se soupisu pozůstalosti. Před rozhodnutím soudu o dědictví je povinen soudu prokázat splnění zůstavitelových nařízení. V neposlední řadě náleží vykonavateli závěti také správa pozůstalosti, nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti a soud nerozhodl o jiném opatření.

Podle § 114 z.ř.s. je vykonavatel závěti také procesně účastníkem řízení o pozůstalosti, nejde-li o případ, kdy se řízení zastavuje pro nedostatek či nepatrnost majetku nebo odúmrtí. Vzhledem ke svému úkolu je také účastníkem případného sporného řízení o dědické právo vedené podle § 170 z.ř.s. Účastníkem však není v případě nařízení likvidace pozůstalosti.

8.4 Výkon správy dědicem

Výkon správy dědicem může být v praxi problematický. Především je tomu tak proto, že v řadě případů ještě dlouho po úmrtí zůstavitele nemusí být postaveno na jisto, kdo je dědicem, dědic může být neznámého pobytu, může se rozhodovat, zda dědictví odmítne nebo zde může být spor o dědické právo. Je-li dědiců více, může mezi nimi dojít k neshodám, které se týkají správy pozůstalosti. Z vážných důvodů tak soud nařídí jiné opatření, kterým bude především jmenování správce pozůstalosti rozhodnutím soudu nebo vydá v souladu s § 156 z.ř.s. rozhodnutí o tom kdo z více dědiců je ke správě oprávněn.

Nejde-li však o tyto problematické případy, je na dědici, resp. na dědicích, aby se správy ujali, jakmile jim bude známo, že jsou dědici.

9. EXEKUCE A DĚDICKÉ ŘÍZENÍ

Se zvyšujícím se zadlužením domácností a se zhoršující se platební morálkou dochází v posledních letech k nárůstu počtu dědictví, u kterých je majetek zůstavitele postižen exekucí prováděnou soudním exekutorem podle zákona č. 120/2001 Sb., exekučního řádu (dále jen „EŘ“). Je tak třeba vyjasnit postup soudního komisaře v případě, že na zůstavitelův majetek byla za jeho života nařízena exekuce a postup soudního exekutora v případě, kdy dojde k úmrtí povinného během exekučního řízení (pro zjednodušení je dále uvažována jen exekuce k vymožení peněžité částky).

Na okraj si dovoluji také poznamenat, že pokud jde o zadluženou osobu povinného dědice, lze exekuci vést pouze na osobní majetek dědice (dlužníka) a nikoli na ten majetek, k němuž mu bude v budoucnu potvrzeno nabytí dědictví, a to i v případě, kdy je dědicem jediným.¹⁷⁸ Zároveň bych na tomto místě chtěla zdůraznit konstantní závěr judikatury¹⁷⁹, podle něhož usnesení o dědictví *není* rozhodnutím, na základě kterého by dědic mohl bez dalšího exekučně vymáhat pohledávku zůstavitele za jeho dlužníkem.

9.1 Postup v dědickém řízení

Skutečnost, že na majetek zůstavitele byla v době jeho úmrtí nařízena exekuce, může ovlivnit stanovisko osob přicházejících v úvahu jako dědici po zůstaviteli při jejich rozhodování o tom, zda využijí svého práva dědictví odmítnout či vyhradit si soupis pozůstalosti.

Do pasiv dědictví je vždy nutné zařadit dluh zůstavitele včetně příslušenství, jehož výše se v čase mění. Přesnou výši dluhu zůstavitele ke dni jeho úmrtí by měl vyčíslit příslušný soudní exekutor.

Dojde-li např. na základě exekučního příkazu, který nabyl právní moci ještě za života zůstavitele, ke stržení nějaké částky ze zůstavitelova účtu až po jeho smrti, *„nelze k takové platební operaci přihlížet při určení výše dluhu ke dni smrti zůstavitele, ani při určení hodnoty práv spojených se zůstavitelovým účtem v závislosti na výši zůstatku na tomto účtu ke dni úmrtí zůstavitele. Stržením částky ze zůstavitelova účtu by v takovém případě ve skutečnosti*

¹⁷⁸ Tento princip platil již za účinnosti ABGB – viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14.2.1922, sp. zn. R I 179/22 (Vážný 1487) – „Až do odevzdání pozůstalosti může býti zůstavitelův dluh vymáhán na dědici, i když přihlásil se k dědictví bezvýmínečně, jen ze jmění pozůstalostního a nikoliv též z jeho vlastního jmění.“

¹⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 2 Cdon 1110/96 ze dne 25.3.1997

nebyl postižen účet zůstavitele, nýbrž jeho dědice, a to vlastně už nikoliv pro dluh zůstavitele, nýbrž pro dluh jeho dědice.“¹⁸⁰

Nejasnou je otázka zahrnutí nákladů exekuce a nákladů oprávněného do pasiv dědictví. Převládá však názor¹⁸¹, že je lze zahrnout jen tehdy, pokud byla jejich výše pravomocně stanovena v příkazu k úhradě nákladů exekuce do dne úmrtí zůstavitele.

Kromě dotazu na soudního exekutora ohledně přesné výše dluhu je vhodné též zjistit, jaký majetek zůstavitele byl soudním exekutorem v exekučním řízení zjištěn, a to i přesto, že soudní exekutor zjišťuje majetek z jiných důvodů, než soudní komisař. Informace exekutora o rozsahu zůstavitelova majetku je pro soudního komisaře důležitým podkladem pro zjištění aktiv dědictví. Do dědictví je tak třeba zařadit i movité věci sepsané soudním exekutorem (ledaže by byly exekutorem prodány ještě za života zůstavitele), a to i v případě, že jsou soudním exekutorem zajištěny a nacházejí se například v exekučním skladu. Mezi aktiva dědictví patří i obstavené nemovitosti zůstavitele, ledaže byly vydraženy, usnesení o příklepu bylo vydáno ještě za života povinného a vydražitel zaplatil nejvyšší podání.

S ohledem na provázanost dědického a exekučního řízení je vždy třeba o výsledku dědického řízení po jeho pravomocném skončení soudního exekutora vyrozumět.

Vždy je také třeba mít na paměti, že dědic může být ve své odpovědnosti za dluhy zůstavitele limitován cenou nabytého dědictví (při uplatnění výhrady soupisu pozůstalosti), a tak lze očekávat, že z tohoto důvodu bude často podávat návrh na zastavení exekuce.

9.2 Postup v exekučním řízení

Exekuční řízení je samostatným druhem řízení podle zvláštního zákona, avšak pro řešení otázek exekučním řádem výslovně neupravených se a základě § 52 odst. 1 EŘ přiměřeně použijí ustanovení občanského soudního řádu, a to včetně ztráty způsobilosti být účastníkem řízení ve smyslu § 107 o.s.ř. Dozví-li se soudní exekutor, že povinný zemřel, musí rozhodnout o tom, s kým bude v exekučním řízení pokračováno na straně povinného. Procesním nástupcem účastníka exekučního řízení jsou jeho dědici, případně ti z nich, kteří podle výsledku dědického řízení převzali právo nebo povinnost, o něž v řízení jde. Úmrtí povinného není samo o sobě důvodem pro zastavení exekuce (§ 268 o.s.ř.), z důvodu úmrtí povinného nelze exekuční řízení přerušit (§ 35 odst. 5 EŘ), avšak není vyloučeno podání návrhu na odklad exekuce (§ 54 EŘ).

¹⁸⁰ Bartoš, J. *Exekuce a dědické řízení*. Ad Notam, 2010, č. 6, str. 9

¹⁸¹ Tamtéž, str. 10

Úmrtí povinného brání tomu, aby povinnému bylo účinně doručeno. To platí i pro případy fikce doručení, u níž je nutné vzít v potaz, že údaj o úmrtí bývá zapsán do centrální evidence obyvatel až s časovým odstupem v řádu týdnů a dále fakt, že procesní zastoupení dle § 28 odst. 5 o.s.ř. zaniká v případě, že zastoupený ztratí způsobilost být účastníkem řízení. Jestliže tedy nedošlo k doručení příslušné písemnosti povinnému před jeho úmrtím, bude nutné doručit písemnost právním nástupcům povinného, a to nejdříve s usnesením podle § 107 odst. 1 o.s.ř. „*Lze usuzovat, že po úmrtí povinného nelze až do pravomocného určení procesních nástupců provést v exekučním řízení ani úkony, při nichž by mohl povinný využít svá procesní oprávnění, tedy např. uskutečnit dražební jednání, neboť při něm je povinný podle ustanovení § 336j odst. 2 o.s.ř. oprávněn vznášet námitky proti příklepu*“.¹⁸²

V odborných kruzích je řešena otázka, zda má být o procesním nástupnictví rozhodnuto už na základě určení okruhu dědiců soudním komisařem, tj. po neodmítnutí dědictví, nebo až po právní moci usnesení o dědictví, jímž bude postaven okruh dědiců najisto. Jednoznačnou odpověď v tomto směru nedává ani judikatura. K závěru, že je třeba vyčkat právní moci usnesení o dědictví, se Nejvyšší soud ČR přiklonil v případě rozhodnutí o právním nástupnictví státu po povinném v řízení o výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí¹⁸³. Opačné stanovisko zaujal Nejvyšší soud ČR ohledně právního nástupnictví u jiného zůstavitele.¹⁸⁴ Osobně se přikláním k názoru, že je třeba vyčkat až do pravomocného usnesení, jímž se dědické řízení končí. I kdyby byl předmětem dědictví dostatečný majetek a bylo by zřejmé, který z dědiců ho převezme, protože závět' nebyla napadena, stále ještě není vyloučeno, že dědici se vypořádají odchylně od závěti.

V opačném případě, tedy kdy zemřelý je nikoliv povinným, nýbrž oprávněným z exekučního titulu, odborná literatura¹⁸⁵ připouští, že ještě před vydáním rozhodnutí o dědictví může exekuční návrh podat ten, kdo vykonává správu pozůstalosti. „*Je otázkou, zda podání exekučního návrhu pokládat za prostou správu, popřípadě zda k podání exekučního návrhu je třeba souhlasu dědiců, případně soudu podle § 1679 odst. 2 NOZ. S ohledem na skutečnost, že podání exekučního návrhu představuje pouze krok k vymožení již dříve uplatněného a přiznaného práva, lze se oprávněně domnívat, že se nejedná o záležitost přesahující rozsah prosté správy.*“¹⁸⁶

¹⁸² Bartoš, J. *Exekuce a dědické řízení*. Ad Notam, 2010, č. 6, str. 12

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.10.2008, sp. zn. 20 Cdo 1741/2007

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.10.2008, sp.zn. 21 Cdo 3233/2008

¹⁸⁵ Makarius, M. *Dopad řízení o pozůstalosti do exekučního řízení*. Časopis soudních exekutorů, 2014, č. IV, str. 17

¹⁸⁶ Tamtéž str. 18.

10. DĚDĚNÍ A DANĚ

Veškerý výše uvedený výklad o dlužích zůstavitele se zabýval dluhy ve smyslu povinností vzniklých ze soukromoprávních poměrů. Vzhledem k zásadě vyjádřené v § 1 odst. 1 NOZ, že „Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného“¹⁸⁷ totiž občanský zákoník neupravuje přechod povinností z veřejnoprávních vztahů a přenechává tuto úpravu jiným předpisům. Jako typický příklad jsem si vybrala úpravu daňového práva.

10.1 Obecně k daňovým souvislostem smrti

V odborné literatuře se daňové souvislosti dědění většinou redukuje na problematiku dědické daně¹⁸⁸. Zdanění přesunu jmění z majetkové sféry zůstavitele do majetkové sféry dědice však nepatří mezi aplikačně obtížné části daňového práva, v praxi k němu vzhledem k širokému osvobození příliš nedocházelo a správní soudy projednávají zanedbatelné množství sporů o vyměření dědické daně.

V níže uvedeném výkladu se tak budu zabývat zejména daňovými následky skutečností, které nastaly ještě za života zůstavitele, případně které mají postihnout pozůstalost v průběhu řízení o ní.

Klíčovou úpravou je ustanovení § 239a odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu (dále jen „DŘ“), které zní: „Pro účely správy daní se na právní skutečnosti hledí tak, jako by zůstavitel žil do dne předcházejícího dni skončení řízení o pozůstalosti“.

Součástí pozůstalosti jsou i daňové následky skutečností, které nastaly ještě za života zůstavitele, a to i takové, o kterých nebylo do dne smrti zůstavitele rozhodnuto. I sama pozůstalost však může vyvolávat skutečnosti podléhající zdanění.

V průběhu řízení o pozůstalosti ale nemusí být zřejmá osoba, které by daňové důsledky existence pozůstalosti bylo možno přičítat.

¹⁸⁷ Inspirace zásadou *L'exercice des droits civil est indépendant de l'exercice des droits politiques* zakotvenou v čl. 6 francouzského Code civile.

¹⁸⁸ Od 1.1.2014 byla dědická daň zrušena a nabytí dědictví je předmětem daně z příjmu. Nabytí dědictví je od daně z příjmů bez výjimky osvobozeno. I nabytí odkazu představuje pro odkazovníka bezúplatný příjem a tento je rovněž od daně z příjmu osvobozen. V případech smrti zůstavitele do konce roku 2013 se dědická daň bude ještě vyměřovat dle zrušeného zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí.

„Daňový řád proto konstruuje osobnost, které se budou přičítat práva a povinnosti v oblasti daní, které by zůstavitele stíhaly, kdyby nadále žil. Daňový řád se vydal cestou fikce prodloužení zůstavitelovy osobnosti až do okamžiku, kdy je řízení o pozůstalosti skončeno a je na jisto postaveno, kteří dědici pozůstalost nabyli.“¹⁸⁹

Pro účely daní se tak konstruuje institut ležící pozůstalosti (tzv. *hereditas iacens*), který byl do konce roku 1950 součástí našeho právního řádu a působil ve všech právních vztazích, nejen pro účely daní. Tato fikce prodloužení daňového života důsledně působí jen pro oblast daní, v soukromoprávních vztazích člověk po své civilní smrti již žádná práva a povinnosti nemá a ani mu nemohou vznikat nová.

V odborné literatuře se tak v této souvislosti někdy skutečná smrt zůstavitele nazývá „smrtí civilní“ a okamžik, ke kterému končí fikce zůstavitelova prodlouženého života dle § 239a DŘ „smrtí daňovou“ a já toto označení níže v dalším textu přejímám.

10.2 Řízení o daních, které se týkají období, kdy zůstavitel žil

Události nastalé ještě za skutečného života zůstavitele jsou nepochybně skutečnostmi, jejichž následky v oblasti daní hmotněprávní daňové předpisy přičítají zůstaviteli jako daňovému subjektu, aniž by bylo třeba užít fikci dle § 239a DŘ. Je však třeba právně upravit, jak se zůstavitel svých povinností zhostil nebo teprve po své civilní smrti zhostí.

Základní povinností daňového subjektu je daň tvrdit (přiznat) a platit. Po civilní smrti sice ještě nedochází k přechodu práv a povinností na jinou osobu, protože daňově zůstavitel dál žije, avšak ve smyslu § 23 NOZ a tudíž i ve smyslu § 24 odst. 1 DŘ zůstavitel pozbývá svou smrtí svéprávnost, jako schopnost právně jednat, a tak daňový předpis musí stanovit pravidlo, jakým způsobem bude zůstavitel po své civilní a před svou daňovou smrtí v daňovém řízení právně jednat. Zákonodárce vyšel z předpokladu, že ideálním řešením je to, že to prostřednictvím osoby, která v průběhu řízení o pozůstalost tuto pozůstalost spravuje.¹⁹⁰

Ustanovení § 239b odst. 1 DŘ tedy stanoví, že: „Osoba spravující pozůstalost plní daňovou povinnost zůstavitele, a to vlastním jménem a na účet pozůstalosti.“ Je-li osob spravujících pozůstalost více, plní daňové povinnosti každá z nich, a to společně a nerozdílně.

Daňové tvrzení za část zdaňovacího období, která uplynula před dnem civilní smrti zůstavitele, je nutno podat ve lhůtě 3 měsíců (dříve 6 měsíců) od civilní smrti zůstavitele.

¹⁸⁹ Couflová, K., Couf, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 13

¹⁹⁰ Kdo může spravovat pozůstalost je blíže výše popsáno v kapitole 8 této práce.

V přiznání bude jako daňový subjekt uveden zůstavitel, avšak přiznání podepíše a podá svým jménem osoba spravující pozůstalost.

„Byl-li zůstavitel zastoupen, například daňovým poradcem, státní správa dovozuje, že s ohledem na fikci trvajících daňového života zůstavitele jeho zastoupení při správě daní v okamžiku civilní smrti nezaniklo a trvá dále. Daňová tvrzení i další podání správci daně může při tomto výkladu účinně podat dosavadní zástupce a naopak úřad bude i nadále doručovat písemnosti dosavadnímu zástupci. Předesířený názor má i své odpůrce, protože podle § 448 NOZ smrtí zmocnitele zastoupení obecně zanikne.“¹⁹¹ Osobně se spíše přikláním k názoru, že zastoupení pro podání daňového přiznání bude stále trvat, a to s ohledem na úpravu příkazní smlouvy, kdy dle § 2442 NOZ při zániku příkazu smrtí zařídí příkazník vše, co nesnese odkladu, dokud právní nástupce příkazce neprojeví jinou vůli.

Po vyměření daně je správce daně (daňový úřad) v postavení klasického věřitele a je oprávněn k zajištění úhrady daně podniknout potřebné kroky, např. podat návrh na odloučení pozůstalosti. Placení daní by měla také zajistit osoba spravující pozůstalosti, a to na účet pozůstalosti, tedy zpravidla z peněz, které jsou uloženy u banky. Po dobu řízení o pozůstalosti však tyto peníze bývají zmrazeny¹⁹². Na tuto praxi reaguje daňový řád tím, že po dobu řízení o pozůstalosti neběží lhůta pro placení daně a nedoplatek na dani se dle § 253 DŘ až do pravomocného skončení řízení o pozůstalosti neúročí.

Bude-li v důsledku smrti daňového subjektu (a případně následné neshody o tom, kdo bude osobou spravující pozůstalost) zmeškána lhůta, jsou dány důvody pro žádost o navrácení lhůty v předešlý stav. Podle § 37 odst. 4 DŘ lze však lhůtu navrátit v předešlý stav nejdéle do jednoho roku poté, co marně uplynula lhůta původní.

10.3 Zdanění skutečností, které nastaly v průběhu řízení o pozůstalosti

Zákonodárce cítil potřebu výslovně upravit, jaké povinnosti se civilně mrtvému, ale daňově stále žijícímu zůstaviteli přiřítají. Dle § 269a odst. 2 DŘ se: *„Daňovou povinností zůstavitele pro účely správy daní rozumí daňová povinnost vzniklá zůstaviteli do dne předcházejícího dni skončení řízení o pozůstalosti.“*

¹⁹¹ Couřová, K., Couř, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 14

¹⁹² § 150 odst. 1 z.ř.s.: *„Byl-li zůstavitel majitelem účtu nebo vkladní knížky, může soud usnesením zakázat výplaty z účtu nebo z vkladní knížky.“*

Ač to zákon výslovně nestanoví, v důvodové zprávě i odborné literatuře¹⁹³ je toto ustanovení upřesněno tak, že daňově stále žijícímu zůstaviteli se mají přičítat všechny právní skutečnosti, které vznikají, existují a zanikají na účet *pozůstalosti*, jelikož teoreticky jiné soukromoprávní vztahy nemohou vzniknout, a tak z nich nemohou vzniknout daňové povinnosti.

Jde o zásadní změnu v pojetí daňových povinností spjatých s pozůstalostí, protože do konce roku 2013 daňové předpisy neobsahovaly úpravu stanovující, komu se mají daňové povinnosti spjaté s pozůstalostí přičítat. Vzhledem k tomu, že jde o majetek dědiců, správce daně v praxi někdy vybral osobu poplatníka mezi potenciálními dědici na základě vlastního úsudku o tom, kdo se dědicem stane, jako o předběžné otázce.¹⁹⁴ Nejvyšší správní soud se však k popsání situace ve svém rozsudku¹⁹⁵ vyjádřil tak, že o osobě poplatníka si správce daně nemůže učinit úsudek jako o předběžné otázce, a to ani v případě, kdyby kvůli vleklému sporu o dědické právo marně uplynula lhůta pro vyměření daně. Procesní předpisy se snažily vtáhnout do daňového řízení osobu spravující pozůstalost tak, že správce pozůstalosti mohl ve vlastním daňovém přiznání přiznat ještě daň za spravovanou pozůstalost. Tato cesta však nebyla ideální. Byl jí zajištěn např. výběr odvodů z mezd a daně z přidané hodnoty, avšak nebylo možné takto vyměřit např. daň z příjmů a tak kde pozůstalost generovala zisk a okruh dědiců nebyl na jisto postaven, finanční správa musela často po uplynutí lhůty na vyměření daně na výběr daně z těchto příjmů rezignovat.

Od 1.1.2014 tak povinnosti a práva, které daňové předpisy přičítají zůstaviteli, v řízení o daních plní a vykonává osoba spravující pozůstalost. Je-li těchto osob více, plní povinnosti vůči správci společně, což též znamená, že pokud správu různých částí pozůstalosti vykonávají různé osoby, musí podat jedno společné přiznání k dani, byť se týká různých částí pozůstalosti.

Jako příklad lze uvést skutečnost, kdy součástí pozůstalosti jsou závod a činžovní dům a zůstavitel má dvě děti a nezanechal závěť. Jeden z dědiců se ujme provozu závodu, druhý se ujme správy činžovního domu. Přiznání k dani z příjmů, které se přičítají pozůstalosti, je povinná podat kterákoliv z osob spravujících pozůstalost, a to jedno přiznání za celou pozůstalost. Na zaplacení daně se buď nějak dohodnout a každý zaplatí část podle toho, jak se na celkové dani která část pozůstalosti podílela, nebo daň nezaplatí, ta se do konce řízení o

¹⁹³ Couřová, K., Couř, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 15

¹⁹⁴ Tamtéž str. 16

¹⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 7.4.2011, sp.zn. 5 Afs 88/2010

pozůstalosti neúročí a pak platební povinnost přejde na dědice.¹⁹⁶ Novým prvkem úpravy dědění a daní je tak pojetí pozůstalosti jako tzv. *společenství jmění*, které je vymezeno v § 1236 NOZ.¹⁹⁷

I během řízení o pozůstalosti je zůstavitel i nadále poplatníkem daně z příjmů fyzických osob. V jeho přiznání se však neuplatní nezdánitelná část základu daně, odečitatelné položky od základu daně, slevy na dani ani daňové zvýhodnění na děti.

V oblasti daně z přidané hodnoty je také subjektem, který pro účely daní uskutečňuje zdanitelná plnění, daňově stále žijící zůstavitel. Zároveň je subjektem, který pro účely daní zdanitelná plnění přijímá. Na daňových dokladech tedy musí být uvedeno zůstavitelovo jméno, místo podnikání a DIČ. Skutečnost, že zůstavitel civilně zemřel, by vzhledem k jeho daňovým řádem upravenému daňovému životu neměla příjemcům plnění působit žádné obtíže při uplatňování nároku na odpočet daně z jím uskutečněných zdanitelných plnění.

Dle § 342 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce práva a povinnosti zaměstnavatele přecházejí na osobu spravující pozůstalost jen tehdy, pokud byl zaměstnavatel živnostníkem anebo poskytovatelem zdravotních služeb. V ostatních případech (např. domovníkovi v činžovním domě) smrtí zaměstnavatele pracovní poměr zaniká.

Dle odborné literatury při využití fikce prodloužení daňového života zůstavitele může docházet i ke kuriózním situacím. Daňově je totiž manžela zůstavitele třeba považovat za manžela vdovy (vdovce) až do daňové smrti zůstavitele, a to i tehdy, uzavře-li pozůstalý manžel v průběhu trvání řízení o pozůstalosti nový sňatek.

10.4 Okamžik daňové smrti zůstavitele

Zůstavitel daňově žije až do dne, který předchází dni právní moci rozhodnutí, kterým končí řízení o pozůstalost. Tímto rozhodnutím je:

- a) usnesení o zastavení řízení podle § 153 nebo 154 z.ř.s. v případech, kdy v pozůstalosti nebyl majetek žádný anebo pozůstalost tvořil majetek nepatrné hodnoty,
- b) rozhodnutí o dědictví podle § 185 z.ř.s.,
- c) rozvrhové usnesení podle § 272 a 276 odst. 2 z.ř.s. při likvidaci.

¹⁹⁶ Coufová, K., Couf, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 15

¹⁹⁷ Ustanovení § 1236 NOZ: „Nabude-li věc do vlastnictví více osob spojených na základě smlouvy, zákona nebo jiné právní skutečnosti ve společenství, ať již se jedná o manžele, osoby spojené v rodinné společenství, společenství dědiců nebo jiná obdobná společenství, platí, že má každá z těchto osob právo k celé věci.“

Právní moc nabude rozhodnutí zpravidla marným uplynutím lhůty k podání odvolání. Odvolací lhůta je lhůta určená ve dnech a uzavře se vždy o půlnoci. Pokud tak bylo např. usnesení o potvrzení nabytí dědictví vydáno 1.7.2015, právní moci nabude 17.7.2015 a zůstavitel daňově žije do 16.7.2015 do 24:00 hod. V případech, kdy usnesení nabude právní moci jiným způsobem než marným uplynutím odvolací lhůty, např. vzdáním se práva na odvolání nebo doručením rozhodnutí o odvolání, řízení skončí a zůstavitel daňově zemře v průběhu tohoto dne, a to již v 0:00 hod. Odborná literatura¹⁹⁸ k tomuto uvádí, že pokud se dědici např. dne 3.7.2015 ve 14:00 hod vzdají práva na odvolání, již ode dne 3.7.2015 od 0:00 hod je pro účely daní dědic např. provozovatelem závodu, jen to prvních 14 hodin dne nikdo nevěděl. „*Daňové doklady vystavené v dopoledních hodinách ještě s DIC zůstavitele bude nutno posuzovat velmi citlivě*“.

Osoba spravující pozůstalost je povinna do 30 dnů od daňové smrti zůstavitele podat přiznání ke všem daním za poslední zdaňovací období správy, popřípadě i za všechna předchozí období, za která dosud přiznání nebyla podána. Daň z nemovitých věcí má zvláštní úpravu a poskytuje lhůtu dvouměsíční.

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů výslovně ukládá postupovat tak, jako by zůstavitel svojí daňovou smrtí ukončil činnost a aplikují se ustanovení o úpravě základu daně při ukončení podnikání.

10.5 Daňové důsledky vstupu do práv a povinností vlastníka či držitele

V okamžiku daňové smrti zůstavitele, tedy ke dni předcházejícímu pravomocnému skončení řízení o pozůstalosti, dochází ke změně daňového subjektu, jehož stíhá povinnost daně přiznat a platit.

Daňová povinnost zůstavitele – ať už ta, která vznikla za zůstavitelova života, nebo ta, která vznikla po zůstavitelově civilní smrti do skončení řízení o pozůstalosti, přechází na dědice podle § 239a odst. 3 DŘ „rozhodnutím soudu o dědictví“. Soud však rozhoduje jen o jmění, které zanechal zůstavitel v okamžiku smrti a nikoliv o právech a povinnostech, které vznikly až po smrti zůstavitele. O daňové povinnosti, která vznikla v době mezi civilní a daňovou smrtí zůstavitele, pozůstalostní soud vůbec nerozhoduje.

¹⁹⁸ Coufová, K., Couf, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 16

Slovy „rozhodnutím soudu“, je tak myšlen okamžik přechodu, nikoliv modus přechodu. Vždy se tak musí důkladně rozlišovat, z jakého období zůstavitelova života daňová povinnost pochází.

Pokud jde o daňovou povinnost vzniklou *za života* zůstavitele, ta je součástí pozůstalosti, byť by k jejímu vyměření došlo až po zůstavitelově smrti.¹⁹⁹ Přechod majetku (daňového přeplatku) musí respektovat usnesení soudu, kterým bylo potvrzeno nabytí dědictví. Za splnění zůstavitelova dluhu (daňového nedoplatku) odpovídají všichni dědici společně a nerozdílně s tím, že odpovědnost dědice, který uplatnil výhradu soupisu, je omezena výší ceny nabytého dědictví, jak bylo blíže rozebráno v kapitole 4.2.2. této práce.

Daňová povinnost vzniklá *po civilní smrti* zůstavitele, kterou daňový řád zůstaviteli jen fikcí přičítá, není součástí pozůstalosti ke dni smrti zůstavitele a pro její přechod na dědice nelze použít ustanovení občanského zákoníku. Fikci prodlouženého života zůstavitele konstruuje daňové právo výhradně pro své účely, a proto o přechodu této povinnosti, fiktivně přičítané zůstaviteli, na dědice se musí rozhodnout v daňovém řízení. Mimo daňové řízení tento přechod neexistuje. „*Je-li dědiců více, je na místě daňovou povinnost mezi ně rozdělit. V případě závazku nelze solidaritu mezi více dědici v rovině platební dovodit, jde tedy o závazky dílčí a je na správci daně, aby o jejich přechodu na dědice i rozdělení mezi dědice rozhodl.*“²⁰⁰

11. PRÁVNÍ ÚPRAVA DLUHŮ A POHLEDÁVEK ZEMŘELÉHO VE VELKÉ BRITÁNII

Obsáhlou rešerší jsem si při zpracování své rigorózní práce ověřila, že v odborných knihovnách zcela chybí jakákoliv literatura v českém jazyce k tématu dědického práva ve Velké Británii, byť jen k jeho základům v podobě útlé monografie či jen takto zaměřeného odborného časopiseckého článku. Vzhledem k této absenci jsem se při psaní této kapitoly rozhodla čerpat výhradně z mnou pořízené cizojazyčné literatury a vypracovat krátký exkurz do této problematiky.

¹⁹⁹ V rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 26.2.1999, sp.zn. 24 Co 29/99 bylo judikováno, že nedoplatek daně z příjmu jako dluh vůči finančnímu úřadu náleží do pasiv dědictví, i když byl přesně vyčíslen až v souvislosti s daňovým přiznáním, které bylo podáno za zůstavitele po jeho smrti, a to s ohledem na to, že je rozhodující, zda dluh v době úmrtí zůstavitele existoval a nikoliv to, kdy se stal dluh splatným nebo kdy došlo k jeho přesnému vyčíslení.

²⁰⁰ Coufová, K., Couf, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 17

Spojené království Velké Británie a Severního Irska tvoří samostatné jurisdikce Anglie a Walesu, Skotska a Severního Irska. Každá z nich má své vlastní dědické právo, svůj soudní systém a též své katastry nemovitostí. Pokud nebude nezbytně potřeba jednotlivé úpravy porovnat, pro účely dalšího výkladu se budu držet již jen analýzy anglického práva.

11.1 Základy právní úpravy

Dědické právo ve Velké Británii je založeno na testamentární posloupnosti, a pokud není zanechána platná závěť, pozůstalost nabývají zákonní dědici podle pravidel zakotvených v části čtvrté *Administration of Estates Act* z roku 1925²⁰¹, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „AoE“). Je možné také pořídit závěti jen o části jmění, přičemž na zbytek se aplikuje intestátní posloupnost. Dědická smlouva jako titul nemá ve Velké Británii tradici. Zákonná posloupnost vykazuje oproti kontinentální úpravě též četné odlišnosti.²⁰²

Ve Velké Británii v sobě pojem dědictví („*succession*“) nezahrnuje správu a distribuci dědictví („*administration and distribution of the estate*“). Úprava totiž počítá se soudním jmenováním správce pozůstalosti (dále též jen „*personal representative*“)²⁰³, který shromažďuje majetek zůstavitele, platí daně a dluhy zemřelého a až čistý majetek pak předá osobám oprávněným z dědictví.

Na rozdíl od kontinentální Evropy tak ve Velké Británii nepřechází majetek zůstavitele jako celek přímo na dědice univerzální sukcesí, nýbrž přechází do držby třetí osoby, kterou je správce pozůstalosti.²⁰⁴ K následnému předání movitého majetku dědicům se nevyžaduje zvláštní forma, postačí předání formou tradice. Jde-li však o nemovitý majetek nebo podíly ve společnosti, je pro právní jistotu vyžadováno jakési potvrzení o předání („*deed*“). Zanechal-li tak zůstavitel například účet v bance, tak *personal representative* účet zruší, peníze vybere a po úhradě daní a případných dluhů věřitelům předá peníze dědicům. Majetek tak nepřejde nikdy na dědice přímo, což považuji za velmi zásadní odlišnost. Navíc majetek rozděljuje

²⁰¹ Ve Skotsku se jedná o *Succession Scotland Act* z roku 1964, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰² Pro zajímavost si dovoluji uvést, že pro nárok pozůstalého manžela na část dědictví je nutné, aby zůstavitele přežil minimálně o 28 dní.

²⁰³ Tento název je historický. Před přijetím zákona *Land Transfer Act* roku 1897 totiž mohl správce spravovat jen movitý majetek zůstavitele (v angl. *personal property*) a nemovitý přecházel přímo na dědice ze zákona či ze závěti. Od roku 1897 už na správce přecházel i majetek movitý a stal se tak de facto i *real representative*, avšak název institutu již zůstal.

²⁰⁴ Dle Kerridge, R., Brierley, A.H.R. *The law of succession, 12th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2012, str. 372: „*When someone dies, his property will pass, via his personal representatives, to someone else.*“

způsobem odpovídajícím poslední vůli zůstavitele osoba správce a nikoliv soud prostřednictvím notáře, jak je zvykem v kontinentálním právním systému. „*Důvod, proč v zemích common law vznikla potřeba institutu vykonavatele závěti, souvisí s tím, že v těchto zemích neexistují notáři latinského typu, tedy notáři jako specializovaní profesionální právníci, kteří jsou státem pověřeni výkonem některých pravomocí, které by jinak patřily výhradně státu. I když v zemích common law existují notáři, angl. notary public, tito notáři nemusí být a zpravidla nebývají jednak právníky a jednak nejsou specializovaní k tomu, aby jim stát svěřoval výkon svých pravomocí.*²⁰⁵ Úloha notářů v rámci právního řádu common law je tak skutečně jen velmi okrajová.

11.2 Přejít práva mimo dědictví

Všechny majetek nemusí přejít na dědice na základě testamentární nebo intestátní posloupnosti, protože ve Velké Británii přecházejí některá práva také mimo dědictví.

Velice důležitý je koncept společného bezpodílového vlastnictví („*beneficial joint tenancy*“). Společní vlastníci společně vlastní movitou či nemovitou věc, avšak nikoliv podle podílů. Společní vlastníci jsou považováni za jednoho vlastníka a v případě jakékoliv majetkové dispozice musí jednat jednomyslně. Každý ze společných vlastníků je úplným vlastníkem, ale právo každého je břemenem pro druhého. Významným znakem společného vlastnictví je to, že když jeden ze společných vlastníků zemře, umírá s ním i jeho podíl a ten je absorbován ostatními „spoluvlastníky“ na základě *ius accrescendi* (též „*right of survivorship*“). Účast (podíl) zemřelého tak není předmětem dědění a přirůstá zbývajícím spoluvlastníkům. Když zemře předposlední spoluvlastník, poslední zbývajících spoluvlastník se stane výlučným vlastníkem.

Další formou, kterou se obchází zdlouhavost a nákladnost dědického řízení, je tzv. *trust*, při němž správci trustu („*trustees*“) spravují majetek, který byl do trustu svěřen a oddělen jeho zakladateli („*settlors*“) s tím, aby všechny prospěchy ze svěřeného majetku připadly osobám, které zakladatel určí. I po smrti zakladatele trustu tak spadá jím svěřený majetek stále do trustu a přechází do správy zmocněných správců. Využitím tohoto institutu se dá předejít také štěpení majetku velké rodinné společnosti, kterou by dědilo několik dědiců. Problematika trustu je však velice rozsáhlá a komplikovaná a nebude dalším předmětem této práce, ačkoliv pod názvem svěřenský fond byl tento institut převzat s účinností od 1.1.2014 též do českého právního řádu.

²⁰⁵ Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi*. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 70

11.3 Správce pozůstalosti (*personal representative*)

11.3.1 Pojmy

V Anglii a Walesu je správce nazýván vykonavatelem („executor“), je-li ustaven v závěti, což je nejčastější případ. Takovýto vykonavatel je potvrzen soudem a to tak, že se mu vydá tzv. *grant of probate*. V závěti může být vykonavatel určen buď výslovně (např. slovy „*I appoint my nephew AB and also my son GH if he shall have attained the age of 25 years at the time of my death to be he executors of this will*“) nebo konkludentně (např. slovy „*I desire my daughter CD to pay all my just debts*“). Zůstavitel může také určit v závěti osobu, které svěří pravomoc určit vykonavatele závěti.

Pokud není vykonavatel určen závětí (ať už proto, že dochází k intestátní posloupnosti nebo závětí určený vykonavatel není plnoletý či např. zemřel), je ustanoven soudem jako správce v užším slova smyslu („administrator“) a aby mohl začít jednat, je zapotřebí, aby mu příslušný soud vydal tzv. *grant of letters of administration* podle čl. 55 odst. 1 AoE. Předpis s názvem *Non-Contentious Probate Rules* z roku 1987 upravující nesporná řízení ve svém čl. 22 stanoví, z řad jakých osob soud správce jmenuje. Jsou to osoby v následujícím pořadí: manžel či registrovaný partner zůstavitele, děti zůstavitele a jejich děti, rodiče zůstavitele, plnorodí sourozenci zůstavitele a jejich děti, polorodí sourozenci zůstavitele a jejich děti, prarodiče, tety a strýcové. Pokud není takových to osob, je správce jmenován z řad významných věřitelů zůstavitele nebo z řad právních zástupců státu (tzv. *Treasury Solicitor*). Pokud je jako *personal representative* jmenován např. manžel a ten nemůže tuto funkci vykonávat, může tuto svou pravomoc z důležitých důvodů delegovat na profesionály v oboru správy pozůstalostí, a to za úplatu, která se hradí z pozůstalosti.

Oba tyto dokumenty (*grant of probate* a *grant of letters of administration*) představují základ pravomoci správce pozůstalosti nakládat v zákonných mezích s pozůstalostí a jednat se třetími osobami. Jsou jakousi obdobou rozhodnutí o dědictví, který v kontinentálním systému také představuje potvrzení oprávnění se zděděným majetkem nakládat (typicky např. vůči bance). K jejich vydání má výlučnou pravomoc the Family Division of the High Court of Justice. Ustanovený *personal representative* musí před soudem učinit místopřísežné prohlášení, jehož obsahem jsou národně zůstavitele, stanovení titulu, z něhož odvozuje svůj nárok na udělení pravomoci spravovat pozůstalost a slib, že bude dodržovat své povinnosti.

Pro úplnost dodávám, že ve Skotsku je vykonavatel závěti nazýván „nominate“ a pokud je jmenován až soudem, je nazýván „executor-dative“.

11.3.2 Činnost správce pozůstalosti

Obecně lze říci, že správce pozůstalosti je odpovědný za zjištění a sepsání aktiv tvořících pozůstalost po zůstaviteli, jejich řádnou správu, vymáhání zůstavitelových pohledávek a za úhradu zůstavitelových dluhů, nákladů pohřbu²⁰⁶, daně z příjmů a dědické daně. Podle *Inheritance Tax Act* z roku 1984 platí, že pokud má pozůstalost v den smrti hodnotu nižší, než £325,000, dědická daň se neplatí. Pokud je hodnota vyšší, platí se dědická daň ve výši 40%. Tato sazba může být zredukována na 36%, pokud je minimálně jedna desetina pozůstalosti věnována charitě. V neposlední řadě je správce pozůstalosti odpovědný za řádné rozdělení a vydání předmětů pozůstalosti mezi dědice na základě závěti a intestátních pravidel. Pokud je to potřeba a vyskytne se složitý problém, může správce požádat soud, aby rozhodl určitou záležitost a dal v tomto směru správci pokyn.

K činnosti správce jsou v čl. 44 AoE stanoveny lhůty. Správce jednak není povinen rozdělit pozůstalost oprávněným osobám dříve, než uplyne 1 rok od smrti zůstavitele. Naopak je však povinen v této lhůtě 1 roku uhradit s náležitou péčí dluhy zůstavitele.

Náklady vznikající při správě pozůstalosti je správce oprávněn uspokojit z pozůstalosti. Mohou to být např. též náklady na právní pomoc při určité transakci (sepis smluv při prodeji nemovitosti advokátem) nebo náklady na reklamu do tisku při rozsáhlém zjišťování věřitelů zůstavitele.²⁰⁷

Pokud měl zůstavitel proti někomu pohledávku, která se stane splatnou a dlužník neplní dobrovolně, je správce povinen zahájit soudní řízení. Pokud zůstavitel za svého života utrpěl nějaký zásah do osobnostních práv nebo měl právo na obdobu toho, co je v českém právním řádu nazýváno bolestné a náhrada za tížení společenského uplatnění, je správce oprávněn pokračovat v řízení vedeném zůstavitelem, případně takové řízení i sám zahájit.

Funkce správce zaniká ve většině případů fakticky rozdělením pozůstalosti. Formálně však nezaniká a správce vykonává svůj úřad doživotně, pro případ, že by se např. dodatečně objevil majetek k rozdělení.²⁰⁸

²⁰⁶ Pokud je personal representative osobou, která objednává pohřeb, ručí pohřební službě dokonce osobně vlastním majetkem za úhradu ceny pohřbu.

²⁰⁷ Kerridge, R., Brierley, A.H.R. *The law of succession, 12th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2012, str. 511

²⁰⁸ Tamtéž, str. 589

Protože se jedná o systém common law založený na precedentech, dovolím si na okraj poznamenat, že v souvislosti s činností správce pozůstalosti je v učebnicích nejčastěji citovaným případem *Tankard v Midland Bank Executor & Trustee Co Ltd* z roku 1942 (zkracovaný jako Re Tankard). Jeho závěrem je např. to, že pokud personal representative opomene uhradit dluh a dědicům tím vznikne škoda (např. v podobě nárůstu úroků), je za to osobně odpovědný.

11.4 Právo na zaopatření

Právo Anglie a Severního Irska akcentuje zásadu absolutní testovací volnosti v tom směru, že nezná právo na povinný díl a zakotvuje jen jakousi obdobu práva na zaopatření.

Dle *Inheritance (Provisions for Family and Dependants) Act* z roku 1975, ve znění pozdějších předpisů jsou v tomto smyslu oprávněnými osobami manžel, registrovaný partner, po dva roky v domácnosti spolužijící osoba, potomek či jiná již za života zůstavitele zaopatřovaná osoba. Okruh těchto osob je tak v zásadě obdobný české právní úpravě.²⁰⁹ O zaopatření musí být podána žádost soudu, a to ve lhůtě 6 měsíců ode dne povolání správce pozůstalosti. Správce může ještě před uplynutím lhůty uspokojovat zůstavitelovy věřitele, platit náklady pohřbu a daně, nehledě na to, zda žádost byla podána. Pokud však podána nebyla, smí rozdělit zbývající pozůstalost mezi dědice až po uplynutí této lhůty. Výše zaopatření je svěřena soudcovskému uvážení a jsou stanoveny pouze tzv. standardy, které jsou však velmi neurčité a podle nichž by výše měla být přiměřená okolnostem, velikosti zanechaného majetku či míře neschopnosti osoby zaopatřovat se sama.²¹⁰

Ve Skotsku však existuje přímo úprava práva na povinný díl a pozůstalý manžel a děti mají práva, která nelze obejít, bez ohledu na to, zda zůstavitel zanechal nebo nezanechal závět. Děti mají nárok na 1/3 movitého majetku (včetně peněz, akcií atd.) zůstavitele, pokud měl zůstavitel manžela. Pokud zůstavitel neměl manžela, mají děti právo na 1/2 movitého majetku. Pozůstalý manžel má obdobně právo na 1/3 movitého majetku zůstavitele, pokud měl zůstavitel děti. Pokud zůstavitel zemřel bezdětný, má pozůstalý manžel právo na 1/2. Tyto povinné díly jsou ve skotském právu nazývány „*legitim*“.

²⁰⁹ Blíže viz kapitola 2.5. této práce.

²¹⁰ Dle Kerridge, R., Brierley, A.H.R. *The law of succession, 12th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2012, str. 169: „*such financial provision as it would be reasonable in all the circumstances of the case.*“

11.5 Dluhy zůstavitele

Lze říci, že dědici neodpovídají za dluhy zůstavitele vlastním majetkem, protože platí, že dluhy se hradí vždy pouze z pozůstalosti jako takové. Je to právě osoba správce pozůstalosti, která je povinna splatit dluhy zůstavitele, a to jen z majetku tvořícího pozůstalost. Za tímto účelem je správce oprávněn dle čl. 33 odst. 2 AoE část pozůstalosti též prodat, použít ji jako zástavu, nebo např. věc pronajmout, pokud v pozůstalosti není dostatek peněžitých prostředků. Dědicům je předávána až čistá pozůstalost nezatížená dluhy.

Správce, který rozděljuje pozůstalost dědicům, zůstává odpovědný za nesplacené dluhy. Aby se této odpovědnosti zprostil, lze v čl. 27 *Trustee Act* z roku 1925 vysledovat jistou obdobu konvokace věřitelů dle českého práva²¹¹, kdy správce může veřejně vyzvat věřitele zemřelého, aby se správci přihlásili v určené lhůtě, přičemž ta nesmí být kratší než 2 měsíce. Veřejnost výzvy je zajištěna tím, že dle čl. 68 odst. 5 *Trustee Act* musí být uveřejněna v periodiku *London Gazette*, které lze přirovnat např. k Obchodnímu věstníku, a dále v regionálním tisku.

Pokud je pozůstalost předlužena, postupuje se dle kogentních ustanovení *Administration of Insolvent Estates of Deceased Persons Order* z roku 1986. V tomto předpise je stanoveno pořadí pohledávek, které mají být uspokojeny. Přednost mají náklady pohřbu a náklady na správu pozůstalosti. Dalšími v pořadí jsou pohledávky zajištěných věřitelů (typicky banka se zástavním právem na domě, dále pohledávky dobročinných společností (dle *Friendly Societies Act* z roku 1974), pohledávky na sociální zabezpečení, pohledávky zaměstnanců (avšak pouze do výše 800£) a odvody za produkci uhlí a oceli. Všechny ostatní dluhy jsou pak označovány jako tzv. *ordinary debts*. Tyto dluhy se uspokojí poměrně. Pokud správce pořadí pohledávek nedodrží, odpovídá osobně za přednostní dluhy, které byly opomenuty, pokud neprokáže, že jednal v dobré víře.

Správce se také může dopustit při své činnosti deliktu obecně nazývaného *devastavit* (z lat. překládáno jako „poškození pozůstalosti nesprávným použitím majetku“). Pokud tento delikt spočívá např. v tom, že rozdělí pozůstalost a opomene uhradit některý dluh zůstavitele, má věřitel dle *Limitation Act* z roku 1980 lhůtu v délce 6 let ode dne rozdělení pozůstalosti k tomu, aby uplatnil svůj nárok vůči správci.

²¹¹ Blíže rozebráno v kapitole 4.3. této práce.

11.6 Odkazy

Právní řád Anglie a Walesu obsahuje také institut odkazů. Odkazy movitých věcí nazývá „*legacies*“ nebo „*bequests*“ a odkazy nemovitých věcí nazývá „*devises*“. Obdobně jako v českém právním řádu jsou odkazy dále děleny podle toho, co je jejich předmětem, a to na²¹²:

- a) Odkazy určité věci („*specific legacies*“) – např. sbírka známek, akcie konkrétní společnosti, zásnubní prsten babičky atd.
- b) Odkazy věcí určitého druhu („*general legacies*“) – např. peněžitá částka.
- c) Odkaz pohledávky či spíše odkaz, za který se musí zaplatit („*demonstrativ legacies*“) – zde se typicky jedná o odkaz peněžité částky, která musí být vyplacena od nějakého dlužníka, nejčastěji banky či pojišťovny.

12. PRÁVNÍ ÚPRAVA DLUHŮ A POHLEDÁVEK ZEMŘELÉHO V NĚMECKU

Dle důvodové zprávy byl německý kodex též jedním z inspiračních zdrojů při tvorbě nového občanského zákoníku, a to např. při úpravě dědické smlouvy, zřeknutí se dědického práva, vydědění a mnohých dalších institutů. Na tomto místě bych tak ráda shrnula relevantní části právní úpravy Spolkové republiky Německo dotýkající se zejména úpravy přechodu dluhů zůstavitele na dědice, ale i jiných institutů a dále a poukázala na případné rozdíly oproti české právní úpravě.

12.1 Základy právní úpravy

Dědické právo hmotné je upraveno v článcích 1922 – 2385 německého občanského zákoníku (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále též jen „*BGB*“) z roku 1896 a tvoří jeho knihu pátou (*Erbrecht*). Dědickými tituly jsou dle *BGB* závěť (*das Testament*), dědická smlouva (*der Erbvertrag*) a zákon. Zásadní odlišností oproti českému právnímu řádu je, že německý občanský zákoník ve svých čl. 2265 – 2273 upravuje možnost pořízení společné závěti manželů²¹³ (*das gemeinschaftliches Testament*), přičemž ustanovení § 1496 NOZ společnou závěť jakýchkoliv osob bezvýjimečně zakazuje.

²¹² Příklady a terminologie dle Kerridge, R., Brierley, A.H.R. *The law of succession, 12th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2012, str. 227

²¹³ A stejně tak společné závěti osob v registrovaném partnerství (*die Lebenspartnerschaft*).

U zákonné posloupnosti velkou rozdílnost zase představuje to, že německé právo v žádné dědické třídě nepřiznává dědický podíl spolužijící osobě (typicky druh či družka), jak činí § 1636 odst. 1 a 1637 odst. 1 NOZ, ale drží se zásady pokrevního příbuzenství, ze které jedinou výjimku tvoří manželství, registrované partnerství a osvojení.

Německé dědické právo upravuje historicky též instituty, které se do českého dědického práva dostaly až po rekodifikaci. Kromě dědické smlouvy jsou těmito například odkaz (das Vermächtnis) v čl. 2147 až 2191 BGB, svěřenské nástupnictví (das Nacherben) v čl. 2100 až 2146 BGB nebo zcizení dědictví (der Erbschaftskauf) v čl. 2371 až 2385 BGB.

Veškeré úkony v dědickém řízení jsou činěny jménem příslušného soudu, avšak zajímavostí je, že určitou výjimku představuje spolková země Baden-Württemberg, ve které je dle federálních zákonů tato pravomoc svěřena přímo notáři.²¹⁴

12.2 Odpovědnost za dluhy zůstavitele

Dědické právo je zde stejně jako české založeno na principu univerzální sukcese, podle kterého na dědice smrtí zůstavitele přechází jeho jmění jako celek, a proto na dědice přecházejí v zásadě i dluhy zůstavitele.²¹⁵

K úplnému vyloučení odpovědnosti dědice za dluhy zůstavitele může sloužit stejně jako podle českého práva institut odmítnutí dědictví (die Ausschlagung) upravený v čl. 1942 až 1953 BGB. K odmítnutí dědictví musí dojít ve lhůtě 6 týdnů²¹⁶ ode dne, kdy se dědic o svém dědickém právu dozvěděl, jinak platí, že dědic dědictví přijímá. Dědictví se musí odmítnout jako celek, bez podmínek či časových určení, jinak je neúčinné (unwirksam).

V zásadě dle čl. 1967 odst. 1 BGB platí, že dědic je odpovědný za dluhy z pozůstalosti (těmito jsou vedle dluhů zůstavitele také např. práva na povinný díl, práva na odkaz a náklady pohřbu), a to neomezeně. Když pomineme možnost výhrady soupisu pozůstalosti, o které bude pojednáno v další podkapitole této práce, tak pokud dědic nechce být neomezeně odpovědný za dluhy zůstavitele i svým majetkem, nýbrž chce, aby se dluhy hradily jen z pozůstalosti (die Erbmasse), musí dojít k některé ze dvou následujících situací.

První z nich je, že je na návrh dědice je soudem nařízena jakási správa pozůstalosti ve prospěch věřitelů (*die Nachlasspflegschaft zum Zwecke der Befriedigung der*

²¹⁴ URL <https://e-justice.europa.eu/content_successions-166-de-cs.do?clang=de> (přístup dne 19.9.2015).

²¹⁵ Čl. 1922 odst. 1 BGB: „Mit dem Tode einer Person (Erbfall) geht deren Vermögen (Erbschaft) als Ganzes auf eine oder mehrere andere Personen (Erben) über.“

²¹⁶ V souladu s čl. 1944 odst. 3 BGB lhůta činí 6 měsíců v případech, kdy měl zůstavitel trvalý pobyt v zahraničí a nebo má trvalý pobyt v zahraničí dědic.

Nachlassgläubiger nebo také *die Nachlassverwaltung*). Druhou možností je, že se zahájí soudní řízení o likvidaci pozůstalosti (*das Nachlassinsolvenzverfahren*). Pokud pozůstalost nestačí k náhradě nákladů této správy pozůstalosti nebo řízení o likvidaci pozůstalosti, zbaví se dědic své odpovědnosti tím, že pozůstalost je dle čl. 1990 odst. 1 BGB vydána²¹⁷ věřitelům k poměrnému uspokojení jejich dluhů.

Německý občanský zákoník obsahuje také obdobu institutu konvokace věřitelů, který je blíže popsán v kapitole 4.3. této práce. Je tomu tak podle čl. 1970-1974 BGB (*das Aufgebot der Nachlassgläubiger*)²¹⁸. Za pomoci tohoto institutu dědic předejde nutnosti uhradit dluhy zůstavitele, o kterých předem nevěděl. Dědic tak musí iniciovat řízení u soudu (*das Aufgebotsverfahren*), ve kterém soud bude požadovat, aby se všichni věřitelé zemřelého ve stanovené lhůtě běžící od zveřejnění vyhlášky přihlásili. Nezajištěný věřitel, který se ve lhůtě nepřihlásí, se pak může uspokojit pouze z toho, co z pozůstalosti nakonec zbyde po uspokojení věřitelů, které se při konvokaci přihlásili. Tento institut může být použit také k tomu, aby si věřitelé osvětlili situaci a zjistili, zda jsou dány důvody, aby byla pozůstalost dána do správy.

Dle čl. 2058 BGB platí obdobně jako v českém právním řádu pravidlo, že je-li více dědiců, jsou za dluhy zůstavitele věřitelům zavázání společně a nerozdílně (*als Gesamtschuldner*).

Pokud dědictví připadne podle čl. 1936 BGB státu jako odúmrt' (konkrétně spolkové zemi, ve které měl zůstavitel místo posledního trvalého pobytu), platí obdobně jako dle § 1634 odst. 2 NOZ pravidlo, že odpovědnost státu za dluhy je vždy omezená výší ceny nabytého dědictví. Stát je povinen sdělit věřitelům informaci o hodnotě pozůstalosti.

12.3 Soupis pozůstalosti

V člancích 1993 až 2013 BGB je velmi podrobně upraven soupis pozůstalosti (*Das Verzeichnis des Nachlasses* nebo *das Inventar*). Soupis pozůstalosti je dle odborné literatury²¹⁹ institutem, který není v německém právním řádu primárně zakotven pro omezení odpovědnosti dědice za dluhy, nýbrž spíše institutem, který je zakotven pro ochranu věřitelů.

²¹⁷ V němčině „*herausgeben*“

²¹⁸ Možno přeložit jako svolání pozůstalostních věřitelů.

²¹⁹ Sorgel, H. T., Damrau, J. a Siebert, J. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen: Bd 9, Erbrecht (§§ 1922-2385), 12. Neubearb. Aufl.* Stuttgart: Kohlhammer, 1992, str. 447: „*Die inventarrichtung ist nach dem BGB kein Mittel, die Bechränkung der Haftung herbeizuführen. Zu diesem Zweck stehen dem Erben Nachlassverwaltung und Nachlasskonkurs.*“

12.3.1 Lhůta k učinění soupisu

Dědic, který dědictví neodmítl, je *kdykoliv* za běhu dědického řízení oprávněn podat soudu soupis pozůstalosti. Pouze na žádost věřitele, který věrohodně osvědčí existenci své pohledávky vůči zůstaviteli, soud musí dědici stanovit lhůtu (*die Inventarfrist*) pro učinění podání soupisu pozůstalosti. Toto je dle mého názoru zásadní rozdíl oproti české úpravě, kde je lhůta k učinění výhrady soupisu pozůstalosti stanovena automaticky přímo zákonem. Pokud v takto stanovené lhůtě není soupis pozůstalosti podán, platí, že dědic je za dluhy tvořící pozůstalost odpovědný neomezeně.²²⁰

Soudem stanovená lhůta musí být dle čl. 1995 odst. 1 BGB stanovena v minimální délce 1 měsíc a maximální délce 3 měsíce. Pokud je stanovena ještě před okamžikem, od kterého platí, že dědic dědictví přijal, nezačne běžet před tímto dnem. Na žádost dědice může soud na základě vlastního uvážení lhůtu před jejím uplynutím přiměřeně prodloužit. Dále v případě, kdy je dědici z vyšší moci zabráněno ve včasném učinění soupisu, může soud prominout zmeškání lhůty a stanovit lhůtu novou, přičemž žádost o toto musí být učiněna do dvou týdnů od odpadnutí překážky (např. ukončení hospitalizace dědice). Pokud lhůta běží dědici, který není plně svéprávný, je třeba informovat též opatrovnícký soud. Ve lhůtě pro vypracování soupisu je dědic oprávněn odmítnout úhradu jakéhokoliv dluhu.

12.3.2 Obsah a právní účinky soupisu

Podle čl. 2001 BGB (*der Inhalt des Inventars*) by soupis měl obsahovat veškerá aktiva, která jsou součástí pozůstalosti, ale také závazky. Jednotlivé položky by měly být blíže popsány a také oceněny. Dědic ho nesestavuje sám, nýbrž je dle čl. 2002 BGB povinen povolat k jeho sestavení kompetentní osobu, typicky notáře, kterému je povinen poskytovat součinnost. Včasné vypracování soupisu zakládá podle čl. 2009 BGB domněnku, že v době přechodu pozůstalosti nebylo její součástí žádné další jmění vedle položek v soupisu zahrnutých. Dále platí, že soud musí umožnit každé osobě, která prokáže právní zájem, aby se k soupisu vyjádřila.

Další výraznou rozdílností oproti české právní úpravě je to, že dle čl. 2063 BGB učinění soupisu jedním z dědiců působí i ve prospěch ostatních spoludědiců, a to v tom smyslu, že i jejich odpovědnost se změní z neomezené na omezenou.

²²⁰ Čl. 1994 odst. 1 BGB: „*Das Nachlassgericht hat dem Erben auf Antrag eines Nachlassgläubigers zur Errichtung des Inventars eine Frist (Inventarfrist) zu bestimmen. Nach dem Ablauf der Frist haftet der Erbe für die Nachlassverbindlichkeiten unbeschränkt, wenn nicht vorher das Inventar errichtet wird.*“

12.3.3 Ztráta výhrady soupisu

Německý občanský zákoník obsahuje taktéž obdobu české úpravy ztráty výhrady soupisu. Podle čl. 2005 odst. 1 BGB totiž platí, že pokud dědic úmyslně způsobí podstatnou nekompletnost soupisu aktiv, anebo pokud s úmyslem poškodit věřitele způsobí zahrnutí neexistujícího závazku do soupisu, platí, že za pozůstalostní dluhy odpovídá neomezeně. Stejně pravidlo se aplikuje, pokud dědic neposkytuje včasnou součinnost osobě sestavující soupis.

Rozdílností oproti české úpravě je však to, že dle čl. 2005 BGB je na základě žádosti věřitele dědic povinen učinit jakési místopřísežné prohlášení o kompletnosti předloženého soupisu. Toto prohlášení (*die eidesstattlichen Versicherung*) má znamenat, že soupis byl sestaven podle dědicova nejlepšího vědomí a svědomí. Pokud dědic odmítne takové prohlášení učinit, platí, že vůči věřiteli, který se ho domáhal, má dědic neomezenou odpovědnost k úhradě dluhů zůstavitele. Jedná se tak o další institut chránící věřitele zůstavitele, o kterém by bylo možno *de lege ferenda* uvažovat v českém právu.

13. PRÁVNÍ ÚPRAVA DLUHŮ A POHLEDÁVEK ZEMŘELÉHO VE FRANCII

Po více než 200 let je francouzské dědické právo upraveno občanským zákoníkem (Code civil, dříve nazýván též Code Napoléon). Francouzský Code civil (dále též jen „CC“) z roku 1804 byl prvním z řady velkých moderních občanských zákoníků, které byly vydány v 19. století²²¹. Nový občanský zákoník České republiky se zakotvením institutu výhrady soupisu znovu vyrovnal standardům moderních evropských kodexů. Pro porovnání přístupů jednotlivých právních úprav si dovolím v této kapitole práce rozebrat blíže francouzskou úpravu dědického práva, a to zejména se zaměřením na odpovědnosti za dluhy zůstavitele a silné postavení zůstavitelových věřitelů, ačkoliv i ve zbytku bylo její studium velmi zajímavé.

²²¹ Rakouský ABGB je z roku 1811 a německý BGB pochází z roku 1896.

13.1 Základy právní úpravy

Dědické právo (hmotné a částečně i procesní) je upraveno zejména v článcích 720 – 1099 Code civil. Další úprava procesního práva se nachází v Code de procedure civile v článcích 1304 -1384 (oddíl Les successions et les libéralités). Dědická daň je upravena v Code général des impôts, v části bezúplatný převod („mutations à titre gratuit“). „*Za posledních dvě stě let prošlo dědické právo ve Francii dlouhým vývojem. Jedna z největších reforem nastala v červenci roku 2002, kdy nabyla účinnost přes desetiletí plánovaná novela provedená zákonem č. 2001-1135 ze dne 3. prosince 2001, jejímž cílem bylo především zrovnoprávnění postavení manželských a nemanželských dětí, a podstatné zlepšení postavení pozůstalého manžela jako dědice. Zatímco tato novela upravovala zejména majetkové aspekty dědictví, následující novela z roku 2006 provedená zákonem č. 2006-728 ze dne 23. června 2006 se týkala především modernizace správy pozůstalosti (např. zajištění kontinuity podnikání), jejího rozdělení a celkového zefektivnění a zrychlení dědického řízení.*“²²²

Dědické právo konkrétně nalezneme v knize třetí Code civil (Des différentes manières dont on acquiert la propriété), hlavě první (Des successions). Hlava první CC ve svých kapitolách postupně upravuje zahájení dědického řízení ze všeobecného titulu (de l'ouverture des successions, du titre universel et de la saisine²²³, čl. 720-724), předpoklady dědění a důkaz o dědickém nároku (des qualités requises pour succéder, de la preuve de la qualité d'héritier, čl. 725-730), dědice (des héritiers, čl. 731-767), možnosti dědice týkající se přijetí dědictví (de l'option de l'héritier, čl. 768-808), volné dědictví²²⁴ a odúmrtí (des successions vacantes et des successions en déshérence, čl. 809-811), správu pozůstalosti (de l'administration de la succession par un mandataire, čl. 812-814) a další.

V hlavě druhé (Des libéralités) jsou upraveny bezúplatné převody celého nebo části majetku zůstavitele darováním mezi živými nebo závětí a nebudou dále bližším předmětem výkladu. Je zde upravena dědická způsobilost, dědický podíl, závěť, svěřenské nástupnictví, darování mezi živými, ujednání mezi manželi a další.

Na okraj si dovolím podotknout, že závěť může obsahovat odkazy („legs“). Prostřednictvím tzv. legálních odkazů se odkazuje určité osobě (osobám) majetek. Rozlišují se tři druhy odkazu podle toho, jaká část majetku se odkazuje. Prostřednictvím povšechného odkazu („legs universel“) případně veškerý majetek jednomu či více legátům. Odkazem k

²²² Malá, L. *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*. Ad Notam, 2014, č. 5, str.8

²²³ Tzv. *la saisine* je právo držby dědictví.

²²⁴ Tzv. *successios vacantes* jsou dědictví nepřijatá ze strany dědiců, většinou předlužené, u něhož probíhá likvidace.

poměrné části dědictví („legs a titre universel“) případně legátovi poměrná část dědictví, například polovina. Předchozí odkazy jsou tedy podle českého práva vlastně povoláním za dědice. Až poslední typ odkazu vyhovuje českému chápání odkazu, přičemž se jedná o tzv. „legs a titre particulier“ a ten se váže k určité věci, například k autu.

Dědickým titulem je ve Francii tradičně pouze zákon nebo závěť, úprava nezná dědickou smlouvu tak, jak je upravena u nás. Francouzské právo dlouhou dobu neakceptovalo možnost uzavřít ujednání o dědictví vůbec, a to proto, že by se jednalo o zásah do svobody možnosti zrušení testamentu zůstavitelem a dále z důvodů nemorálnosti (osoba, která uzavírá tuto smlouvu, si přeje smrt toho druhého). Reforma přijatá v roce 2006 prolomila tento zákaz a umožnila v některých případech tuto smlouvu uzavřít. Od roku 2007 je tak možné typicky sepsat smlouvu, podle které se potenciální dědic dopředu vzdá dědictví ve prospěch jiné osoby, a tuto smlouvu sepíše dva notáři.

13.2 Možnosti dědice týkající se přijetí dědictví

Vedle smrti zůstavitele, existence pozůstalosti a existence způsobilého dědice je přijetí dědictví vždy jedním z předpokladů dědění. Dle čl. 768 CC je možné přijetí dědictví učinit de facto s výhradou soupisu nebo bez výhrady soupisu. Třetí možností, kterou dědic má, je odmítnout dědictví. K jiným přijetím či odmítnutím učiněným s podmínkami se nepřihlíží. Volba mezi možnostmi je tzv. nedělitelná a nelze ji změnit. Pokud je však osoba povolávána k dědictví více než jedním titulem, má možnost volby u každého z něj ohledně majetku, který z příslušného titulu nabývá. Volba nemůže být učiněna dříve, než je zahájeno dědické řízení.

Zajímavé je porovnání lhůty pro úkon volby s českým právem. Podle čl. 771 a násl. CC totiž ve lhůtě 4 měsíců od zahájení řízení nemůže být dědic nucen k učinění volby. Po uplynutí této lhůty však může být donucen k volbě příkazem soudu, k jehož vydání dal výslovný návrh věřitel zůstavitele, jiný dědic nebo stát. Ve lhůtě 2 měsíců od vydání tohoto příkazu musí dědic volbu učinit, anebo požádat soudce o její prodloužení, pokud si dosud nestihl udělat představu o rozsahu děděného jmění, nebo má-li jiné závažné a ospravedlňující důvody. Pokud ani v této dodatečné lhůtě dědic volbu neučiní, má se za to, že přijal dědictví bez výhrady soupisu. V české právní úpravě je lhůta kratší. Dědic může uplatnit výhradu pouze ve lhůtě jednoho měsíce od vyrozumění. Z důležitých důvodů může soud tuto lhůtu prodloužit.

Na základě čl. 775 CC platí, že pokud dědic zemře v průběhu čtyřměsíční lhůty bez učinění volby, přechází právo volby na jeho dědice, a to s novou čtyřměsíční lhůtou. Pokud

byl dědic k volbě přinucen násilím nebo podvodem, má ve lhůtě pěti let možnost podat žalobu na prohlášení nicotnosti své volby. V české právní úpravě takováto výslovná úprava chybí, avšak použila by se zřejmě obecná úprava neplatnosti právního jednání dle § 587 NOZ.

Na základě čl. 778 CC dále platí, že v případě, kdy dědic zatajuje jmění nebo zapírá existenci spoludědice, hledí se na něj jako kdyby přijal dědictví bezvýhradně. Volbu přijetí dědictví s výhradou soupisu je dle čl. 801 CC možno změnit na volbu bezvýhradného přijetí.

13.2.1 Bezvýhradné přijetí dědictví (*L'acceptation pure et simple*)

Bezvýhradné přijetí dědictví je možno dle čl. 782 CC učinit mlčky nebo výslovně. Toto právní jednání nevyžaduje žádných formalit. Z mlčky učiněného jednání musí vyplývat tento záměr.²²⁵ Článek 784 CC však výslovně vyjmenovává případy, které se automaticky nepovažují za konkludentní přijetí dědictví. Patří sem zejména mezitímní správa majetku v pozůstalosti, placení nákladů pohřbu a nemocničních poplatků, placení nájemného a hypotečních splátek a prozatímní vedení podniku patřícího do pozůstalosti. „*Je možné též prodat zboží podléhající rychlé zkáze, příp. převzít zisk z majetku pozůstalosti, a použít tyto finance na úhradu dluhů zůstavitele nebo je uložit u notáře.*“²²⁶

Podle čl. 785 CC tedy platí, že bezvýhradné přijetí dědictví zakládá ničím neomezenou odpovědnost dědice za dluhy, které jsou součástí dědictví.²²⁷ Za odkazy peněz je však dědic odpovědný pouze do výše nabytého jmění po odečtení všech dluhů. Tato konstrukce je české úpravě neznámá.

I při bezvýhradném přijetí dědictví se však může neomezené ručení za dluhy zůstavitele *omezit*, pokud se prokáže, že dědic v době nápadu dědictví o dluzích zůstavitele nemohl z ospravedlňujících důvodů vědět a zaplacení těchto závazků by mohlo mít pro něj vážné dopady. Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele takto může částečně nebo zcela modifikovat pouze soud.²²⁸ Tato úprava se nachází v článku 786 CC²²⁹.

²²⁵ Grimaldi, M. *Droit civil successions*. 6e édition. Paris: Litec, 2001, XII, str. 449

²²⁶ Malá, L. *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*. Ad Notam, 2014, č. 5, str.11

²²⁷ „*L'héritier universel ou à titre universel qui accepte purement et simplement la succession répond indéfiniment des dettes et charges qui en dépendent.*“

²²⁸ <http://www.successions-europe.eu/fr/france/topics/how-and-when-do-you-became-an-heir> (přístup dne 24.3.2015)

²²⁹ „*Toutefois, il peut demander à être déchargé en tout ou partie de son obligation à une dette successorale qu'il avait des motifs légitimes d'ignorer au moment de l'acceptation, lorsque l'acquiescement de cette dette aurait pour effet d'obérer gravement son patrimoine personnel.*“

Dědic se musí takovéto modifikace domáhat žalobou, a to ve lhůtě 5 měsíců od data, kdy se o existenci dluhu dozvěděl.

13.2.2 Přijetí do výše čistých aktiv (L'acceptation à concurrence de l'actif net ou L'acceptation sous bénéfice d'inventaire)

K omezenému odpovědnosti za dluhy zůstavitele je nutno dle čl. 789 CC učinit prohlášení o pozůstalostním majetku, které přímo obsahuje či je nejpozději ve lhůtě 2 měsíců následováno soupisem inventáře pozůstalosti (*l'inventaire de la succession*). Toto prohlášení (*la déclaration*) je nutné učinit vůči soudu, u kterého bylo zahájeno dědické řízení (soud prvního stupně, *tribunal de grande instance*, tzv. TGI) a po jeho učinění je veřejně přístupné za použití elektronických prostředků. Toto prohlášení může učinit pouze osoba, která je univerzálním sukcesorem nebo dědí z univerzálního titulu. Stejně jako podle českého práva je i ve Francii možné, aby některý dědic přijal dědictví bezvýhradně a jiný spoludědic s výhradou soupisu, což připouští čl. 792 - 2 CC.

Soupis inventáře pozůstalosti jako takový je sestaven soudním dražitelem, soudním vykonavatelem nebo notářem.²³⁰ V době, kdy běží lhůta 2 měsíců je možno požádat o její prodloužení z důležitých důvodů. Věřitelé a odkazovníci mohou žádat o obdržení kopie soupisu inventáře a mají právo ho přezkoumat.

Právo učinit toto prohlášení o přijetí s výhradou soupisu má pouze dědic, který má právo dědictví odmítnout. Nemožnost odmítnutí je dána tehdy, když např. dle čl. 792 CC dědic neoprávněně užil nebo skryl majetek z pozůstalosti. Výhody soupisu tak pozbývá dědic, který úmyslně v inventáři něco zatajil. Obdobně tomu tak činí nový občanský zákoník ve svém § 1681 odst.1, avšak nespojuje s těmito důvody nemožnost odmítnout dědictví. Dědictví je v ČR možno odmítnout vždy.

Dědic, kterému svědčí výhrada soupisu, se nazývá *l'héritier bénéficiaire* a hlavní výhodou učiněné výhrady je, že odpovídá za dluhy pouze omezeně, a to jen do výše hodnoty čistých aktiv. Zároveň se však dle čl. 791 CC majetek nabytý z pozůstalosti nemísí pro účely vymáhání dluhů s vlastním majetkem dědice.²³¹ Ve francouzském právu se tak odloučení

²³⁰ Podle čl. 789 CC: „*L'inventaire est établi par un commissaire-priseur judiciaire, un huissier ou un notaire, selon les lois et règlements applicables à ces professions.*“

²³¹ „*L'acceptation à concurrence de l'actif net donne à l'héritier l'avantage : D'éviter la confusion de ses biens personnels avec ceux de la succession ; De n'être tenu au paiement des dettes de la succession que jusqu'à concurrence de la valeur des biens qu'il a recueillis.*“

pozůstalosti děje zcela automaticky ze zákona a není třeba zvláštního návrhu věřitele, jako dle § 1709 NOZ.

Věřitelé musí své pohledávky za zůstavitelem přihlásit, a to ve lhůtě 15 měsíců od zveřejnění prohlášení. Nepřihlášené pohledávky, které nejsou ani zajištěné, po uplynutí této lhůty zaniknou.

Pokud si chce nějakou věc dědic výslovně ponechat nebo někomu zcizit, započítává se hodnota této věci stanovená v soupise či hodnota, za kterou dědic věc zcizil do výše odpovědnosti za dluhy. O tomto zcizení či ponechání však musí dědic učinit do 15 dnů prohlášení (*la déclaration de l'aliénation ou de la conservation*), které soud zveřejní. Do jeho zveřejnění tato právní jednání nejsou možná vůči věřitelům namítat („*n'est pas opposable*“). Do 3 měsíců od zveřejnění může věřitel před soudem učinit námitky proti ceně, která je dle jeho názoru podhodnocená.

Podle čl. 796 CC dluhy hradí dědic. Nejprve uspokojí zajištěné věřitele a dále věřitele podle pořadí, ve kterém přihlásili své pohledávky.

13.2.3 Odmítnutí dědictví (*La renonciation à la succession*)

Francouzské právo nezná institut dědických přihlášek jako právo rakouské, protože se předpokládá, že dědictví se častěji přijímá, než odmítá. Pro odmítnutí dědictví je tak nutný výslovný projev vůle učiněný vůči soudu. Osoba, která dědictví odmítne, je považována za osobu, která nikdy nebyla dědicem. Díl, který na tuto osobu připadal, se přesouvá na její potomky. Nemá-li potomky, dochází k akrescenci jejího dílu ostatním spoludědicům.

Osoba, která odmítne dědictví, přirozeně není povinna k úhradě dluhů dědictví. Dle čl. 806 CC je však i přesto podle svých poměrů povinna k úhradě části nákladů na pohřeb svého potomka či předka, po němž dědictví odmítá.²³²

Velice zajímavé z hlediska ochrany věřitelů a možné úpravy *de lege ferenda* u nás je dále také ustanovení čl. 779 CC. Podle tohoto ustanovení platí, že pokud osoba odmítne dědictví, může se její věřitel domáhat u soudu, aby mohl dědictví přijmout místo ní, když se takto bezdůvodně zbavuje možnosti nabytí majetek. Pokud toto soud povolí, věřitel nabyde dědický podíl svého dlužníka, avšak vždy pouze do výše svého dluhu.

²³² „*Le renonçant n'est pas tenu au paiement des dettes et charges de la succession. Toutefois, il est tenu à proportion de ses moyens au paiement des frais funéraires de l'ascendant ou du descendant à la succession duquel il renonce.*“

14. EVROPSKÉ NAŘÍZENÍ K DĚDICKÉMU PRÁVU

Na závěr této práce si dovolím dále informovat o tom, že dne 4. července 2012 bylo přijato nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (dále jen „nařízení“).

Tímto nařízením se harmonizují pravidla o příslušnosti a rozhodném právu v dědických věcech v EU. Zavádí se jím také evropské dědické osvědčení, které použijí dědici, odkazovníci a vykonavatelé závětí nebo správci pozůstalosti, kteří potřebují prokázat svůj status nebo vykonávat svá práva v jiném členském státě. Jakmile je osvědčení vydáno, vyvolává účinky ve všech členských státech, aniž by se vyžadoval jakýkoliv další postup. Tato oblast byla dosud nedotčena legislativními opatřeními Evropské unie.

Nařízením stanoví, že rozhodným právem pro dědění jako celek je právo státu, ve kterém měl zůstavitel svůj *obvyklý pobyt*²³³ v době smrti. Soudy však mohou prohlásit, že soudy jiného členského státu jsou vhodnější s ohledem na praktické okolnosti dědictví, jako je místo obvyklého pobytu stran či místo, kde se pozůstalost nachází. Osoba s vícenásobnou státní příslušností si může ještě za života zvolit právo kteréhokoliv státu, jehož je příslušníkem (tzv. *professio iuris*).

Rozhodným právem se pak řídí zejména: zahájení dědického řízení, dědická způsobilost, vydědění, pravomoci správců dědictví, přechod majetku, práv a závazků, které jsou součástí pozůstalosti, na dědice a případně odkazovníky a v neposlední řadě také odpovědnost za dluhy plynoucí z dědictví.

Rozhodnutí vydaná v některém členském státě jsou v ostatních členských státech uznávána, aniž by bylo vyžadováno zvláštní řízení. Veřejná listina vyhotovená v jednom členském státě má v jiném členském státě stejné důkazní účinky jako ve státě původu.

Toto nařízení se použije na dědictví osob, které zemřely 17. srpna 2015, nebo později. Nařízení se uplatní ve všech členských státech s výjimkou Dánského království, Spojeného království a Irské republiky, které se nezúčastnily přijímání tohoto nařízení.

²³³ Pod obvyklým pobytem se rozumí místo, které si zůstavitel zvolil „běžným centrem svých zájmů“ s úmyslem, aby tomu tak bylo trvale.

15. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo poskytnout všestranný pohled na problematiku dluhů a pohledávek zemřelého, jak z hlediska právně teoretického, tak i praktického. Důležitým cílem bylo poskytnout též přehled pro potenciální dědice, jaké instituty mohou využít, aby nebyli neomezeně odpovědní za dluhy zemřelého a zároveň poskytnout přehled pro věřitele, jaké instituty mohou využít k ochraně svého postavení. Pevně věřím, že se mi oba cíle podařilo naplnit.

V souhrnu lze říci, že práva věřitele byla po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku v dědickém řízení výrazně posílena tím, že známý věřitel má vždy možnost se seznámit se soupisem aktiv a pasiv dědictví a vyjádřit se k němu. Dále má nově možnost požádat o odloučení pozůstalosti v případě obavy ze splnutí majetku zůstavitele a dědice. Vždy však musí počítat s vyvinutím iniciativy v tomto směru. V případě, že dědic neuplatní výhradu soupisu, může se věřitel bez omezení uspokojit z celého dědicova majetku. Pokud dědic výhradu soupisu uplatní, odpovídá jen do výše svého dědického podílu, společně s ostatními dědici společně a nerozdílně. Mnoho teoretických problémů, na které jsem při psaní narazila (např. jak rozlišovat mezi ustanovením odkazovníka a povoláním za dědice), vyřeší až judikatura vyšších soudů a zavedená notářská praxe.

Z důvodu téměř neexistující literatury k tématu odpovědnosti za dluhy zůstavitele v jiných právních řádech jsem se rozhodla provést i srovnání české právní úpravy s úpravou Velké Británie, Německa a Francie, a to přímo ze studia pramenů v cizích jazycích. V průběhu psaní práce mě tak při studiu právní úpravy napadlo i několik úvah *de lege ferenda*.

Inspirací v německé úpravě může být to, že dle čl. 2005 BGB je na základě žádosti věřitele dědic povinen učinit jakési místopřísežné prohlášení o kompletnosti předloženého soupisu. Toto prohlášení má znamenat, že soupis byl sestaven podle dědicova nejlepšího vědomí a svědomí. Pokud dědic odmítne takové prohlášení učinit, platí, že vůči věřiteli, který se ho domáhal, má dědic neomezenou odpovědnost k úhradě dluhů zůstavitele.

Co se týče francouzské úpravy, velice zajímavé z hlediska ochrany věřitelů a možné budoucí úpravy u nás je ustanovení čl. 779 CC. Podle tohoto ustanovení platí, že pokud osoba odmítne dědictví, může se její věřitel domáhat u soudu, aby mohl dědictví přijmout místo ní, když se takto bezdůvodně zbavuje možnosti nabytí majetek. Pokud toto soud povolí, věřitel nabyde dědický podíl svého dlužníka, avšak vždy pouze do výše svého dluhu. Poukázat lze též na umožněnou soudní modifikaci, kdy i při bezvýhradném přijetí dědictví se může

neomezené ručení za dluhy zůstavitele ve Francii omezit, pokud se prokáže, že dědic v době nápadu dědictví o dluzích zůstavitele nemohl z ospravedlňujících důvodů vědět a zaplacení těchto závazků by mohlo mít pro něj vážné dopady.

Právní úprava anglického common law byla do mé rigorózní práce začleněna spíše jen pro zajímavost a pro vědecké účely, protože vzhledem ke značné odlišnosti celého systému nelze o zakotvení jeho institutů v kontinentálních úpravách příliš uvažovat.

Psaní této rigorózní práce pro mě bylo velkým přínosem a i nadále bych se ráda ve své budoucí advokátní praxi zabývala poradenstvím v oblasti dědického práva a zastupováním ve sporných případech vzešlých z dědických řízení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- ABGB Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, Obecný zákoník občanský
- AoE Administration of Estates Act 1925
- BGB Bürgerliches Gesetzbuch
- CCQ Code Civil du Québec
- CC Code Civil (francouzský občanská zákoník)
- DŘ zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád
- EŘ zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád
- j.ř.s. vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy
- nařízení nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012
- NOZ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- NŘ zákon č. 358/1992 Sb., notářský řád
- o.s.ř. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- OZ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- SOZ zákon č. 141/1950 Sb., tzv. střední občanský zákoník
- ZPr zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- z,ř,s, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

POUŽITÁ LITERATURA, JUDIKATURA A OSTATNÍ ZDROJE

Učebnice a monografie

- Bílek, P., Šešina, M. *Dědické právo v předpisech let 1952-2001. Zákony s poznámkami. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2001, 507s., ISBN 80-7179-590-9.
- Hendrych, D. a kol. *Právníký slovník. 2. rozšířené vydání.* Praha: C. H. Beck, 2003, 1340 s., ISBN 80-7179-740-5.
- Hurdík, J. a kol. *Občanské právo hmotné: obecná část, absolutní majetková práva. 2. aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 311 s., ISBN 978-80-7380-495-4.*
- Klička, O., Svoboda, J. *Dědické právo v praxi. 1.vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, 377 s., ISBN 978-80-7400-266-3.*
- Nesnídal, J. *Občanský zákoník I. S komentářem: zákon č. 89/2012 Sb. český Těšín: Poradce, 2012, 320s., ISBN 978-80-7365-336-1.*
- Malý, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 2. upr. vyd. Praha: Linde, 1999, 572 s. ISBN 80-7201-167-7.*
- Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo v teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Leges, 2011, 432 s., ISBN 978-80-87212-79-0.*
- Novotný, P., Novotná, M. *Nový občanský zákoník Dědické právo. 1.vyd. Praha: GRADA Publishing, 2014, 144 s., ISBN 978-80-247-5168-9.*
- Schelle, K., Schelleová, I. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku. Praha: Linde Praha, 2013, 151 s., ISBN 978-80-7201-931-1.*
- Schellová, I. *Dědictví a dědické právo. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007, 228 s, ISBN 978-80-251-1659-3.*
- Svoboda, E. *Dědické právo. 2. pozměn.vyd. Praha: Vesmír, 1926, 94s.*
- Škárová, M. *Vzory rozhodnutí a úkonů soudů všech stupňů: v občanském soudním řízení a v soudním řízení správním včetně zvláštních řízení soudních podle zákona č. 292/2013 Sb. 4. aktualiz. a přeprac. vyd. podle stavu k 1.1.2014, Praha: Leges, 2014, 797 s. ISBN 978-80-7502-033-8.*
- Wellech, E. *Vyznejte se v dědickém řízení: vybrané kapitoly z nového občanského zákoníku. 1.vyd. Brno: BizBooks, 2014, 62 s., ISBN 978-80-265-0218-0.*

Komentáře

- Fiala, R., Drápal, L a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo*. Praha: C.H. Beck, 2015, 634s., ISBN 978-80-7400-570-1.
- Rouček, F., Sedláček, J. *Komentář k československému Obecnému zákoníku občanskému*. Právnické knihkupectví a nakladatelství V.Linhart v Praze, 1963, díl třetí, str. 23 a 221.
- Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 728s., ISBN 978-80-7478-579-5.

Odborné články

- Bartoš, J. *Exekuce a dědické řízení*. Ad Notam, 2010, č. 6, str. 8 a násl.
- Bartoš, J. *Finanční leasing a dědictví*. Ad Notam, 2010, č.3, str. 18 a násl.
- Bartoš, J. *O soupisech v dědickém a pozůstalostním řízení*. Ad Notam, 2013, č. 3, str. 7 a násl.
- Bednář, V. *Dědické právo v novém občanském zákoníku*. Obchodní právo, 2012, č.5, str. 162-170.
- Brejlová, K. *Nové postavení věřitele v dědickém řízení a změna v odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele*. Ad Notam, 2014, č. 1, str. 12-18.
- Coufová, K., Couf, P. *Dědění a daně*. Ad Notam, 2014, č. 2, str. 11 a násl.
- Eliáš, K. *Raison d'être práva dědického*. Acta Universitatis Carolinae. Iurudica, 2008, č. 1, str. 137-146.
- Eliáš, K. *Přechod dluhu na dědice z hlediska občanského práva hmotného*. Právní fórum, 2005, č. 6, str. 230-236.
- Holík, L., Marcel, J. *Právní institut zastavení dědického řízení dle § 175h občanského soudního řádu*. Ad Notam 2010, č. 2, str. 8-18.
- Klega, L. *Práva, která v případě smrti přecházejí jinak než děděním*. Bulletin advokacie, 2009, č.5, str. 16-18.
- Kodriková, Z. *Předlužené dědictví – co s tím?* Právo a rodina, 2006, č. 8, str. 5-8.
- Kondrová, M. *Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci*. Ad Notam, 2014, č. 1, str. 5-11.
- Kotrlý, T. *Povinnost pohřbít a sociální pohřby*. Právo a rodina, 2012, č. 4, str. 10-14.

- Kovářová, D. *Dluhy a pohledávky zemřelého*. Právní rádce, 2014, č.5., str. 30-33.
- Leszay, L., Svoboda, J. *Návrh nařízení rady o rozhodném právu, pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí*. Ad Notam, 2008, č.2, str. 57 a násl.
- Makarius, M. *Dopad řízení o pozůstalosti do exekučního řízení*. Komorní listy Časopis soudních exekutorů, 2014, č. IV, str. 16 – 19.
- Malá, L. *Základní rámec hmotného dědického práva ve Francii*. Ad Notam, 2014, č. 5, str. 7-11.
- Marcel, J. *Stát a dědické řízení*. Ad Notam, 2010, č. 4, str. 22 a násl.
- Muzikář, L. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Sborník přednášek a článků k novému občanskému zákoníku – vydalo Pražské sdružení Jednoty českých právníků v listopadu 2014, str. 79-183.
- Muzikář, L. *Řízení o pozůstalosti (I. část)*. Zpravodaj Jednoty českých právníků, 2015, č. 2, str. 54-76.
- Muzikář, M. *Zřeknutí se dědického práva*. Ad Notam, 2014, č. 4, str. 7-10.
- Polišínská, P., Feberová, R., Wolfová, H. *Vybrané instituty dědického práva*. Právní rádce, 2015, č.7/8, str. 72-77.
- Přidal, O. *Nepříjemnosti s úmrtím dlužníka*. Právní rozhledy, 2007, č. 12, str. 445-447.
- Přidal, O. *Nepříjemnosti s úmrtím dlužníka – aneb kdo zemře, vyhraje*. Bulletin advokacie, 2007, č. 12, str. 30 a násl.
- Přidal, O. *Zjišťování majetku zůstavitele*. Právní rádce, 2007, č. 11, str. 14-16.
- Schindler, P. F. *Odkazy – způsob nabytí mortis causa mimo univerzální sukcesí*. Ad Notam, 2013, č.5, str. 7 a násl.
- Svoboda, J., Leszay, L. *Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí*. Ad Notam, 2008, č. 2, str. 55 a násl.

Cizojazyčná literatura

- Bach, L. *Droit civil: régimes matrimoniaux, successions, libéralités, droit privé notarial*. 4e édition. Paris: Sirey, 1991, XIX, 318 s. ISBN 2-248-02238-7.
- Grimaldi, M. *Droit civil successions*. 6e édition. Paris: Litec, 2001, XII, 947 s. ISBN 2-7111-3352-4.

- Horváth, E. *Judikatura vo veciach dedičského práva*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, 348 s., ISBN 978-80-8168-023-6.
- Kerridge, R., Brierley, A.H.R. *The law of succession, 12th edition*. London: Sweet & Maxwell, 2012, 668s., ISBN 978-0-421-95930-9.
- Kupka, L. *Dedičské právo hmotné*. Bratislava: EUROUNION, 2014, 280 s, ISBN 978-80-89374-31-1.
- Lange, H., Kuschinke, K. *Lehrbuch des Erbrechts*. 3., neubearb. Aufl. München: Beck, 1989, 1155 s. ISBN 3-406-33051-7.
- Malaurie, P. *Les successions, les libéralités*. 5e éd. Paris: Defrénois, 2012, 575 s. ISBN 978-2-85623-210.
- Olzen, D. *Erbrecht*. 4., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Walter de Gruyter, 2013, 465 s., ISBN 978-3-11-030271-4.
- Sorgel, H. T., Damrau, J. a Siebert, J. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen: Bd 9, Erbrecht (§§ 1922-2385), 12. neubearb. Aufl.* Stuttgart: Kohlhammer, 1992, 2068 s. ISBN 3-17-009693-1.

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 14.2.1922, sp. zn. R I 179/22 (Vážný 1487)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18.9.1930, sp. zn. R I 714/30 (Vážný 10145)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 31.3.1933, sp. zn. R I 246/33 (Vážný 12483)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27.6.1944, sp.zn. Rv II 488/43 (Vážný 18787)
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29.9.1967, sp. zn. 4 Cz 100/67
- Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 26. 1. 1971, sp. zn. 1 Cz 11/71
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.2.1978, sp. zn. 4 Cz 4/78
- Rozsudek Nejvyššího soud České socialistické republiky ze dne 25.6.1981, sp. zn. 4 Cz 18/81

- Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 26.12.1982, sp. zn. 4 Cz 13/82
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.10.1986, sp.zn. 5 Co 1234/1986
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.1995 sp. zn. 24 Co 16/95-22
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.3.1997 sp. zn. 2 Cdon 1110/96
- Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 31.7.1998, sp. zn. 24 Co 196/1998
- Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 26.2.1999, sp.zn. 24 Co 29/99
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.5.2000, sp. zn. 21 Cdo 427/2008
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 19. 12. 2003, sp. zn. 9 Co 696/2003
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.6.2006, sp. zn. 32 Odo 169/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.4.2007, sp.zn. 29 Cdo 549/2007
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4.3.2008, sp.zn. 21 Cdo 1411/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.10.2008, sp. zn. 20 Cdo 1741/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.10.2008, sp.zn. 21 Cdo 3233/2008
- Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 25.6.2009, sp. zn. 1 Co 46/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.7.2010, sp. zn. 21 Cdo 220/2009
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 7.4.2011, sp. zn. 5 Afs 88/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.11.2011, sp. zn. 31 Cdo 3905/2008
- Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29.9.2014, sp.zn. 1 Cmo 162/2014

Poznámka autorky – veškerá judikatura byla vyhledána v období březen – září 2015 v systému právních informací Beck-Online

Další

- Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku č. 89/2012 Sb. URL <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>> (přístup dne 14.5.2015).
- Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. URL <<http://www.komora.cz/download.aspx?dontparse=true&FileID=9211>> (přístup dne 14.5.2015).
- Vlastní poznámky z osobní účasti na školení koncipientů ČAK – 9.12.2014 – téma Dědické právo a zastupování v dědickém řízení – přednášející JUDr. Martin Šešina.

- Vlastní poznámky z osobní účasti na semináři Jednoty českých právníků Praha – 19.3.2015 – téma Praktické poznatky z aplikace dědického práva v NOZ.
- Znění BGB
URL <<http://www.gesetze-im-internet.de/>> (přístup dne 5.8.2015).
- Znění Code Civil
URL <<http://www.legifrance.gouv.fr/>> (přístup dne 29.3.2015).
- Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník, 1937, sněmovní tisk č. 844
URL <http://psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_05.htm> (přístup dne 4.8.2015).
- Nařízení EP a Rady č. 650/2012
URL <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS>> (přístup dne 5.8.2015).
- Článek o francouzské úpravě dědického práva
URL <<http://www.successions-europe.eu/fr/france/topics/how-and-when-do-you-became-an-heir/>> (přístup dne 24.3.2015).
- Článek o německé úpravě dědického práva
URL <https://e-justice.europa.eu/content_successions-166-de-cs.do?clang=de> (přístup dne 19.9.2015).
- Článek o britské úpravě dědického práva
URL <https://e-justice.europa.eu/content_successions-166-ni-cs.do?clang=en> (přístup dne 19.9.2015).

SUMMARY

The thesis deals with the topic of debts and claims of the testator and legal regulation of responsibility of heirs for debts of the testator in the Czech legal system. The purpose of this thesis is to provide comprehensive characteristics of the topic, both from theoretical and practical point of view and compares it with legal regulation in other three European countries.

The thesis is divided into fifteen chapters. The first chapter is the introduction and the last chapter contains conclusion. Second chapter is focused on the principle of universal succession and exceptions from the principle. Third chapter includes historical development of regulation of responsibility for debts and related instruments in medieval law, Civil code of the Austro-Hungarian Empire (1811), draft of Civil code from 1937, Civil code from 1950 and former Civil code from 1964.

Fourth chapter is the focal point of the thesis. It thoroughly explains and analyzes the instrument of the inventory clause and deals with possibility of unlimited responsibility of heirs, which both were not contained in Civil code from 1964, but new Czech civil code (89/2012 Sb) now include them. Fifth chapter focuses on three instruments – refusal, give up and renunciation of succession claim.

Important is also sixth chapter which shifts the focus on bequest (legacy). It explains this restored instrument which forms the singular succession with no responsibility for debts. Then it analyzes the legal position of legatee as a creditor and describes distinction between heirs and legatees. Seventh chapter points out problems of creditors of the testator which often occurred according to former regulation in Civil code from 1964 and then describes new instruments of New civil code – that is separation of inheritance and closure of inheritance. New protection of creditors is to be found also in joint responsibility of the seller and buyer of inheritance.

Eight chapter is concerned with different kinds of administration of the estate and ninth chapter deals with the relation between executory proceedings and succession proceedings.

Tenth chapter is devoted to tax consequences of the death and special legal construction of *hereditas iacens* for tax administration. Chapters eleven, twelve and thirteen are written in a comparative manner. Based on foreign literature, they examine the regulation of the topic in Great Britain, Germany and France.

Eventually chapter fourteen highlights important changes made by European regulation number 650/2012.

Abstrakt

Práce komplexně popisuje právní úpravu přechodu dluhů a pohledávek ze zůstavitele na dědice v účinné právní úpravě nového občanského zákoníku a dále porovnává úpravu odpovědnosti za dluhy zůstavitele a souvisejících institutů v České republice s právními řády dalších tří států. Práce je rozdělena na patnáct kapitol. Nejprve se zaměřuje na princip univerzální sukcese, výjimky z něj a dále na přechod práv a povinností na základě zvláštních režimů právního nástupnictví. V další kapitole je popsána úprava odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele a souvisejících institutů v předpisech, které předcházely účinné právní úpravě, což je doplněno četnými vzájemnými komparacemi mezi přepisy a poukázáním na inspiraci nového občanského zákoníku v obecném zákoníku občanském z roku 1811.

Těžiště práce tvoří nejobsáhlejší kapitola čtvrtá, kde je komplexně vysvětlena úprava odpovědnosti za dluhy zůstavitele v novém občanském zákoníku a zejména objasněn z více hledisek institut výhrady soupisu a možnost neomezené odpovědnosti dědiců. Dále jsou v práci popsány instituty odmítnutí, vzdání se a zřeknutí se dědictví. Velmi důležitá je kapitola šestá, věnující se odkazu jako staronovému institutu dědického práva, na základě něhož dochází k singulární sukcesi. Rozebráno je právní postavení odkazovníka a také výklad závěti, jehož problém bude nově spočívat v rozlišení, zda zůstavitel zamýšlel jmenovat dědice či odkazovníka.

V práci jsou dále podrobně rozebrány problémy věřitelů, které způsobovala předchozí právní úprava a popsány nové instituty chránící věřitele zemřelého, kterými jsou odloučení pozůstalosti a závěra pozůstalosti. Samostatná kapitola je věnována různým možnostem správy pozůstalosti a vztahu exekučního a dědického řízení. Zvláštní pozornost je věnována daňovým souvislostem smrti, a to v kapitole desáté, kde je také blíže rozebrána zvláštní konstrukce ležící pozůstalosti pro účely správy daní. V kapitole jedenácté až třinácté je analyzována úprava dluhů zůstavitele v právním řádu Velké Británie, Německa a Francie, a to na základě četných poznatků získaných z cizojazyčné literatury a studiem právních předpisů v jejich originálním znění. V neposlední řadě je předposlední kapitola věnována poukázání na nové evropské nařízení k dědickému právu.

Abstract

The thesis deals with the topic of debts and claims of the testator and legal regulation of responsibility of heirs for debts of the testator in the Czech legal system and compares it with legal regulation in other three European countries. Second chapter is focused on the principle of universal succession and exceptions from the principle. Third chapter includes historical development of regulation of responsibility for debts and related instruments. Fourth chapter thoroughly explains and analyzes the instrument of the inventory clause and deals with possibility of unlimited responsibility of heirs, which both were not contained in Civil code from 1964, but new Czech civil code now includes them. Fifth chapter focuses on three instruments – refusal, give up and renunciation of succession claim.

Important is also sixth chapter which shifts the focus on bequest (legacy). It explains this restored instrument which forms the singular succession with no responsibility for debts. Then it analyzes the legal position of legatee as a creditor and describes distinction between heirs and legatees. Seventh chapter points out problems of creditors of the testator which often occurred according to former regulation in Civil code from 1964 and then describes new instruments of New civil code – that is separation of inheritance and closure of inheritance. New protection of creditors is to be found also in joint responsibility of the seller and buyer of inheritance.

Eighth chapter is concerned with different kinds of administration of the estate and ninth chapter deals with the relation between executory proceedings and succession proceedings. Tenth chapter is devoted to tax consequences of the death and special legal construction of *hereditas iacens* for tax administration. Chapters eleven, twelve and thirteen are written in a comparative manner. Based on foreign literature, they examine the regulation of the topic in Great Britain, Germany and France. Eventually chapter fourteen highlights important changes made by European regulation number 650/2012.

Klíčová slova: dluhy zůstavitele, odpovědnost dědiců, práva věřitelů

Název práce: Dluhy a pohledávky zemřelého

Keywords: debts of testator, responsibility of heirs, rights of creditors

Title of thesis: Debts and claims of the deceased